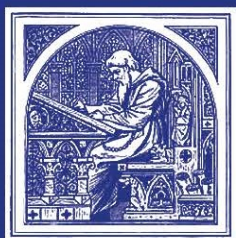

EUROPEAN HUMANITIES STUDIES:
State and Society

**EUROPEJSKIE STUDIA
HUMANISTYCZNE:**
Państwo i Społeczeństwo

EUROPEAN HUMANITIES STUDIES:
State and Society

EUROPEJSKIE STUDIA HUMANISTYCZNE:
Państwo i Społeczeństwo

SCIENTIFIC COMMITTEE/ KOMITET NAUKOWY

Ivan Bekh – Institute of Problems of Education NAPS of Ukraine (Ukraine)
Zlata Boyko – Peoples' Friendship University of Russia (PFUR, Russia)
Magdalena Fiternicka-Gorzko – Pomorska Akademia w Słupsku (Poland)
Maria Groenwald - University of Gdańsk (Poland)
Victor Kotsur – Perejaslav-Khmelnytsky State Pedagogical University by Grygoriy Skovoroda" (Ukraine)
Oleksandr Ljashenko – National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine (Ukraine)
Ursula Majher-Legaviets – Foundation by Mikolaj Rey (Poland)
Tatiana Martsynkovskaja – Psychological Institute (Russia)
Vladimir Menshikov – Daugavpils University (Latvia)
Katerina Ovcharek – Institute of Positive Psychology (Bulgaria)
Mutlu Parkan – University of Stambul (Turkey)
Janna Petrochko – Institute of Problems of Education NAPS of Ukraine (Ukraine)
Vitaly Rubtsov – Moscow Psychological and Pedagogical University (Russia)
Valentyn Rybalka – East European Institute of Psychology (France - Ukraine)
Oleksandra Savchenko – National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine (Ukraine)
Irina Simaeva - Baltic Federal University by I. Kant (Russia)
Henryk Sobchuk – Polish Academy of Sciences (Representation in Kiev) (Poland)
Beata Stanishevskaja – Polish Academy of Sciences (Representation in Kiev) (Poland)
Olga Sukhomlynska – Institute of Education, NAPS of Ukraine (Ukraine)
Irina Surina – Pomorska Akademia w Słupsku (Poland)
Hideko Takeyasu – Kyoto Women's University (Japan)
Alexandr Vinogradov – National University of "Kyiv-Mohyla Academy" (Ukraine)
Herbert Gottfried Zoglowek – Pomeranian University, Słupsk (Poland); University of Tromsø-Norwegian Arctic University, Alta (Norway)

EDITORIAL BOARD/ KOMITET REDAKCYJNY

Irina Manokha – Chief Editor, Doctor of Science, Professor
Andrzej Mirski – Science Editor, Ph.D., Associate Professor
Gabriele Simoncini – Deputy Editor, Dr., Professor
Wojciech Zhwolinsky – Science and Language Editor (Pol.), EEIP (Ukraine - France)
Natalia Iaremchuk – Science and Language Editor (Pol.), EEIP (Ukraine - France)
Andriy Vornachov – Science and Language Editor (Engl.), EEIP (Ukraine - France)
Daria Arinicheva – Stylistic and Language Editor (Engl.), EEIP (Ukraine - France)
Julia Poliarush – Support Manager, East European Institute of Psychology (EEIP) (Ukraine - France)

Project of cover page and maket-book: **Olexandr Omelyan**

EDITOR/ WYDAWCA:

East European Institute of Psychology (EEIP) / Wschodnioeuropejski Instytut Psychologii
Oddział w Krakowie (Polska) - 30-009 Kraków / Oddział w Kijowie (Ukraina) - 03039, Kijów, Ukraina
str. Holosiivska 13, of. 528-530, 03039, Kyiv, Ukraine

Partnership / Współpraca

Polska Akademia Nauk (Przedstawicielstwo w Kijowie), pl. Defilad 1, 00-901 Warszawa, Poland
Fundacja im. M. Reja, ul. Nad Potokiem 20, 30-830 Kraków, Poland

Peer-reviewed journal / Czasopismo recenzowane

ISSN 2450-6486 European Humanities Studies: State and Society

ISSN 2413-9025 European Humanities Studies

Issue 1, 2022

<https://doi.org/10.38014/ehs-ss.2022.1.00>

1.

PHILOSOPHICAL AND
PSYCHOLOGICAL IDEAS OF
JACQUES LACAN:
HISTORY AND MODERNITY

IDEE FILOZOFICZNE
I PSYCHOLOGICZNE
JACQUESA LACANA:
HISTORIA I NOWOCZESNOŚĆ

ISSN 2450-6486

<http://ehs.eeipsy.org>DOI: <https://doi.org/10.38014/ehs-ss.2022.1.01>

Ірина ЛЕПЕТЮК

Роль історичної пам'яті у формуванні лінгвокультурних репрезентацій сучасної французької мови

IRYNA LEPETYUK. **The role of historical memory in the formation of linguistic and cultural representations of the modern French language.** *The article uses the Lacanian approach to the analysis of discourses in their interaction, and the cross-breeding of university discourse with historical-social discourse. The task of the research is to identify the types and types of linguistic and cultural representations that arise as a result of such interpenetration and to determine their role in teaching a foreign language. Linguistic and cultural representations related to the features and traditions of the French, historical figures and statements of prominent historical figures are analyzed. It was also investigated which linguistic and cultural representations of the French language influence the modern mentality of the French.*

Keywords: *historical memory, linguistic and cultural representations, modern French language, Jacques Lacan.*

1. Вступ

Однією з особливостей структурного психоаналізу Жака Лакана є його багатовимірність та мультидисциплінарність. Так в своєму опусі «Зворотній бік психоаналізу» [1] психоаналітик вдається до такого поняття як дискурс (явище, притаманне сфері мовлення), розглядаючи та аналізуючи такі типи дискурсу як дискурс господаря, дискурс університету, дискурс істерика і аналітичний дискурс або дискурс (психо)аналітика. При чому ці поняття досліджуються в своїй діалектичній єдності, в протистоянні один одному і в виявленні взаємозв'язку між ними. Так Гріг Расел, дослідник творчості Ж.Лакана, вважає, що «Лакан схилився до думки, що дискурс господаря в його сучасній формі має бути представленим дискурсом університету. Цю необхідність він вбачав в тій ролі, яку відіграє бюрократія у капіталістичній системі: S2, знання як втілення сучасної бюрократії знаходиться в ній в домінуючій позиції агента. Таким чином, бюрократичний капіталізм володіє структурою дискурсу університету» [2].

В нашому дослідженні ми будемо використовувати лаканівський підхід до аналізу дискурсів в їх взаємодії, а саме перехрещення університетського дискурсу з історико-соціальним. Нашим завданням буде виявити види і типи лінгвокультурних репрезентації, які виникають в результаті такого взаємопроникнення і підкреслити їх роль у викладання іноземної мови. А саме ми проаналізуємо, які саме лінгвокультурні репрезентації французької мови запозичені в історичному дискурсі і який вплив вони мають на сучасний менталітет французів.

Перш за все з'ясуємо термінологічно, що ми розуміємо під поняттям – лінгвокультурні репрезентації. Першоджерельним було поняття соціальних репрезентацій, яке було запропоновано лінгвістом Московічі у 1961 році [3]. Воно належить до сфери психології і базується на ідеї співвідношення індивідуального і соціального, передбачає створення спільних знань та вірувань, створених в процесі пізнання реальності і притаманних певному колективу, соціальній групі і суспільству в цілому.

В подальшому це поняття розширювалося і доповнювалося іншими дослідниками. Для нас найбільш вдалим на сьогоднішній день є визначення Жоделе: це «форма суспільної свідомості, вироблена і сприйнята, що має на меті створення спільної реальності для певного соціального колективу».

І ці соціально вироблені знання, з одного боку, базуються на реальності, а, з іншого боку, їх можна розглядати як інтерпретацію цієї реальності. Вони виконують наступні функції:

- Функція знань
- Функція ідентифікації
- Функція співвідношення (з іншими групами)
- Функція цінностей

Соціолінгвістика оперує також поняттям соціолінгвістичних репрезентацій.

Маються на уяві фонологічні, лексичні, просодичні та ін. особливі прояви в мовленні певних соціальних груп чи населення виокремлених територій (patois). А також лінгвістичні явища, що знаходяться на перетині мови і культури і створюють лінгвістичні ідіоми, за якими стоять більші за своїм семантичним об'ємом поняття: Єлисейські поля, Собор Паризької Богоматері, круасан, багет тощо.

Об'єктом нашого дослідження є лінгвокультурні репрезентації. Лінгвокультурні репрезентації базуються на соціальних репрезентаціях, етнокультурних (зокрема історичних) реаліях, що формують національну ідентичність. Вони опосередковані мовою та використовуються в комунікації, набуваючи при цьому знакового, семіотичного характеру, розриваючи інколи зв'язок зі своїм референтом та набуваючи вторинних значень і функцій. Без їх вивчення неможливе якісне опанування французької мови як іноземної.

2. Дослідження лінгво-культурних репрезентацій

Розглянемо основні види таких репрезентацій, на яких базується сучасне уявлення про французьку націю. Так, згадуючи образ француза, у нашій уяві неодмінно з'являється людина в береті, часто на велосипеді і з багетом у руках. Або як ця кумедна бабця, яка втілює справжню французьку на карикатурі (мал1), неодмінно в береті і з сиром замість багета на фоні Ейфелевої вежі з іронічним надписом: «У 2050 році французька мова буде першою мовою в світі».

І цей надпис є також ілюстрацією до характеру французів, які вважають Францію найкращою країною, Париж – столицею світу і впевнені, що замість опанування ними іноземних мов всі мають вивчати французьку мову. Звідки – міжнародна організація Франкофонії, велика кількість Французьких Культурних центрів та Alliances

Françaises, які сприяють розповсюдженню французької мови та французької культури у світі. Що, безумовно, є позитивним моментом, який можна наслідувати іншим.

(мал. 1)

Так от саме глибинні характеристики французької нації привертають нашу увагу, оскільки саме на них базується менталітет сучасного француза, який не можна не враховувати у викладання французької мови.

3. «Nos ancêtres – Gaulois !» Наші пращури – Гали

3.1. Основні риси та характеристики

Основні характерні риси французів своїм корінням походять від їх пращурів – Галів. Так назвав кельтські племена Юлій Цезарь в своїх замітках «Про Галльську війну», які він написав під час завоювання сучасної території Франції і I столітті н.е. Це були схожі за своєю культурою але окремі язичницькі племена, які на той час володіли плавленням металу, мали добру зброю і були завзятими воїнами. Саме їх запальний характер та руде довге волосся асоціювалося у римлян з образом півня (gallus («півень») = Gallus («галл»). І зараз ми можемо побачити півня на багатьох зображеннях, пов'язаних з французами, Францією, французькою культурою. Як і гали французи мають запальний та завзятий характер, що часто сприяє їхнім перемогам у спортивних змаганнях. Вважається, що саме від галів походить їх любов до м'ясних страв. Відомо, що у французів є чотири види прожарки м'яса: bleu, saignant, à point, bien cuit. При чому, якщо ви замовите останній ви повністю втратите повагу офі-

ціанта. М'ясо обов'язково має бути якщо не з кров'ю, то хоча б з рожевим соком.

Французи настільки прив'язані до ідеї зв'язку зі своїми пращурами галами, що на противагу побудованому під Парижем Диснейлендом, створили аналогічний парк, але з персонажами коміксів про дотепних галів, що борються з римлянами – Астеріксом, Обеліксом та ін.

(мал. 2)

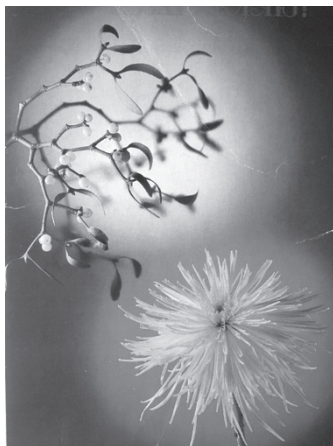
Цікавим є той факт, що коли президент Французької республіки Е. Макрон у своїй промові в 2021 році розкритикував французів за їх впертий гальський характер [5], це не пройшло непоміченим і викликало певну реакцію обурення в інтернеті, що знайшло своє відображення в даному малюнку, розповсюдженому в мережах інтернету.

(мал. 3)

3.2. Традиції

Саме за часів Галії закладалися сучасні традиції французів, ключ до яких може підібрати хіба спеціаліст з історії Франції. На лекціях з лінгвокраїнознавства пропонуємо студентам розшифрувати, якому святу присвячена листівка (мал. 4)

(мал. 4)

Перша підказка – хризантема. Для французів це – квітка, яку ніколи не дарують. Це квітка мертвих, яку несуть на кладовище родичам в День всіх святих – 1 листопада. В ніч з 30 жовтня на 1 листопада, вважалося в давнину, зникає бар'єр між світом мертвих і світом живих. Для друїдів, кельтських жреців, це була особлива ніч, в яку вони святкували Новий рік і зрізали срібним серпом гілки омели, яка на їх думку була наділена магічними якостями, що в цей день мали особливу силу (мал. 5).

(мал. 5)

Таким чином, художник зашифрував цією листівкою поздоровлення з Новим роком. І у французів і досі залишається традиція прибивати над дверима на новий рік гілочку омели над дверима і ставати під неї, примовляючи: «Гілка омели, принеси нам щастя».

4. Події і персоналії

Частиною національної ідентифікації у французів є певні історичні постаті і події, які стали знаковими.

Так, якщо повертатися до Галів, то такою постаттю є Верцингеторікс, вождь арвернів, галльського племені, яке чинило супротив Юлію Цезарю, але потерпіло поразку і здалося Юлію Цезарю.

(мал. 6)

Але тим не менш, Верцингеторікс став символом такого супротиву, а регіон Овернь, назва якого походить від назви арвернів, є регіоном, який найбільше протистоїть глобалізації, відстоює традиційні цінності і культуру. Саме там народився Жозе Бове, який організував і очолив потужний рух боротьби з ГМО, неправильним швидким харчуванням та іншими негативними проявами цивілізації. Саме від Вецингеторікса були утворені імена гальських героїв коміксів: Астерікс – це *astérisque* (зірочка в тексті) + суфікс – *ix*; Обелікс – це *obelisque* + суфікс – *ix*.

Ми розмістили мал. 6, який ілюструє момент капітуляції Верцингеторікса, щоб проаналізувати ще один цікавий феномен французького навчального дискурсу – вивчення історії, особливо в рамках шкільної програми, базується на знакових малюнках-легендах, які закладаються в пам'ять учням і слугують потім певними орієнтирами і відправними точками для певних епох і подій.

Так образ Святого Людовіка для французів асоціюється з картинкою доброго і справедливого короля. Який сидить під дубом

і чинить справедливий суд, захищаючи скривджених і нужденних (мал. 7)

(мал. 7)

Якщо іноземний турист потрапить у французьке місто Суасон, він буде здивований незвичайним фонтаном, в якому вода виливається з розколотої чаші. (мал. 8)

(мал. 8)

Цей фонтан пов'язаний ще з одною легендою-замальовкою, присутньою у підручниках з історії Франції, починаючи з середніх класів, яка слугує ілюстрацією до жорсткого і непохитного характеру одного з перших королів франків, найвідомішого представника династії Меровінгів – Хлодвіга. Оскільки за цих давніх часів вся здобич розподілялася серед воїнів, одному з воїнів потрапила церковна чаша, з розграбованої церкви. Єпископ цієї церкви надіслав попро-

сив Хлодвіга повернути чашу йому. У відповідь франкський король повелів послам слідувати за ним в Суасон, де мав відбуватися за військовими звичаями франків рівноправний поділ здобичі, і обіцяв повернути чашу в тому випадку, якщо вона дістанеться йому. І от коли військо прибуло в Суассон, всю здобич склали посередині, і Хлодвіг звернувся до франків з проханням віддати крім його частки ще цю чашу. Всі воїни погодились, крім одного, який розрубав цю чашу своєю сокирою. Проте один запальний воїн, незадоволений бажанням Хлодвіга забрати більше, ніж йому належало б взяти по праву, розрубав чашу своєю сокирою, вигукнувши: «*Ти отримаєш звідси тільки те, що належить тобі за жеребом*». Всі були вражені його зухвалістю, проте король, заचाївши в душі глибоку образу на солдата, ніяк на це не відреагував. Він взяв розрублену чашу та передав її послам єпископа. Рік потому під щорічних зборів франкських вояків, на якому вони зобов'язані демонструвати, наскільки справно стежать за своєю зброєю, Хлодвіг обходив ряди франків. Коли він підійшов до воїна, що розрубав Суассонську чашу, король висловив незадоволення станом його зброї. Він вирвав у солдата його сокиру і кинув її на землю. Коли той нахилився, щоб підняти її, Хлодвіг розрубав йому голову надвоє зі словами: «*Ось так і ти вчинив з тією чашею в Суассоні*».

(мал. 9)

(мал. 10)

Знаковими можуть бути також не тільки історичні персоналії, а певні події. Так велике значення для французів мала битва Карла Мартела при Пуатьє, в результаті якої він зупинив навалу сарацинів на Францію. Ця подія також ілюструється певним класичним малюнком. (мал. 11)

Для французів вона стала настільки важливою, що підписання договору про зупинення японської експансії у Францію відеоманітофонів відбулося саме у місті Пуатьє. Саме вибір цього міста для

цієї події вважає знаковим і не випадковим французький фахівець з соціолінгвістики Анрі Буає [6].

(мал. 11)

5. Соціокультурна ідентифікація

Часто певні соціо-культурні стереотипи експлуатуються політичними діячами для створення певного іміджу. Так Наполеон Бонапарт, проголосивши себе імператором, намагався підкріпити цей образ паралелями з його попередниками, приміряючи до себе їх образ та експлуатуючи при цьому відомі історичні асоціації. За часів його правління в побут активно вводиться стиль ампір, що імітує стиль одягу і меблів періоду Римської Імперії. В Парижі будується церков Мадлен (мал. 12), яка є копією залишків античного храму (Maison sacrée) в Німі (мал 13) періоду римської імперії.

(мал. 12)

(мал. 13)

У Франції будуються тріумфальні арки (мал. 15) на кшталт тих, через які проходили римські імператори і які теж можна віднайти на півдні Франції (мал. 14)

(мал. 14)

(мал. 15)

Дуже прозорою є також паралель між картиною коронації Карла Великого (мал. 16) і картиною Давіда, на якій зображена коронація Наполеона Бонапарта (мал. 17). Так останній за рахунок вже існуючих в уяві французів соціокультурних репрезентацій стверджував свою імператорську велич. Тільки на останньому імператор ще й сам проводить коронацію в імператриці своєї дружини Жозефіни. Художник відобразив саме цей момент, підкреслюючи на догоду імператору його всемогутність, яка перевершує навіть служителів церкви.

(мал. 16)

(мал. 17)

Ще одна історична постать, яка стала символом багатьох поколінь – це Жанна д'Арк. Для французів вона уособлює перемогу, визвольних рух і нескореність французького духу. Так, на обкладинці книги (мал.18), яка оповідає біографію Жани, французька героїня надихає французьке військо часів франко-прусської війни [7].

На сьогодні Жанна д'Арк стала символом Національного фронту у Франції, оскільки для цієї політичної партії вона уособлює незалежність країни та її протистояння зовнішньому впливу [8].

(мал. 18)

6. Аналіз історичних висловлювань

Цікавим соціокультурним феноменом стали вирази історичних осіб. Прив'язані до певної історичної події чи особистості, вони з часом трансформувалися у фразеологізми, а деякі з них пройшли свою семантичну еволюцію. До таких виразів належать знамениті фрази «Париж коштує меси» (Генріх IV), «Після мене хоч потоп» (Людвік XIII), «Курка у горщику» (Генріх IV). Останній вираз, що мав уособлювати забезпечення народу достатку та щасливого життя вдало був використаний у заголовку в одній з французьких газет у 1997 році – «Depuis la poule au pot on n'a pas fait mieux» (Після курки у горщику так нічого кращого і не зробили). Розшифрування цієї фрази, безумовно, вимагає для людини, що вивчає французьку мову, знання первинного сенсу фрази і історичного контексту, в якому вона з'явилася.

Так певну еволюцію пройшов і лозунг «Touche pas à mon pote!», який означав – «Не чіпай мого друга!» і означав протидію расизму (мал.19). На сьогодні він значно розширив своє значення і використовується в різних контекстах. Так він може означати лозунг захисту тварин – Не чіпай мого чотирилапого друга (мал. 20), або використовуватись автором статті в заголовку – «Не чіпай мої історичні пам'ятники» [9].

(мал. 19)

(мал. 20)

7. Висновки

Таким чином, ми бачимо, що створені в історичному контексті лінгвокультурні репрезентації відіграють значну роль в формуванні національної ідентичності, самоусвідомлення і менталітету французької нації. Без їх урахування в курсах викладання французької мови неможлива підготовка високопрофесійного і компетентного фахівця.

References:

1. Lacan J. (1991). Le Séminaire, livre XVII, L'Envers de la psychanalyse, Paris, Seuil. p. 132
2. G. Russel. (2001). Discourse // Compendium of Lacanian Terms, New York. p. 68
3. Moscovici, S. (1961). La psychanalyse, son image, son public. Paris, PUF.
4. Jodelet D. (1989). Représentations sociales : un domaine en expansion in Jodelet (ed) Les représentations sociales. Paris. Presses Universitaires de France. p. 36.
5. <https://www.agoravox.fr/tribune-libre/article/du-maire-du-palais-a-lofficier-49808>
6. H., Boyer. (2003). De l'autre côté du discours. Recherches sur le fonctionnement des représentations communautaires, Paris, L'Harmattan. p. 27
7. <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k3733849/f10.item>
8. https://www.francetvinfo.fr/replay-radio/histoires-d-info/comment-jeanne-darc-a-ete-privatisee-par-le-front-national-1985-2015_1776401.html
9. <https://quid.ma/culture/ne-touchez-pas-a-mes-monuments-!-le-coup-de-gueule-de-gabriel-banon>

The Author

Iryna Lepetyuk
Candidate of Philological Sciences,
Doctor of the University of Montpellier III (France),
Associate Professor of the Department
of Romance Philology,
Educational and Scientific Institute of Philology
Taras Shevchenko Kyiv National University,
Kyiv, Ukraine
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0512-0859>
E-mail: irina@prevalex.com

Abstracts

ІРИНА ЛЕПЕТЮК. Роль історичної пам'яті у формуванні лінгвокультурних репрезентацій сучасної французької мови. У статті використовується лаканівський підхід аналізу дискурсів в їх взаємодії, а саме перехрещення університетського дискурсу з історико-соціальним. Завданням дослідження є виявлення видів і типів лінгвокультурних репрезентацій, які виникають в результаті такого взаємопроникнення і визначення їх ролі у викладанні іноземної мови. Проаналізовано лінгвокультурні репрезентації, пов'язані з рисами і традиціями французів, історичними постатями та висловлюваннями видатних історичних осіб. Досліджено також які саме лінгвокультурні репрезентації французької мови впливають на сучасний менталітет французів.

Ключові слова: історична пам'ять, лінгвокультурні репрезентації, сучасна французька мова, Жак Лакан.

ИРИНА ЛЕПЕТЮК. Роль исторической памяти в формировании лингвокультурных репрезентаций современного французского языка. В статье используется лакановский подход анализа дискурсов в их взаимодействии, а именно перекрещивание университетского дискурса с историко-социальным. Задачей исследования является выявление видов и типов лингвокультурной репрезентации, возникающих в результате такого взаимопроникновения и определения их роли в преподавании иностранного языка. Проанализированы лингвокультурные репрезентации, связанные

с чертами и традициями французов, историческими фигурами и высказываниями выдающихся исторических личностей. Исследованы также, какие лингвокультурные репрезентации французского языка влияют на современный менталитет французов.

Ключевые слова: историческая память, лингвокультурные репрезентации, современный французский язык, Жак Лакан.

IRYNA LEPETIUK. Rola pamięci historycznej w kształtowaniu lingwokulturowych reprezentacji współczesnego języka francuskiego. W artykule wykorzystano Lacanowskie podejście do analizy dyskursów w ich interakcji, a właściwie przecięcia dyskursu uniwersyteckiego z dyskursem społeczno-historycznym. Celem przeprowadzonego badania jest określenie rodzajów i typów reprezentacji lingwokulturowych, które powstają w wyniku owego przenikania, oraz określenie ich roli w nauczaniu języków obcych. W ramach tego badania dokonano analizy reprezentacji lingwokulturowych związanych z cechami i tradycjami francuskimi, postaciami historycznymi oraz wypowiedziami wybitnych postaci historycznych. Ponadto zbadano, jakie reprezentacje lingwokulturowe wpływają na współczesną mentalność Francuzów.

Słowa kluczowe: pamięć historyczna, reprezentacje lingwokulturowe, współczesny język francuski, Jacques Lacan.

2.

PHILOSOPHY, PSYCHOLOGY AND SOCIOLOGY OF THE MODERN SOCIETY AND THE STATE

FILOZOFIA I SOCJOLOGIA NOWOCZESNEGO SPOŁECZEŃSTWA I PAŃSTWA

ISSN 2450-6486

<http://ehs.eeipsy.org>DOI: <https://doi.org/10.38014/ehs-ss.2022.1.02>

Лідія ДЕРКАЧ,
Микола НЕСПРАВА

Ціннісні орієнтації як чинники ставлення молоді до євроінтеграції

LIDIA DERKACH, MYKOLA NESPRAVA. **Value orientations as factors in the attitude of youth to European integration.** *The article examines dynamics of change in the geopolitical situation in 2020 related to COVID-19 pandemic that led to the transformations of the system of value orientations in young people in the post-COVID-19 period on Ukraine's European integration. Humanity has entered a long period of increased unpredictable, uncontrolled situation of the virus spread that forced the EU countries to adjust areas of interaction and mutual adaptation of national economies to the prevailing conditions. In this context the problem of the attitude of the young generation (from 15 to 30 years) to the components and standards of European integration acquires special theoretical and methodological significance. The authors of the article make an attempt at psychological analysis of aspects of the attitude of youth to the integrity of European civilization, including how value orientations of modern times affect the ontogenesis of the individual. In line*

with the research, a theoretical understanding of the psychological content of the concept "European integration of Ukraine" was carried out, the distinction between the concepts of values and value orientations has been made, the psychological specifics of the attitude of young people to the scientific understanding of the EU structure and core values were determined.. Attractiveness of joining the EU, its advantages, achievements and difficulties were singled out. Obstacles and barriers along the way the country's European integration, from the point of view of the growing generation, were highlighted.

Keywords: *European integration, contemporary Ukrainian youth, value orientations, post-COVID-19 period, psychological specifics of youth's attitude to joining EU, barriers and obstacles.*

1. Постановка проблеми

Проблематика ціннісних орієнтацій є однією із актуальних, суперечливих та багатоаспектних проблем сучасної психології розвитку особистості [4; 6; 9; 13; 14; 15; 16; 17; 18; 19]. В світлі цієї проблеми вельми актуальною залишається проблема інтеграції України в ЄС : тобто, процес економічного, політичного, юридичного, соціального та культурного об'єднання нашої країни із європейськими країнами. Кінцева ціль євроінтеграції – входження нашої країни до ЄС [15; 16]. Але до цього часу малодослідженими є проблеми аналізу психологічних особливостей ціннісної свідомості та внутрішньо-ціннісного миру молоді, їх пріоритетизація на шляху до європейського співтовариства у період та після COVID-19 пандемії. Психологічний профіль сучасної української молоді до і після COVID-19 та порівняння системи їх ціннісних орієнтацій доцільно зрозуміти для аналізу життєвих пріоритетів підростаючого покоління, що є громадянами України. І як стверджують Якименко та Пашков[16], «саме психологічний фактор – свідомий європейський вибір громадян, підтримка руху країни до ЄС, утвердження в українському суспільстві європейської ідентичності – є найважливішою складовою повернення Києва до європейської спільноти» [С. 1].

На думку Н. Дмитрук [6], «вивчення очікувань, потенціалу та спрямованості молодих людей є загальною практикою більшості країн» [С. 58]. Проте аналіз наукової літератури стосовно системи ціннісних орієнтацій, що панують серед молоді у постковідний час, дає нам підстави стверджувати, що проблема є вельми цікавою в крос-культурному аспекті, а також малодослідженою як в теоретичному, так і в методологічному плані.

Складність та багатомірність феномену ціннісних орієнтацій молоді у ставленні до взаємовпливу та взаємозалежності євроінтеграції України, на наш погляд, проявляються у декількох напрямках.

Перший напрям – протистояння ЄС пандемії COVID-19. Країни-члени організації чітко дотримувалися карантинних заходів, закриття кордонів, що призвело до обмеження мобільності молоді, а також академічної мобільності студентської молоді [2; 17].

У психологічному плані, з нашої позиції, ця проблема постає як проблема особистісних установок, пріоритетних ціннісних орієнтацій і змістів, а також як емоційна грамотність, які детермінують внутрішній світ особистості. В той же час, вони є мотиваційно-регулюючими корелятами ставлення особистості до ліквідації пандемії *на особистісному рівні, і визначають його поведінку, вчинки*. На думку І. Галян, «Значення будь-якої діяльності для людини визначається рівнем отриманого задоволення. Глибинний зміст цього задоволення розкривається через логіку життєдіяльності особистості або систему регуляції діяльності» [5, С. 32]. В цьому контексті, шість логік життєдіяльності, виокремлені Д. О. Леонтьєвим [8], фокусують увагу на ціннісно-смісловому становленні та саморозвитку особистості. У наш час п'ята та шоста логіка життєдіяльності, як *орієнтація на смисл та вільний вибір індивіда* [5], визначають систему його ставлень до оточуючого світу, а також поведінку, якій притаманний вільний вибір, але поєднаний із задоволенням. І в цьому сенсі, молода особа повинна зробити свій вибір, продемонструвати своє власне ставлення до життєвих подій, їх непередбачуваності, динаміки смислової реальності за умови пандемії та власної безпорадності. Наслідком таких контекстів життя є зміна *ціннісно-сміслового розвитку* [4; 5] в прийнятті ціннісних рішень особистістю, зміна його пріоритетних цінностей в різних життєвих подіях, пов'язаних з постковідною епохою, кризами розвитку, а це означає перехід на якісно новий рівень свого онтогенетичного розвитку. Отже, проблематика ціннісних орієнтацій набуває надзвичайної глибини, і як слушно стверджував Віктор Франкл, що цінностей не можна навчитися, їх можна тільки пережити [13].

Другий напрям – зміни геополітичної ситуації у світі, яка стала небезпечною за своїм характером через пандемію. За нових геополітичних умов країни Європейського союзу коректують основні напрями зовнішньої політики для вирішення європейських про-

блем: напливу біженців, міжетнічні конфлікти, відносини між країнами США, Китаєм, Туреччиною, Росією, і які мають неоднозначні наслідки для України [2; 10; 12; 20].

З поглядом молодих людей за наслідками нашого online опитування стосовно вступу України в ЄС після глобальної пандемії (N=196 осіб у віці від 15 до 30 років, 104 дівчини і 92 юнаків) – 62% відсотка опитуваних зазначили, що вважають привабливим для них, молоді, вступ України до ЄС. Представники української молоді (87%) фокусували увагу на бажаних складових та стандартах євроінтеграційних процесів, що продукують цінності продуктивного життя, міцного здоров'я, матеріального забезпечення життя, життєвого стабільного благополуччя, достатку, відсутності економічних потрясінь, тобто, термінальних цінностях. Водночас, інструментальні цінності - незалежності, рівності перед законом, верховенство права, законопослухняність, права людини і дітей є вельми привабливими для підростаючого покоління сьогодення (94%). Психологічною специфікою ставлення української молоді до наукового осмислення структури ЄС, базових цінностей, його ролі та значення для європейської цивілізації, вважаємо визначення та сприйняття українцями головних європейських цінностей у якісному та кількісному вимірі. Ціннісним у науковому аспекті ставлення молоді до євроінтеграції є володіння механізмами формування уявлень про європейські цінності, зокрема: а) досвід відвідування молоддю країн Європи; б) джерела інформації про європейські цінності. Як результат позитивного ставлення молоді до вступу країни в Європейський Союз є готовність молоді до забезпечення якості європейських стандартів в своїй країні. При цьому важливи, з нашої позиції, є думки опитуваних про те:

- чи спроможний буде новий курс ЄС припинити зростання напруженості довкола моєї держави у постковідний час?
- що є основою інтеграції до ЄС за новітньої доби, і як вона впливає на онтогенетичний розвиток молоді людини?
- чи отримають молоді українці доступ до європейського COVID сертифікату (Digital Green Certificate) для перетину кордону Євросоюзу ?
- які дає переваги та здобутки інтеграція до ЄС для українського народу та української молоді, зокрема?
- які труднощі висуває курс України на євроінтеграцію?
- Чим привабливий ЄС для України? української молоді?

- Чи впливає прискорений економічний розвиток на життєвий рівень молодшої генерації? на їх ціннісні орієнтири та їх пріоритети? на відчуття та переживання суб'єктивного благополуччя – щастя? та ін.

Третій напрям сучасних глобальних викликів для молодшої людини, пов'язаний із власною системою ціннісних орієнтацій та його ставлення до ЄС, – це пошук адекватних механізмів саморегуляції життєдіяльності задля формування певного рівня інтеграційного потенціалу, психологічного благополуччя, успішної кризової комунікації, що є вельми значущими в умовах кризового буття.

Зважаючи на наведені напрями, та авторські позиції **метою** нашої статті є психологічний аналіз системи ціннісних орієнтацій молоді (від 15 до 30 років) як чинники їх ставлення до євроінтеграції у теперішній час.

Виокремимо основні термінологічні положення. У глобалізованому інформаційному суспільстві поняття цінності та ціннісні орієнтації часто використовують як синоніми. В нашій роботі ми вважаємо за доцільне розмежовувати семантику наведених понять.

Поряд із поняттям цінності у науковому обігу ученими широко використовується поняття ціннісні орієнтації. С. Матяж із соавторами [9] запропонували авторську класифікацію цінностей молоді, під якими розуміють структуру особистості, регулятори її діяльності, ставлення суб'єкта до предметів та явищ реальності, яке виражається ціннісними орієнтаціями, соціальними установками, якостями особистості. І у той же час, ціннісні орієнтації визначаються авторами як певна сукупність ієрархічно пов'язаних між собою цінностей, що зумовлює спрямованість життєдіяльності особистості.

Таким чином, у нашому дослідженні ми враховуємо наукові позиції вищенаведених дослідників щодо розмежування термінів та їх складових.

2. Аналіз останніх досліджень і публікацій

Нормативно-правовий комплекс ЄС стосовно процесу формування та реалізації державної молодіжної політики, як членів суспільств з найбільшими перспективами в майбутньому, суттєво змінює формування цінностей об'єднаної Європи в українському просторі [2; 3; 7; 15]. Зазначимо, що у законодавстві країн-членів ЄС молодь – це особи від 13 до 25-30 років [2]. Аналіз Європейського

досвіду та практики щодо соціальної мобільності молоді, моделей реалізації молодіжної політики та теорій європейської інтеграції [2; 3; 5; 6; 7; 10; 12; 15; 16] свідчить про те, що стрижневою ідеєю європейської інтеграції країн є ідея європейської шкали цінностей. Шість базових цінностей Європейського Союзу включають: повагу до людської гідності, свободу, демократію, рівність, верховенство права, повага до прав людини включно з правами меншин. Наукову зацікавленість з погляду на отриманий позитивний досвід викликає аналіз специфіки моделей молодіжної політики Скандинавських країн, Фінляндії, Німеччини, країн Центральної Європи, Монголії, що реалізується в даний час.

Найбільш дотичним до проблеми нашого наукового пошуку є наявні результати наукових розвідок з проблеми ставлення молоді різних країн світу до об'єднаної Європи. Так, за наслідками проекту «Молода Європа 2017», (6000 досліджуваних у віці від 16 до 24 років із Великої Британії, Греції, Німеччини, Польщі, Франції, Італії, Іспанії), метою якого було вивчення ставлення європейської молоді до об'єднаної Європи, було встановлено маркери найбільш значущих цінностей. Наведено систему цінностей підростаючого покоління до початку COVID-19 пандемії, серед яких:

- особиста свобода;
- стабільність та надійність;
- скептичне ставлення до особистої життєвої перспективи;
- песимістична оцінка економічного становища;
- розчарованість національним урядом [20].

Отже, пріоритетним напрямом країн членів ЄС є орієнтація на молодь як соціальний ресурс, як майбутнє країни, яка потребує адекватної соціалізації за умови карантинного мислення.

Два репрезентативних всеукраїнських дослідження [14], проведених у 2016 році молоді (вибірka-N=1200 осіб) та у 2017 році (вибірka N=2000 осіб, метод дослідження – індивідуальне інтерв'ю «віч-на-віч»), констатували, що пріоритетними цінносними орієнтаціями української молоді були у 2016-2017 роках такі:

- сімейне щастя;
- здоров'я;
- кар'єра (аполітична)
- бути вільними та незалежними у своїх рішеннях та вчинках;
- мати можливість реалізувати свій талант і здібності;
- здобуття багатства.

В силу зазначеного, витікає наступний висновок: на нашу думку, ціннісні пріоритети молоді різних країн планети до карантинного мислення суттєво відрізнялися за такими параметрами:

а) роль та місце ціннісних орієнтацій у формуванні молодшої особистості та її суб'єктивного благополуччя, тобто, щастя;

б) взаємозв'язок ціннісних орієнтацій особистості, сімейного та соціального статусу;

в) ціннісні пріоритети в різних соціально-економічних формаціях та особистісна свобода;

г) ціннісні засади громадянської ідентифікації молоді, аполітичність кар'єри.

Таким чином, враховуючи вищенаведене, об'єднуючим фактором державної молодіжної політики в різних країнах ЄС може слугувати Стратегія ООН щодо молоді на період до 2030 року (Youth 2030: The United Nations Strategy on Youth)[12], а також Молодіжна стратегія Європейського Союзу [10], що базуються на базових цінностях Євросоюзу. І в цьому наративі дуже слушними є думки видатного українського психолога І. Д. Беха [10] стосовно українського шляху євроінтеграції. Ще у 2006 році професор Бех І. Д. стверджував: «На шляху до європейської інтеграції перед українською спільнотою стоїть ряд нагальних важливих завдань: встановити мир на сході України; запровадити правові європейські стандарти; подолати деструктивну тенденцію конфронтації; поєднати ціннісно всіх українців, консолідувати населення навколо спільних цінностей та єдиної мети на демократичних та гуманістичних засадах, передати прийдешньому поколінню все багатство генетичного коду народу, його мову, культуру, історію, культивувати кращі риси національного характеру громадянина України і європейця водночас [1, 100-102].

Таким чином, фокус уваги на формування системи ціннісних орієнтацій та компетенцій, що призводить до відчуття суб'єктивного благополуччя (щастя), проголошений автором, залишається актуальним і в наші часи.

3. Виклад основного матеріалу

Опираючись на бачення вітчизняних та закордонних вчених[11;15;17] пандемія COVID-19 постала своєрідним випробуванням для молоді в аспекті трансформації ціннісних орієнтацій. Як загальновідомо, система цінностей молоді не є статичною, вона є динамічною та трансформаційною. Проблема ціннісних

орієнтацій молоді, як ми вже зазначали вище, репрезентує проблеми внутрішнього світу особистості як особистісних установок, цінностей та змістів. Ціннісне відношення до свого життя стало одним із домінуючих пріоритетів в шкалі ціннісних орієнтацій людини після перенесеної хвороби на COVID-19 періоду ремісії. Отже, трансформоване ціннісне ставлення молоді до свого життя, актуалізує можливість свободи вибору: приймати себе та інших з рівними правами, бути законопослухняними в примусовій самоізоляції, демонструючи толерантність та незалежність. В цьому контексті адаптація до стандартів ЄС, що розглядається як трансформаційний процес у молоді, відбувається у межах національної внутрішньої політики, і визначається як політична та інституційна адаптація – перший вимір європеїзації. Другий вимір пов'язаний із переформуванням національної ідентичності, трансформацією ціннісних орієнтацій як результат постковідного буття.

- То які ціннісні трансформаційні зміни притаманні сучасній молоді у постковідний період як чинники ставлення до євроінтеграції?
- Які пріоритетні цінності сучасного буття молоді є ключовими життєвими орієнтаціями, що забезпечують якісну реалізацію адаптації до європейських стандартів?

Наведені проблематичні питання, на нашу думку, набувають надзвичайної глибини, оскільки системні психологічні дослідження можуть слугувати чинниками ставлення молоді до євроінтеграційних процесів та забезпечити прогнозування поведінкових моделей зростаючого покоління в майбутньому.

Як ми вже вище зазначали, психологічна специфіка формування та розвитку ціннісних орієнтацій молоді є складним психолого-соціальним процесом, який залежить від характеру направленості та змісту активності (діяльності) особистості.

Ціннісні орієнтації молодої людини визначають загальний підхід до середовища, оточуючого світу, до себе, надають зміст та вектор особистісним позиціям, поведінці, вчинкам. В цьому розумінні психологія ставлення молоді до цінностей та поведінкових дій визначається маркером того шляху, який обирає соціум, і який створює умови для зрілої реалізації їх потенціалу та затребуваності. При цьому зрілість тлумачиться в психологічних джерелах як індивідуально-особистісний ресурс професійного становлення, самовираження, самостійності та суб'єктивного благополуччя.

За наслідками проведеного нами опитування серед української молоді. серед ціннісних трансформаційних змін, притаманних для молоді сьогодення, є тенденція до успішної соціалізації, відкритість до змін, рішучість, адаптивність. Наведені ціннісні орієнтації ми розглядаємо як чинники ставлення молоді до євроінтеграції на сьогодні.

Ключовими життєвими орієнтаціями молоді є ціннісні установки на власний успіх, персоніфікацію, на змісти, ідеали справедливості, життєві цілі та засоби їх досягнення, які, в свою чергу, задають направленість діяльності особистості. Психологічним підґрунтям домінуючої ролі ціннісних орієнтацій молоді в постковідну еру слугують мотиви соціальної поведінки, регуляції поведінки і діяльності в прийнятті рішень через стан невизначеності.

Крім вже зазначеного, у процесі опитування молодь фокусувала увагу на емоційному здоров'ї (здатності до дешифровки власних переживань, прийомів формування стрессостійкості, саморегуляції, емоційної врівноваженості) особистості, яка є активним членом групового суб'єкта динамічних трансформацій, а також суттєвого чинника для осмислення структури ЄС, його базових цінностей. Варто додати, що юнаки і дівчата надають також пріоритетного значення цінності суб'єктивного благополуччя (щастя) без утрати екзистенційної наповнюваності життя смыслом в післяковідний період, що забезпечує якісну адаптцію молоді до європейських стандартів.

Проте, молодь зосереджувала увагу також на негативних ускладненнях, пов'язаних із смисловою саморегуляцією, бар'єрах та перешкодах в сприйнятті інформації в період та після захворювання на COVID-19. Так, зазначимо, що психологічні детермінанти «синдрому відкладеного життя», завченої безпомічності, прокрастинація, брак професійної ідентичності, потреба у власній безпеці, страх перед невизначеністю, кризова комунікація були породжені страхом, незрозумілістю та непередбачуваністю того, що відбувається, фрустрацією. Наведені детермінанти суттєво впливали на ставлення молоді до формування ціннісних орієнтацій об'єднаної Європи, які покликані сформувати глобальну свідомість людства [15]. Серед таких пріоритетними молодь констатувала: відповідальність, безпека, гідність, толерантність, позитив примусової самоізоляції, свобода, солідарність, самодостатність, справедливість. При цьому формувалося саногенне пандемічне мислення особи-

стості, тобто, як навчитися бути внутрішньо стабільним під час і після ковідної хвороби. В. В. Рибалка [11] ґрунтовно доводить, що карантинний засіб життя особистості та суспільства є стимулом до раціональної саногенної перебудови свідомості, поведінки та діяльності. А це, у свою чергу, означає зміни та подальший онтогенетичний розвиток людини.

Молодь погоджується, що COVID-19 викристалізував відповіді на запитання, і якісно висвітлив новий характер мотивації: внутрішніх та зовнішніх мотиваторів особистості, що мотивують прагнення набути членства в ЄС, зокрема:

- Що є ціннісним для сучасної молоді в майбутній час?
- Чи вчить нас вірусна пандемія любові, поваги до людської гідності? Скільки в тебе любові до себе? Оточуючих? Соціуму?
- Чи ми всі рівні перед COVID-19? Чи можеш ти контролювати вірусну інфекцію?
- Чи змінилося ставлення до свого життя – чи цінуєш ти життя, чи змінилася власна система ціннісних орієнтацій?
- Чи змінилося моє власне відчуття до прав іншої людини?

4. Висновки та перспективи подальших досліджень

На основі проведеного дослідження ціннісних орієнтацій як чинників ставлення молоді до євроінтеграції приходимо до висновків, що:

- євроінтеграція є зближенням України з Євросоюзом як на рівні законів, правил та звичаїв, для якого притаманні шість базових цінностей: повага до людської гідності, демократія, свобода, рівність, верховенство права, повага до прав людини, включно з правами меншин.

• Наведені вище трансформаційні зміни у системі ціннісних орієнтацій сучасної української молоді віддзеркалюють психологічні особливості сфери ціннісної свідомості особистості, її саногенного мислення, внутрішнього ціннісного світу людини, що суттєво змінився під впливом глобальної вірусної пандемії. А ці фактори значним чином вплинули на ставлення та розуміння взаємозв'язку ціннісних орієнтацій молоді під час примусової самоізоляції, їх стратегій поведінки та суб'єктивного благополуччя.

• Попередні норми і цінності, які домінували у свідомості більшої частини молоді, не відповідають реаліям сьогодення. Протиріччя та труднощі реалізації євроінтеграційних орієнтирів

України пов'язані із відсутністю однозначного вибору на користь ЄС у суспільній свідомості молоді; низький рівень професійного розвитку та компетенцій у представників політико-правової сфери; брак досвіду у реалізації інновацій задля модернізації економіки, корупція, політична криза.

- Однак свідомий європейський вибір молоді України, європейська самоідентифікація, загалом позитивне ставлення до ЄС, яке зумовлено такими цінностями як: високим рівнем соціального захисту молоді, верховенством права, розвиненою демократією, низьким рівнем корупції, якістю охорони здоров'я, наявністю фінансових ресурсів, науково-технічним розвитком суспільства – саме і слугують вагомими чинниками, ціннісними орієнтирами ставлення українських дівчат та юнаків до євроінтеграції.

- Перспективами подальших розвідок вбачаємо у детальному дослідженні та аналізі специфічності формування та зміни ціннісних орієнтацій молоді на рівні особистості та соціально-психологічної групи з метою виявлення психологічних особливостей сфери ціннісної свідомості індивіда.

References:

1. Бех І. Д. Виховання особистості: сходження до духовності // *Либідь*. – 2006. – 272 с.
2. Біляєв Я. М. Узагальнення світового досвіду державної політики соціальної мобільності молоді // *Вчені записки ТНУ імені В. І Вернадського. Серія : Державне управління*. – 2019. – №3. – С.30-36.
3. Васильєв А. Конвергенція моделей реалізації державної політики, спрямованої на молодь // *Публічне управління: теорія та практика*. – 2013. – №3. – С.205-209.
4. Галян І. Ціннісно-сміслова саморегуляція особистості: генеза та механізми функціонування. Дрогобич: Ред.-видав. Відділ ДДПУ імені Івана Франка, 2016. 402 с.
5. Галян І., Галян О. Сміслова саморегуляція як здоров'язберігаюча технологія // *Психічне здоров'я особистості у кризовому суспільстві: збірник матеріалів IV Всеукраїнської науково-практичної конференції (23 жовтня 2020 року)* / уклад. З. Р. Кісіль. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2020. – с.32.
6. Дмитрук Н. Між матеріалізмом і пост матеріалізмом: ціннісні орієнтації сучасної української молоді // *Вісник АПСТ*, 2017, №3. – С.57-66.
7. Донченко Т. Основні моделі державної молодіжної політики: закордонний та вітчизняний досвід // *Ефективність державного управління: зб.наук.праць АРІДУ НАДУ*. – 2009. – №18. – С.126-133.

8. Леонтьев Д. Психология смысла: природа, строение и динамика смысловой реальности. М: Смысл, 1999. – С.155-158.
9. Матяж С. В., Березянська А. О. Класифікація цінностей та ціннісних орієнтацій особистості // Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили] / Серія: Соціологія. 2013. Т.255. Вип. 213. – С.27-30.
10. Молодіжна стратегія Європейського Союзу (EU Youth Strategy).- Режим доступу https://europa.eu/youth/home_en
11. Рыбалка В. В. Карантинный образ жизни личности и общества как стимул к рациональной саногенной перестройке сознания, поведения и деятельности// COVID-19 в измерениях философии, психологии и педагогики: пособие / [под науч.ред. В. В. Рыбалки и А. П. Самодрин; коллектив авторов]. Киев, Днепр, Кременчуг: ПП Щербатых А.В., 2020. – С.294-307.
12. Стратегія ООН щодо молоді на період до 2030 року (Youth 2030: The United Nations Strategy on Youth). – 2018. Режим доступу: https://www.un.org/youthenvoy/wp-content/uploads/2018/09/18-00080_UN_Youth-Strategy_Web/pdf
13. Франкл В. У пошуках справжнього сенсу. Психолог у концтаборі. К., 2020.
14. Ціннісні орієнтації сучасної української молоді. Щорічна доповідь Президенту України, Верховній Раді України про становище молоді в Україні(за підсумками 2015 року) / Держ.ін-т сімейної та молодіжної політики; [редкол.: Жданов І. О., гол. ред. колег. Ярема О. Й. Беляєва І. І. та ін.]. – К., 2016. – 200 с.
15. Чередниченко А. Формування цінностей об'єднаної Європи в українському просторі //Актуальні проблеми європейської та євроатлантичної інтеграції України: матеріали 18-ї регіональної науково-практичної конференції 13 травня 2021 р. м. Дніпро /за заг. ред. Л. Прокопенка. – Д.: ДРІДУ НАДУ, 2021. С. 23-25
16. Якименко Ю.,Пашков М. Україна на шляху до ЄС: оцінки, думки і сподівання громадян. Трансєвропейська асоціація політичних досліджень, 2018. – Режим доступу: <http://www.tepsa.eu/23326-2/>(<http://www.tepsa.eu/23326-2/>).
17. Bojanowska A., Kaczmarek L. et al.(2021). Changes in Values and Well-Being Amidst the COVID-19 Pandemic in Poland. *PLoS ONE* 16 (9):e0255491.. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0255491>.
18. Derkach L., Minka P. (2012) Ways of Learning and Living in Ukraine: A New Paradigm.- Monograph./Eds.M.Giliberto, C.Dell'Aversano & F. Velicogna "PCP and Constructivism: Ways of Working, Learning and Living"., Libri Liberi. Firenze. 2012, pp.547-554.
19. Derkach L. M.(2018). Problems, Challenges and Perspectives of Ukraine's Integration Into Global and European Educational Space. *American Journal of Fundamental, Applied & Experimental Research*, 2018/3(10), pp.13-19.
20. Junges Europa 2017: So denken Menschen zwischen 16 und 26 Jahren/Jugend studie der TuiStiftung/URL:<https://www.tui-stiftung.de/wp-content/uploads/2017/05/Wichtige-Ergebnisse-der-Studie/pdf>.

Transliteration of References:

1. Bekh I.D. (2006). Vykhovannia osobystosti: skhodzhennia do dukhovnosti// Lybid. 272 s.
2. Biliaiev Ya.M. (2019). Uzahalnennia svitovoho dosvidu derzhavnoi polityky sotsialnoi mobilnosti molodi//Vcheni zapysky TNU imeni V. I Vernadskoho. Serii : Derzhavne upravlinnia. №3. S.30-36.
3. Vasyliiev A. (2013). Konverhentsiia modelei realizatsii derzhavnoi polityky, spriamovanoi na molod// Publichne upravlinnia: teoriia ta praktyka. №3. S.205-209.
4. Halian I. (2016). Tsinnisno-smyslova samorehuliatsiia osobystosti: heneza ta mekhanizmy funktsionuvannia. Drohobych: Red.-vydav. Viddil DDPU imeni Ivana Franka. 402 s.
5. Halian I., Halian O. (2020). Smyslova samorehuliatsiia yak zdoroviazberihaiucha tekhnolohiia// Psykhichne zdorovia osobystosti u kryzovomu suspilstvi: zbirnyk materialiv IV Vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konferentsii (23 zhovtnia 2020 roku) / uklad. Z.R. Kisil. Lviv: Lvivskyi derzhavnyi universytet vnutrishnikh sprav. s. 32.
6. Dmytruk N. (2017). Mizh materializmom i post materializmom: tsinnisni oriiientatsii suchasnoi ukrainskoi molodi// Visnyk APST. №3. S. 57-66.
7. Donchenko T. (2009). Osnovni modeli derzhavnoi molodizhnoi polityky: zakordonnyi ta vitchyzniani dosvid // Efektyvnist derzhavnoho upravlinnia: zb. nauk. prats LRIDU NADU. №18. S. 126-133.
8. Leontev D. (1999). Psykhologhiia smysla: pryroda, stroenye y dynamka smyslovoi realnosti. M: Smysl. S.155-158.
9. Matiazh S.V., Berezianska A.O. (2013). Klasyfikatsiia tsinnostei ta tsinnisnykh oriiientatsii osobystosti // Naukovi pratsi [Chornomorskoho derzhavnoho universytetu imeni Petra Mohyly] / Serii: Sotsiolohiia. T. 255. Vyp. 213. S. 27-30.
10. Molodizhna stratehiia Yevropeiskoho Soiuzu (EU Youth Strategy).- Rezhym dostupu https://europa.eu/youth/home_en
11. Rybalka V. V. (2020). Karantinnyi obraz zhyzny lychnosti i obshchestva kak stimul kratsyonalnoi sanohennoi perestroike soznanyia, povedeniia y dejatelnosti// COVID-19 v izmerenijakh filosofii, psikhologii i pedagogiky: posobie/[pod nauch. red. V.V.Rybalki i A.P.Samodryna; kolektyv avtorov]. Kyiv, Dnepr, Kremenchuh: PP Shcherbatykh A.V. C. 294-307.
12. Stratehiia OON shchodo molodi na period do 2030 roku (Youth 2030: The United Nations Strategy on Youth). 2018. Rezhym dostupu: https://www.un.org/youthenvoy/wp-content/uploads/2018/09/18-00080_UN_Youth-Strategy_Web/pdf
13. Frankl V. (2020). U poshukakh spravzhnoho sensu. Psykholog u kontstabori. K., 2020.
14. Tsinnisni oriiientatsii suchasnoi ukrainskoi molodi. Shchorichna dopovid Prezydentu Ukrainy, Verkhovnij Radi Ukrainy pro stanovyshe molodi v

- Ukraini (za pidsumkamy 2015 roku) / Derzh.in-t simeinoi ta molodizhnoi polityky; [redkol.: Zhdanov I. O., hol. red. koleh. Yarema O. I. Beliaieva I. I. ta in.]. K., 2016. 200 c.
15. Cherednychenko A. (2021). Formuvannia tsinnosti obiednanoi Yevropy v ukrainskomu prostori //Aktualni problemy yevropeiskoi ta yevroatlantychnoi intehratsii Ukrainy: materialy 18-yi rehionalnoi naukovo-praktychnoi konferentsii 13 travnia 2021r. m.Dnipro /za zah.red.L.Prokopenka. D.: DRIDU NADU. S.23-25
 16. Yakymenko Yu., Pashkov M. (2018). Ukraina na shliakhu do YeS: otsinky, dumky i spodivannia hromadian. Transieuropeiska asotsiatsiia politychnykh doslidzhen, 2018. – Rezhym dostupu: (<http://www.tepsa.eu/23326-2/>).
 17. Bojanowska A., Kaczmarek L. et al. (2021). Changes in Values and Well-Being Admist the COVID-19 Pandemic in Poland. PLoS ONE 16 (9):e0255491. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0255491>.
 18. Derkach L., Minka P. (2012) Ways of Learning and Living in Ukraine: A New Paradigm. - Monograph./Eds.M.Giliberto, C.Dell'Aversano & F. Velicogna "PCP and Constructivism: Ways of Working, Learning and Living". Libri Liberi. Firenze. 2012, pp. 547-554.
 19. Derkach L.M. (2018). Problems, Challenges and Perspectives of Ukraine's Integration Into Global and European Educational Space. American Journal of Fundamental, Applied & Experimental Research, 2018/3 (10), pp. 13-19.
 20. Junges Europa 2017: So denken Menschen zwischen 16 und 26 Jahren/ Jugendstudie der Tuistiftung / URL:<https://www.tui-stiftung.de/wp-content/uploads/2017/05/Wichtige-Ergebnisse-der-Studie/pdf>.

Authors

Lidiia Derkach

Doctor of Psychological Sciences,

Professor of the Department of Psychology,

Dnipro Humanities University,

Dnipro, Ukraine

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0638-6210>

E-mail: lydia@ua.fm

Mykola Nesprava

Doctor of Philosophy, Professor,

Dnipro University of Internal Affairs,

Dnipro, Ukraine

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0415-1837>

E-mail: n.nesprava@gmail.com

Abstracts

ЛІДІЯ ДЕРКАЧ, МИКОЛА НЕСПРАВА. Ціннісні орієнтації як чинники ставлення молоді до євроінтеграції. У статті досліджено динаміку зміни геополітичної ситуації у 2020 році, пов'язаною із пандемією COVID-19, яка стала чинником і каталізатором глобальних подій у світі та зумовила трансформацію системи ціннісних орієнтацій молоді у постковідний період щодо євроінтеграції України. Людство вступило у тривалий період підвищеної непередбачуваної, неконтрольованої ситуації розповсюдження вірусу, що примусило країни ЄС коректувати свої основні напрямки взаємодії та взаємного пристосування національних господарств до умов, що склалися. У цьому контексті особливої теоретичної та методологічної значущості набуває проблема ставлення молодшої генерації (від 15 до 30 років) до складових та стандартів євроінтеграційних процесів після глобальної пандемії. Автори даної статті роблять спробу психологічного аналізу аспектів ставлення дівчат та юнаків до цілісності європейської цивілізації, в тому числі, як ціннісні орієнтації новітньої доби впливають на онтогенез індивіда.

У руслі дослідження здійснено теоретичне осмислення психологічного змісту поняття «європейська інтеграція України», обґрунтовано необхідність розмежування понять цінності та ціннісні орієнтації, визначено психологічну специфіку ставлення молоді до наукового осмислення структури ЄС, його базових цінностей, видів інтеграції у постковідну еру; привабливість вступу до ЄС для української молоді, зокрема: переваги, здобутки та труднощі. Виокремлено перешкоди та бар'єри на шляху євроінтеграції країни та засобів їх подолання з погляду зростаючого покоління у постковідний період.

Ключові слова: європейська інтеграція, сучасна українська молодь, ціннісні орієнтації, постковідний період, психологічна специфіка ставлення молоді до вступу в ЄС, бар'єри та перешкоди.

ЛИДИЯ ДЕРКАЧ, НИКОЛАЙ НЕСПРАВА. Ценностные ориентации как факторы отношения молодежи к евроинтеграции. В данной статье раскрывается динамика изменений геополитической ситуации в 2020 году, вызванный пандемией COVID-19, и явившейся причиной и катализатором глобальных событий в мире, в том числе, обусловила трансформацию ценностных ориентаций у молодежи относительно вступления Украины

в ЕС в постковидный период. Человечество вступило в долгосрочный период повышенной, непрогнозируемой, неконтролируемой ситуации распространения вируса, и заставило страны ЕС корректировать основные направления взаимодействия и взаимной адаптации национальных экономик к сложившимся условиям. В этом контексте, проблема отношения подрастающего поколения (от 15 до 30 лет) к стандартам и составляющим евроинтеграционных процессов в постковидный период, приобретает особую теоретическую и методологическую значимость. Авторы данной статьи предприняли попытку психологического анализа аспектов отношения современной молодежи к понятию целостность европейской цивилизации, а также как ценностные ориентации влияют на онтогенез личности. В русле исследования осуществлено теоретическое осмысление психологического смысла понятия «Европейская интеграция Украины», обоснована необходимость дифференциации терминов «ценности» и «ценностные ориентации», определена психологическая специфика отношения молодежи к структуре ЕС, его базовым ценностям в постковидную эру. В статье рассмотрены факторы привлекательности для молодежи вступления Украины в Европейский Союз, преимущества, достижения и трудности, барьеры, преграды и способы их преодоления с точки зрения подрастающего поколения.

Ключевые слова: Европейская интеграция, современная украинская молодежь, ценностные ориентации, постковидный период, психологическая специфика отношения молодежи к вступлению в ЕС, барьеры и преграды.

LIDIJA DERKACH, MYKOLA NESPRAVA. **Orientacje wartościujące jako czynniki postaw młodzieży wobec integracji Europejskiej.** W niniejszym artykule dokonano analizy dynamiki zmian sytuacji geopolitycznej w 2020 roku związanej z pandemią COVID-19, która stała się czynnikiem i katalizatorem wydarzeń globalnych na świecie i doprowadziła do transformacji systemu orientacji życiowych młodzieży w okresie postcovidowym w odniesieniu do integracji europejskiej Ukrainy. Ludzkość weszła w długotrwały okres zwiększonego nieprzewidywalnego, niekontrolowanego rozprzestrzeniania się wirusa, co zmusiło kraje Unii Europejskiej do dostosowania głównych obszarów interakcji i wzajemnej adaptacji gospodarek narodowych do aktualnych warunków. W tym kontekście szczególnego znaczenia teoretycznego i metodologicznego nabiera kwestia nastawienia młodego pokolenia (15-30 lat) wobec

składników i standardów procesów integracji europejskiej po globalnej pandemii. Autorzy artykułu podejmują próbę psychologicznej analizy aspektów postaw dziewcząt i chłopców wobec integralności cywilizacji europejskiej, z uwzględnieniem tego, jak orientacje wartościowe epoki współczesnej wpływają na ontogenezę jednostki.

Opracowanie dostarcza teoretycznego rozumienia psychologicznej treści pojęcia «integracja europejska Ukrainy», uzasadnia potrzebę rozróżnienia pojęć wartości i orientacji wartościujących; identyfikuje psychologiczną specyfikę postaw młodzieży wobec naukowego rozumienia struktury UE, jej podstawowych wartości, rodzajów integracji w epoce postcovidowej; atrakcyjności przystąpienia do UE dla młodzieży ukraińskiej, w szczególności: zalet, osiągnięć i trudności. W artykule zwrócono uwagę na przeszkody i bariery w integracji europejskiej kraju oraz sposoby ich pokonywania z punktu widzenia dorastającego pokolenia w epoce postcovidowej.

Słowa kluczowe: *integracja europejska, współczesna młodzież ukraińska, orientacje wartościujące, okres postcovidowy, psychologiczna specyfika postawy młodych ludzi wobec przystąpienia do UE, bariery i przeszkody.*

ISSN 2450-6486

<http://ehs.eeipsy.org>DOI: <https://doi.org/10.38014/ehs-ss.2022.1.03>**Sergiy SOTNIKOV**

Language as a determinant of the formation of thinking' ways

SERHIY SOTNIKOV. Language as a determinant of the formation of thinking' ways. *The article analyzes the main types of thinking characteristic of modern man and society in general. An analysis of spatial thinking as a mental activity of a person is proposed and carried out. The definition of "cosmic thinking" is introduced, the process of its formation and features are characterized. Qualified thinking operations and the main functional functions provided by them. Synthesis and analysis are characterized as the main mechanisms of human cognitive activity. It is illustrated that both man and society operate with the word as the main unit of speech and the main unit of thinking, which participates in operations of synthesis and analysis of both the development of speech and the systematization of language. A word as a unit of objective language, on the one hand, has a conditional meaning and enters into conditional relationships with other words, reflecting the patterns of relationships that exist in language, and on the other hand, as a unit of subjective language, it contributes to the expression of the author's principle and has an individual content that reflects the vision of the world by a specific person. Logical operations of synthesis and analysis, which are the main ways*

of thinking, contribute to the formation of a linguistic personality and the formation of a linguistic structure in the thinking of an individual, form regular and reproduce conditional connections between linguistic units, verify the acquired linguistic experience, and also determine historical procedural changes in the linguistic system . Bidirectionality (implementation of processes of synthesis and analysis) of human thinking provides the most complete reflection of reality in language through the verbalization of the main phenomena and processes of the surrounding world, concepts and categories of thinking. As a result, language as a phenomenon of human activity is capable of expressing all human concepts and thoughts, being a universal and at the same time unique way of communication of the biological species homo sapiens.

Keywords: *language, ways of thinking, cognitive activity, spatial and cosmic thinking, bidirectionality of human thinking.*

1. Introduction

The left and right hemispheres of the brain perform different functions. The left hemisphere carries out logical operations that are realized in the identification and understanding of cause-and-effect relationships. In the language, this is expressed in the structuring of ideas about the language system, in the operation of the laws of the use of language units, in the implementation of language development trends. The right hemisphere carries out figurative-abstract operations. It forms imagery and goes beyond stable categories, that is, it constitutes probabilistic deviations from the general system of the language and the general line of its development. The work of each of the hemispheres is significant in its own way in the process of understanding the phenomena of the world by a person. Left hemisphere and right hemisphere cognitive processes determine different ways of linguistic representation of the world and form regular (deterministic) and probabilistic (indeterministic) connections of phenomena. The study of these processes contributes to the identification of cognitive mechanisms that influence the language and its development. The purpose of the proposed study is to identify the mechanisms carried out by the work of the left hemisphere and influencing the formation of the general line of language development and systematizing the language.

Thinking is considered as a process of mediated and generalized reflection of reality, which consists in the knowledge of the essence and laws of things and phenomena. In turn, cognition is the process

of acquiring knowledge about the objective world. And knowledge is information that falls into the cultural field of a particular era and a particular space.

This is the reason for the relevance of this work.

The purpose of the work is to analyze thinking: the main types of thinking and mental operations.

Based on this goal, the following tasks of the work can be distinguished:

- designate spatial thinking as a mental activity;
- to identify the process of formation of cosmic thinking and its features;
- consider the improvement of the system of mental operations and cognitive interest;
- designate synthesis and analysis: operations of thinking and mechanisms of cognitive language activity.

1. Basic types of thinking

1.1. Spatial thinking as a mental activity

Spatial thinking is a specific type of mental activity that takes place in solving problems that require orientation in practical and theoretical space.

The term “spatial thinking” is defined by psychologists and methodologists in different ways, but they all reduce spatial thinking to thinking in images.

Kaplunovich I.Ya. considers spatial thinking an important part of the intellect, since it serves as a means of cognition of a wide variety of objects and phenomena of reality, as well as a necessary condition for the successful implementation of labor activity, the development of labor skills and abilities. Kaplunovich I.Ya. defines spatial thinking as the process of operating with spatial images when solving problems based on existing ideas [1].

Stoletnev V.S. defines spatial thinking through its functions, the main of which are mental operations on images to transform the shape, size and spatial relationships between the elements of geometric space objects [2].

Shardakov M.N. determines the main property of spatial thinking is the meaningful perception of spatial relationships necessary for the assimilation of educational material in mathematics, geography and other subjects. He believes that a meaningful perception of spatial relations and

an understanding of the relative nature of the concepts of spatial relations are formed throughout all the years of a child's education at school and reach a level in older students when they correctly determine the spatial relations between objects in three dimensions from any point in space [3].

Yakimanskaya I.Ya. believes that spatial thinking has all the characteristic features of figurative thinking, but has its own specific features, which is associated with the content of the images themselves, the conditions for their creation and operation with them. The main operational unit of spatial thinking is spatial images, which reflect not all properties, signs of the objective world, but only spatial properties and relationships [4].

According to I.S. Yakimanskaya and other teachers and psychologists, spatial thinking is formed on a graphical basis, therefore visual images are the leading images for him. The transition from some visual images, reflecting spatial properties and relationships, to others is constantly observed in solving problems where different types of graphic images are used. On their basis, not only separate images arise, adequate to each image, but also their integral system. The ability to think in the system of these images characterizes spatial thinking.

The activity of spatial thinking is mainly aimed not so much at creating, but at operating with spatial images created on a different graphic basis. This is ensured by the use of special representation techniques. Spatial representations are the canvas on which logical processes unfold.

Spatial thinking, operating with an image, needs expression, interpretation of figurative transformations. The word is such a means of expression. In spatial thinking, the very movement of thought, the search for and finding a solution to a problem is carried out in the form of an alternation of images, their transformation, and the receipt of new ones. Work on images is hidden from the observer. It's hard to objectify. Therefore, the main way in the study of this process is a verbal or graphic self-report. Spatial thinking in images proceeds quickly, curtailed, the decision comes as if suddenly, the grasping of the visual situation is carried out simultaneously. The figurative task is solved both based on the image, and in the verbal and debatable expression of thought with a constant mutual transition from the verbal to the figurative form of the thought process.

Spatial thinking is a complex and independent process. It is not a direct function of the reflection of space, so learning, according to

I.S. Yakimanskaya, should be built in such a way as to ensure the comprehensive development of the child's mental processes [4].

Spatial thinking I.S. Yakimanskaya considers it as a multi-level, hierarchical whole, polyfunctional in its basis. This is a specific type of mental activity that ensures the creation of spatial images and their operation in the process of solving various graphic tasks [4].

Creating images and operating them are closely interrelated processes. Each of them is based on the activity of representation, however, the structure of this activity, the conditions for its implementation in both cases are different. In one case, this activity is aimed at creating a spatial image. In the other – for its processing (mental modification, transformation) in accordance with the task. The conditions for this activity are different when relying on graphic clarity. From this, of course, it does not follow that the creation of an image is only a reproducing, reproductive activity, and the operation of an image, carried out with a distraction from the original visualization, is always a productive process. In both cases, the activity of representation is of a transformative nature, but it is carried out under different conditions and on different material.

When creating any image, including a spatial one, a visual basis is subjected to mental transformation, on the basis of which the image arises.

When operating with an image, an image already created on a visual basis is mentally modified, often under the condition of complete abstraction from it.

By separating the operation of images into a special type of representational activity that does not coincide either in content, or in conditions of implementation, or in results with the process of creating an image, we thereby get the opportunity to determine the main function of spatial thinking. Spatial thinking, in accordance with our understanding of its features, means the free operation of spatial images created on a different visual basis, their transformation, taking into account the requirements of the task.

1.2. The process of formation of cosmic thinking and its features

Thinking is considered as a process of mediated and generalized reflection of reality, which consists in the knowledge of the essence and laws of things and phenomena. In turn, cognition is the process of acquiring knowledge about the objective world. And knowledge

is information that falls into the cultural field of a particular era and a particular space. Thus, knowledge is a systematized, ordered and in some way explained knowledge.

At the turn of the 19th–20th centuries, two main trends in cognition should be noted: scientific and non-scientific (meta-scientific, super-scientific). The scientific direction includes mainly empirical materialistic science and an experimental method of cognition. The metascientific system of cognition uses speculation or evidence that came through the spiritual world of a person from other being or from the space of matter of other states and dimensions. This information was prophetic. Dreams, visions and other evidence, despite the subjective channel of interaction, are quite objective and practical. In other words, metascientific cognition, permeated with cosmism, exists in a spiritual space, the boundaries of which are wider than those usually available to empirical science operating in a three-dimensional field of dense matter [2].

It is well known that mankind in its history has gone through three types of thinking or consciousness – mythological, religious, scientific. Each species was formed in the depths of the previous one. It should be noted that the mythological consciousness did not have a basis in the form of previous thinking. The main characteristics of mythological thinking are its integrity, imagery, the wise depth of this imagery and the mysterious language of symbols. It is surprising that mythological knowledge turned out to be common for peoples that were far apart from each other. There is a hypothesis that the original mythological information is cosmic information that came to Earth from other being and laid down fundamental knowledge and basic types of thinking [5].

Religious thinking clearly separates the ruling principle (God, connecting man with the Supreme) and the subordinate principle (man). A striking example is Catholicism, where the church represents God on earth and is empowered to speak and act on His behalf. It is difficult to overestimate the role of the Inquisition, which not only personified the struggle of the church for the faith, but also persecuted dissent in all its manifestations. The arbitrariness of the church and the growth of feudal oppression contributed to the emergence and development of free-thinking, which was reflected in the French Revolution (1789–1799) and laid the foundation for the liberation of scientific thinking from the theological tendencies of the Middle Ages. Outright atheism, mechanistic materialism, the absence of a cosmic concept in the theory of knowledge – these are the main features of the new scientific thinking.

It is paradoxical that in doing so, the church itself cut the connection between scientific thinking and the Supreme.

The end of the 19th – the beginning of the 20th century was marked by such a significant and turning point as the Spiritual Revolution in Russia. Its result is the Silver Age – a period of unprecedented flowering of art, literature and philosophy. The essence of the Spiritual Revolution was in the energy processes that take place inside the person himself, linking together the earthly and the heavenly. It was within the framework of the Spiritual Revolution that a new cosmic thinking was formed, which was based on the synthesis of scientific and non-scientific methods of cognition.

The philosophers of the Silver Age (V. S. Solovyov, P. A. Florensky, S. N. Bulgakov, N. A. Berdyaev, I. A. Ilyin and others) studied the problems of the spiritual development of the individual. In the center of their attention was a person, and his spiritual state, as well as philosophers tried to assess the significance of the Higher in the fate of a person [1].

In the 1920s, there was a crisis in the natural sciences. Therefore, the thoughts of the ancient sages about the interaction of man and the Cosmos, about the fundamental unity of the macrocosm and the microcosm have again become relevant, and the accumulation of metascientific fields of knowledge is again in demand. Such scientists as V. I. Vernadsky, K. E. Tsiolkovsky, A. L. Chizhevsky, Albert Einstein came to the rescue.

The first work that reflects the basic principles of cosmic thinking is the teachings of V. I. Vernadsky about the biosphere and noosphere ("Scientific thought as a planetary phenomenon"). The noosphere is the highest stage in the development of the biosphere, according to Vernadsky, the noosphere is the result of a person's conscious mental activity.

The judgments of K. E. Tsiolkovsky about the Cosmos, about the presence of intelligent forces in it, about the will of the Universe gained immense popularity. "The will of man," he argued, "and of all other beings, higher and lower, is only a manifestation of the will of the Universe. The voice of man, his thoughts, discoveries, concepts, truths and delusions, is only the voice of the Universe" [3].

A. L. Chizhevsky's research on the interaction between human organisms and the Sun, which is based on the idea of the integrity of man and the Cosmos, is truly priceless. "From what has been said,

it should be concluded that there is some extraterrestrial force that influences the development of events in human communities from the outside. The simultaneity of fluctuations of solar and human activity is the best indication of this force" [4] – A.L. Chizhevsky claimed.

Summing up, we can say that the cosmic type of thinking considers the Cosmos as a special kind of energy and promotes the idea of a plurality of matters; claims that man is a part of the Cosmos and Cosmos is a part of man, the microcosm and the macrocosm are distinguished by integrity, and also that through such a concept as the Spirit, a person can contact the Cosmos; shows the relationship of the Cosmos and human existence. The result can be a change in the consciousness of a person, an improvement in the quality of his life, and a leap in the progressive development of mankind as a whole.

2. Thought operations

2.1. Improvement of the system of cognitive operations and cognitive interest

Interest, as psychologists traditionally note, is a kind of fusion of intellectual, emotional and volitional processes. The core of interest is the cognitive and emotional components, which are closely interconnected and interdependent. In addition, "interest is a positive emotion experienced by a child more often than other emotions" [4].

Noting the importance of the emotional aspect in the process of cognitive activity, K.D. Ushinsky wrote: "... a child is happy not when he is amused, but when he is completely seriously engaged in the business that captivates him" [11]. Emotional manifestations woven into cognitive interest were designated by G.I. Schukin [7].

As M.V. Gamezo, interest is a specific form of "manifestation of a cognitive need, which ensures the orientation of the individual to the realization of the goals of activity and thereby contributes to the orientation of the individual in the surrounding reality" [3]. The scientist notes that interest includes emotional, intellectual and behavioral components.

In this peculiar fusion of psychological processes underlying cognitive interest, a step-by-step approach to successful learning activity is hidden.

Thus, by cognitive interest (following L.I. Bozhovich, N.G. Morozova, G.I. Shchukina) we understand precisely a special case of interest – interest in learning activities, in acquiring knowledge, in science.

As G.I. Shchukin, "the core of cognitive interest is mental processes" [7]. Consequently, it is interest that gives emotional coloring to mental activity and increases its productivity. The positive emotions experienced at the same time of surprise, joy of success, pride in the case of solving the problem create self-confidence and encourage a new search.

Since cognitive interest activates mental processes, this is extremely important for the effective flow of the process of mastering knowledge and skills in the Russian language. A high level of development of cognitive interest encourages the student to constantly search for ways to improve cognitive activity and contributes to the activation of thought processes. Thanks to thinking, we learn that "objects and events perceived here and now are a small part of everything that exists in the boundless real world" [1].

According to many researchers, in order to solve the so-called mental tasks, which include cognitive tasks in their structure, one must also be able to reason logically, to guess. In some cases, when a logical conclusion from existing premises does not lead to a solution, creative thinking is necessary. At the same time, experience shows that "even an episodic solution of mental problems stimulates the development of schoolchildren's thinking" [4], which undoubtedly contributes to the development of cognitive interest.

As S.L. Rubinstein, towards an increasingly adequate knowledge of his subject and the solution of the problem facing him, "thinking proceeds through diverse operations that make up various interconnected and passing sides of the thought process. These are comparison, analysis and synthesis, abstraction and generalization. All these operations are different aspects of the main operation of thinking – "mediation", i.e. revealing more and more significant objective connections and relationships" [5].

In our article, we would like to indicate the relationship between the level of formation of the cognitive interest of younger students and the level of development of the system of mental operations.

The most important role in the system of mental operations is played by analysis and synthesis. Analysis and synthesis are inextricably linked and are in unity with each other in the process of cognition. Analysis and synthesis only in their unity provide a complete and comprehensive knowledge of reality. Analysis provides knowledge of individual elements, and synthesis, based on the results of the analysis, combining these elements, provides knowledge of the object as a whole. Analysis

is the mental dismemberment of an object, phenomenon, situation and the identification of its constituent elements, parts, moments, sides; by analysis we isolate phenomena from those random, unimportant connections in which they are often given to us in perception. Synthesis restores the whole dissected by analysis, revealing more or less significant connections and relationships of elements identified by analysis. Analysis dismembers the problem; synthesis combines data in a new way to resolve it. Analyzing and synthesizing, thought goes from a more or less vague idea of the subject to a concept in which the main elements are revealed by analysis and the essential connections of the whole are revealed by synthesis.

If in the content of scientific knowledge, in order for it to be true, analysis and synthesis must act as two sides of the whole, then during the thought process they, remaining essentially inseparable and continuously passing into each other, can alternately occupy the foreground. The dominance of analysis or synthesis at a particular stage of the thought process may be due primarily to the nature of the material. If the material, the initial data of the problem are not clear, their content is not clear, then at the first stages, analysis will inevitably prevail in the thought process for a more or less long time. If, on the contrary, by the beginning of the thought process, all data appear before thought with sufficient clarity, then thought will immediately go predominantly along the path of synthesis [5].

Cognitive tasks (PC) aimed at mastering the mental operations of analysis and synthesis by younger students.

This is what ensures visibility for younger students of the essential features of a particular concept or a particular linguistic phenomenon. The cognitive tasks formulated by us for this purpose enable the teacher, when studying word formation, to develop a system of mental operations in younger students, which contributes to a conscious and effective process of solving cognitive problems on word-formation material and, as a result, the formation of cognitive interest of younger students in the study of word formation.

2.2. Synthesis and analysis: operations of thinking and mechanisms of cognitive language activity

The left and right hemispheres of the brain perform different functions. The left hemisphere carries out logical operations that are realized in the identification and understanding of cause-and-effect

relationships. In the language, this is expressed in the structuring of ideas about the language system, in the operation of the laws of the use of language units, in the implementation of language development trends. The right hemisphere carries out figurative-abstract operations. It forms imagery and goes beyond stable categories, that is, it constitutes probabilistic deviations from the general system of the language and the general line of its development. The work of each of the hemispheres is significant in its own way in the process of understanding the phenomena of the world by a person. Left hemisphere and right hemisphere cognitive processes determine different ways of linguistic representation of the world and form regular (deterministic) and probabilistic (indeterministic) connections of phenomena. The study of these processes contributes to the identification of cognitive mechanisms that influence the language and its development. The purpose of the proposed study is to identify the mechanisms carried out by the work of the left hemisphere and influencing the formation of the general line of language development and systematizing the language.

In the left hemisphere, which is responsible for the performance of logical operations, the implementation of the main methods of logical thinking – synthesis and analysis is concentrated. The mechanisms of synthesis and analysis are responsible for the implementation of regular actions in human thinking and, consequently, in language and speech. Synthesis and analysis are the principles of logic, the main ways of knowing and systematizing the world. Thanks to them, people have a language – a unique means of communication, which is a complex non-linear system, and not a nomenclature of its constituent units. Synthesis and analysis realize, first of all, determinism in the functioning of the elements of the language system and regularity in its development. They determine the reproducibility of language elements under certain conditions, the repeatability of functions, the typicality of conditions, the analogy of use, and the filling of gaps according to models known in the language.

Synthesis and analysis are general scientific and philosophical terms: “analysis and synthesis (from the Greek. analysis – decomposition, dismemberment, synthesis – connection) are two universal, oppositely directed operations of thinking. Analysis (A.) is a procedure of mental (sometimes real) division of the object under study into its constituent parts, sides, properties and their study. Synthesis (S.) is the union of the parts of objects, their sides or properties obtained as a result of A.

into a single whole" [2]. Analysis and synthesis play a huge role in the formation of both language and speech, since "A. and S. are used both in mental and practical, in particular experimental, activities" [Ibid.]. Analysis participates in the process of dividing real and unreal reality into significant parts, contributes to the formalization of ideas about the world and their verbalization, determines the entry of new units into a common language system in which "certain relationships and dependencies can be established between them" [Ibid.]. As a result, new concepts either organically enter the language system or are rejected by society as unacceptable. The subsequent synthesis restores the integrity of the representation of the language as a system, since the verification of causal and stochastic relationships and relations of linguistic elements contributes to a more complete understanding of the structure of this integrity: "there is a restoration of the original integrity of the object under study and simultaneous verification (verification) of the knowledge gained about previously unknown properties and relationships given object in scientific theory" [1]. Consequently, analysis is carried out through synthesis – "one of the main mechanisms of the thinking process, which consists in identifying the properties of a cognizable object by the subject (analysis) by including the object in a system of relations with other objects (synthesis). This mechanism is necessary for the discovery of essential, new properties of objects and phenomena and provides a person's knowledge of the surrounding world and himself" [3].

In its pure form, it is practically impossible to single out synthesis and analysis in the language and speech activity of people, since these processes are carried out in parallel and complement each other in human thinking. In general, "the most important mental processes are not clearly isolated from each other, but are realized one by means of the other in a single analytical-synthetic cognitive activity" [Ibid.].

In considering the processes of synthesis and analysis, it is necessary to rely on the distinction between language and speech, since the activity of a person as a linguistic personality can be linguistic and speech. Language activity should be understood as the presentation by the individual of the language system, its structure, the filling of this system, the processing of the received language experience, the adherence to language orientation, language reflection and self-reflection, that is, purely individual processes that can be carried out both in direct interaction with people and remotely. from them. Speech

activity should be understood as the implementation in speech of ideas about language, the process of communication in society, the experience of communication, the speech environment in which a person carries out his activities, that is, socially conditioned processes that cannot be implemented outside of society. Language and speech activity are inextricably linked, since "the personality is influenced by external processes – the language environment – and internal processes – language reflection and self-reflection" [5].

Speech activity is a material expression of the cognitive processes of analysis and synthesis of language units. Actual and correct processes of analysis and synthesis automate the process of generating and perceiving speech and the process of representing the structure of the language, in the center of which is the idea of the word as an autonomous unit of the language system with a unique content, connected with other units by regular or stochastic relationships. The word is the result of a person's verbalization of ideas about the world. It is the most obvious element of the picture of the world, since the lexical-semantic aspect underlies the reflection of the categories of thinking in the language and the formation of the linguistic picture of the world. Knowledge of the linguistic meaning of a word leads to an understanding of the functioning of the word in the process of context formation, the synthesis of which is the union of autonomous words with an independent meaning, taking into account their lexical-semantic, grammatical-semantic and stylistic valences and limitations. This understanding corresponds to the idea of the subject of study of semantics as the meaning of a word. But there is also an understanding of the word as a component of the utterance, an understanding that the information side of the message is an analysis of the use of its components as a result of updating the connotation or clarifying the meaning of the linguistic sign. However, "it is hardly necessary to find out which representation is more important – from word to text or from text to word. Arguing about what is more important – semasiology or onomasiology, meaning or meaning, is the same as finding out which way of thinking is most important – synthesis or analysis" [4].

The analysis of the message is connected with the definition of the functioning of words and the study of their semantic load within the context. As a result of extracting (singling out) the meaning of a word, which is directly related to certain conditions of its functioning, its meaning is singled out, which underlies all uses of the word as an

initial understanding. Thus, “knowledge of the conventional meaning of a word and its connotations – additional meanings – helps to construct an utterance or, in the process of constructing an utterance, to verify the conventionality of the original meaning and additional meanings” [Ibid.]. When forming an utterance, a person synthesizes the units available in the arsenal of the language, and when considering a ready-made text, he analyzes it. Consequently, when coding speech, synthesis is carried out to a greater extent, and when decoding, analysis is carried out: information is synthesized that is implied by the speaker when forming an utterance, information that is perceived by the listener when interpreting the utterance is analyzed. Consequently, “to separate the processes of synthesis and analysis in human thinking is as senseless as it is senseless to separate the processes of the appearance of meaning in a word (semasiology) and the use of a word in a certain sense (onomasiology)” [Ibid.].

The word is a link in a logical operation. The unity of synthesis and analysis in linguistic mental activity is expressed through a linguistic construct – an evaluation system that is used to classify objects of the linguistic space, a system of linguistic convention, agreement to follow certain conditional rules of language and speech. This process is characterized by the synthesis of speech with its integral analysis for compliance / non-compliance, satisfactory / unsatisfactory communication, social requirements, rules, traditions, communication situation, personal motivation. Thus, synthesis is a verification of analysis, and vice versa, analysis is a verification of synthesis. Their interaction and interdependence are expressed in the fact that they “do not oppose each other, but exist in common forms of mental activity” [3].

The duality of thinking, the combination of analysis and synthesis, leads to the fact that a person operates with each linguistic sign both as a unit of synthesis and as a unit of analysis, since he connects words with natural relationships. As a result, each language unit, as an element of an objective language, has a conventional meaning, due to the action of regularity and determinism in the language, and as an element of a subjective language, it has an individual content and connotations, due to the action of probability and indeterminacy. The first should be correlated with the concept of meaning, the second with the concept of meaning. Meaning is objective, universal, conventional, it is for everyone. The meaning is subjective, individual, distinguishes the idea of an object or phenomenon of one person from the ideas of another.

Each modern word already has a specific and unique lexical meaning. When using a word, a person certainly assumes precisely this conventional meaning (general mean), which, on an individual basis, can be supplemented with meanings (private mean). An autonomous word is recognizable, its meaning has already been formed, settled, and the context actualizes the connotations, the meaning of which must be guessed. In this regard, the data of dictionaries indicate the conventional meaning of the word, and the contexts determine the semantic content, which often has a probabilistic nature. As it appears, it is involved in the process of awareness – initially analysis, and then synthesis. Thus, there is a place in the language for both determinism and indeterminism. These phenomena contribute to the expression of basic concepts both within the framework of regular (deployment of already known models) and within the framework of probabilistic (deviations from the main line) processes. Stochastic deviations in most cases go beyond the logical operations of analysis and synthesis, while regular deviations confirm them.

Language activity contributes to the mental representation of the structure of the language as a result of the implementation of cognitive operations of logic. Analysis and synthesis form the language as a system, since they determine the stability of its state. The phenomena of entropy, on the contrary, temporarily destabilize this state, but do not disrupt the system-wide functioning of the language. Consequently, not only synchrony is systemic, as F. de Saussure argued, but also diachrony. All changes inevitably occur within the system and, therefore, may be natural or probabilistic, but not impossible for this system. Looking at the language from the inside gives us an idea of its structure (private language), this is a private aspect of the language. The view from above gives us an idea of its system (general language), this is the general aspect of the language. Subjective language as a result of mental activity is a subjective reflection of the material and spiritual world, objective language is the result of generalization by agreement of a multitude of subjective languages.

So, both a person and society operate with a word as the main unit of language and the main unit of thinking, which is involved in the operations of synthesis and analysis of both the development of speech and the systematization of language. The word as a unit of objective language, on the one hand, has a conventional content (meaning) and enters into conventional relationships with other words, reflecting the

patterns of relations that are regular in the language, and on the other hand, as a unit of subjective language, it contributes to the expression of the author's beginning and has an individual content (meaning).), reflecting the vision of the world by a particular individual. The logical operations of synthesis and analysis, which are the main ways of thinking, contribute to the formation of a linguistic personality and the formation of a language structure in the thinking of an individual, form regular and reproduce conventional connections between language units, verify the obtained language experience, and determine historical procedural changes in the language system. The bidirectionality (implementation of the processes of synthesis and analysis) of human thinking provides the most complete representation of reality in language through the verbalization of the main phenomena and processes of the world, concepts and categories of thinking. As a result, language as a phenomenon of human activity is able to express all the concepts and thoughts of a person, being a universal and at the same time a unique way of communication of the biological species homo sapiens.

3. Conclusion

So, both a person and society operate with a word as the main unit of language and the main unit of thinking, which is involved in the operations of synthesis and analysis of both the development of speech and the systematization of language. The word as a unit of objective language, on the one hand, has a conventional content and enters into conventional relations with other words, reflecting the patterns of relations that are regular in the language, and on the other hand, as a unit of subjective language, it contributes to the expression of the author's beginning and has an individual content that reflects the vision of the world with a specific individual. The logical operations of synthesis and analysis, which are the main ways of thinking, contribute to the formation of a linguistic personality and the formation of a language structure in the thinking of an individual, form regular and reproduce conventional connections between language units, verify the obtained language experience, and determine historical procedural changes in the language system. The bidirectionality (implementation of the processes of synthesis and analysis) of human thinking provides the most complete representation of reality in language through the verbalization of the main phenomena and processes of the world, concepts and categories of thinking. As a result, language as a phenomenon of human activity

is able to express all the concepts and thoughts of a person, being a universal and at the same time a unique way of communication of the biological species homo sapiens.

References:

1. Antsibor M.M. (2019). Active forms and teaching methods. Tula. 127 p.
2. Kaplunovich I.Ya. (2011). On the structure of spatial thinking in solving mathematical problems // Questions of Psychology.
3. Shardakov M.N. (2009). Essays on the psychology of a schoolboy. M.: Uchpedgiz. S. 263.
4. Sharonova S.A. (2015). Business games. M.: RUDN University. 168 p.
5. Yakimanskaya I.S. (2019). Development of spatial thinking of schoolchildren. M.: Pedagogy. 240 p.
6. Nekipelova I.M. (2011). External (systemic) and internal (structural) semantic changes in the history of the Russian language // In the world of scientific discoveries. Krasnoyarsk: Scientific and Innovation Center. No. 11.7 (23). S. 1988-2005.
7. Nekipelova I.M. (2013). Ideas of determinism and indeterminism in the study of the language system // Philological Sciences. Theory and practice. Tambov: Diploma. No. 3 (21). Part I. S. 117-119.
8. Stoletnev V.S. (1979). Operating with spatial images in solving problems // New research in psychology. No. 1. S. 41-45.
9. Analysis through synthesis // Encyclopedia of Epistemology and Philosophy of Science [Electronic resource]. URL: http://epistemology_of_science.academic.ru/analysis_through_synthesis

The Author

Sergey Sotnikov
Judge of the Northern Commercial Court of Appeal,
Kyiv, Ukraine
E-mail: qqcot@i.ua

Abstracts

СЕРГІЙ СОТНІКОВ. Мова як детермінанта формування способів мислення. У статті проаналізовані основні види мислення, властиві сучасній людині та соціуму загалом. Запропоновано визначення та здійснено аналіз просторового мислення як розумової діяльності людини. Введено дефініцію «космічного мислення», охарактеризованого процес його формування та особливості. Ква-

ліфковані операції мислення та основні діяльнісні функції, які ними забезпечуються. Синтез і аналіз охарактеризовані як основні механізми пізнавальної діяльності людини. Проілюстровано, що і людина, і суспільство оперують словом як основною одиницею мови і основною одиницею мислення, яка бере участь в операціях синтезу та аналізу як розвитку мовлення, так і систематизації мови. Слово як одиниця об'єктивної мови, з одного боку, має умовний зміст і вступає в умовні зв'язки з іншими словами, відображаючи закономірності зв'язків, які є в мові, а з іншого боку, як одиниця суб'єктивного мови, вона сприяє вираженню авторського начала і має індивідуальний зміст, що відображає бачення світу конкретною особистістю. Логічні операції синтезу та аналізу, які є основними способами мислення, сприяють становленню мовної особистості та становленню мовної структури в мисленні особистості, формують закономірні та відтворюють умовні зв'язки між мовними одиницями, перевіряють отриманий мовний досвід, а також визначити історичні процесуальні зміни в мовній системі. Двоспрямованість (здійснення процесів синтезу й аналізу) людського мислення забезпечує найбільш повне відображення дійсності в мові через вербалізацію основних явищ і процесів навколишнього світу, понять і категорій мислення. У результаті мова як явище людської діяльності здатна виражати всі поняття і думки людини, будучи універсальним і водночас унікальним способом спілкування біологічного виду *homo sapiens*.

Ключові слова: мова, способи мислення, пізнавальна діяльність, просторове та космічне мислення, двоспрямованість людського мислення.

СЕРГЕЙ СОТНИКОВ. Язык как детерминанта формирования образов мышления. В статье проанализированы основные виды мышления, свойственные современному человеку и социуму в целом. Предложен определенный и анализ пространственного мышления как умственной деятельности человека. Введена дефиниция «космического мышления», охарактеризованный процесс его формирования и особенности. Квалифицированные операции мышления и основные деятельные функции, которые ими обеспечиваются. Синтез и анализ охарактеризованы как главные механизмы познавательной деятельности человека. Проиллюстрировано, что и человек, и общество оперируют словом как основной единицей речи и основной единицей мышления, участвующей в операциях синтеза и анализа как развития речи, так и систематизации речи. Слово

как единица объективного языка, с одной стороны, имеет условное содержание и вступает в условные связи с другими словами, отражая закономерности связей, имеющихся в языке, а с другой стороны, как единица субъективного языка, она способствует выражению авторского начала и имеет индивидуальное содержание, отражающее видение мира конкретной личностью. Логические операции синтеза и анализа, являющиеся основными способами мышления, способствуют становлению языковой личности и становлению языковой структуры в мышлении личности, формируют закономерные и воспроизводят условные связи между языковыми единицами, проверяют полученный языковой опыт, а также определить исторические процессуальные изменения в языковой системе. Двунаправленность (осуществление процессов синтеза и анализа) человеческого мышления обеспечивает наиболее полное отражение действительности в речи через вербализацию основных явлений и процессов окружающего мира, понятий и категорий мышления. В результате речь как явление человеческой деятельности способна выражать все понятия и мысли человека, являясь универсальным и в то же время уникальным способом общения биологического вида *homo sapiens*.

Ключевые слова: язык, образы мышления, познавательная деятельность, пространственное и космическое мышление, двунаправленность человеческого мышления.

SERHII SOTNIKOV. **Język jako determinanta kształtowania się sposobów myślenia.** W artykule dokonano analizy głównych typów myślenia właściwych dla współczesnego człowieka i społeczeństwa w ogóle. Zaproponowano definicję i analizę myślenia przestrzennego jako aktywności umysłowej człowieka. Wprowadzono definicję "myślenia kosmicznego", scharakteryzowano proces jego powstawania i cechy. Zakwalifikowano czynności myślenia i główne funkcje czynnościowe, które one zapewniają. Scharakteryzowano syntezę i analizę jako główne mechanizmy aktywności poznawczej człowieka. Zilustrowano, że zarówno człowiek, jak i społeczeństwo operują słowem jako podstawową jednostką języka i podstawową jednostką myślenia, która uczestniczy w czynnościach syntezy i analizy, zarówno w rozwoju mowy, jak i w systematyzacji języka. Słowo jako jednostka języka obiektywnego z jednej strony ma znaczenie warunkowe i wchodzi w relacje warunkowe z innymi słowami, odzwierciedlając prawidłowości relacji w języku, a z drugiej strony jako jednostka języka subiektywnego przyczynia się do wyrażenia przestanki

twórczości autora i ma znaczenie indywidualne, odzwierciedlające postrzeganie świata przez konkretnego człowieka. Operacje logiczne syntezy i analizy, które są głównymi sposobami myślenia, przyczyniają się do kształtowania osobowości językowej i powstawania struktury językowej w myśleniu danej osoby, tworzą regularne i odtwarzają warunkowe relacje między jednostkami językowymi, sprawdzają zdobyte doświadczenie językowe, identyfikują historyczne zmiany proceduralne w systemie językowym. Dwukierunkowość (realizacja m.in. procesów syntezy i analizy) ludzkiego myślenia zapewnia najpełniejsze odzwierciedlenie rzeczywistości w języku poprzez werbalizację głównych zjawisk i procesów otaczającego nas świata, pojęć i kategorii myślowych. W związku z czym język jako fenomen ludzkiej aktywności jest w stanie wyrazić wszystkie ludzkie pojęcia i myśli, będąc uniwersalnym i jednocześnie unikalnym sposobem komunikacji gatunku biologicznego homo sapiens.

Słowa kluczowe: *język, sposoby myślenia, aktywność poznawcza, myślenie przestrzenne i kosmiczne, dwukierunkowość myślenia człowieka.*

ISSN 2450-6486

<http://ehs.eeipsy.org>DOI: <https://doi.org/10.38014/ehs-ss.2022.1.04>

Iryna CHUDOVSKA

Self-esteem as a construct of social communication

Iryna CHUDOVSKA. **Self-esteem as a construct of social communication.** *This article presents an understanding of self-esteem as a complex entity characteristic of our consciousness. Self-esteem is considered as a basic value for the formation and existence of the personality: it is plastic and has cognitive, emotional, as well as behavioral components. Communicative processes based on the internal reflection of the subject are able to positively transform self-esteem. The article presents an analysis that allows you to look at the different stages of the formation of self-esteem and how the subject can independently use communication as a tool to restore his self-esteem.*

Keywords: *Self, self-esteem, communication.*

1. Introduction

We have different values, which in some groups may coincide and this already sounds like an axiom. Among a whole range of differences and, accordingly, different values, we have the opportunity to observe a value that is to varying degrees close to each person. The appearance

Отримано 04.05.2022
Рецензовано 04.12.2022
Допрацьовану версію отримано 04.14.2022
Прийнято до друку 04.18.2022

of interest in oneself as a person can be compared with the awakening of the personality. The value of the "self" as existential and universal – no matter how much one or the other person is aware of it. Self-esteem as an existential value – the value of myself – the value of my life, the value of the individual life of the subject. To one degree or another, the subject formulates internal questions that relate to his value. "You don't appreciate me," "they don't appreciate me," "You value yourself too highly," "I lack self-confidence." Such expressions refer specifically to "personal value" and its "self-esteem".

At the same time, we take such statements as a given and have a partial or complete understanding that each person is in some way stronger or weaker than another or a whole group. A person, for example, understands that he will not be able to sing an opera part immediately without preparation as a professional singer can perform it. This does not cause him a feeling of inferiority, and does not spoil his life, but success or defeat in competitions that were significant and a person participated can shake confidence and cause anxiety in relation to his self-esteem. In such a case, he simply does not compare himself with others. In one case, self-esteem does not "suffer", and in the other "suffers". At the same time, for two people, the perception of the same situation will be perceived differently.

We are able to understand that there are other people next to us who are superior to us in some ways, and in some ways we are superior to them. And yet, sometimes something happens when, next to another person or group, we begin to feel our own imperfection very acutely. Surprisingly, this can happen quite unexpectedly, which exacerbates the question of understanding one's own value or self-esteem. Our internal communication, as well as communication with others, creates a space in which the construction of an image of ourselves is constantly taking place: strengthening or weakening the value of ourselves, our self-esteem.

Entering into different relationships with other people, each of us becomes the object of different assessments. A person's idea of himself that he, for example, is kind, businesslike, sociable or vice versa evil, weak-willed, uncommunicative, reflects not only the attitude towards himself, but also the assessment of himself. The evaluation of the self is manifested in the conscious judgments of the individual, in which we try to formulate our value. Self-esteem tends to be subjective because the qualities we ascribe to ourselves don't always correspond to reality. Since the vital need of the individual is the need to be meaningful, self-

esteem is the mechanism that supports a positive image of the "I". For example, a person who has not achieved success in professional activities seeks to establish himself in another: in the family, in sex, in creativity, in sports ... This is especially intensified during periods of personal or social transformation. The numerous evaluations we receive from others in the process of communication and interaction form the basis for the formation of our own self-esteem. The relationship between grades and self-esteem is ambiguous.

Of course, it has our opinion of ourselves and of course the opinion of others about us. An amazing combination of these opinions eventually forms into something more stable, which we tend to view as self-esteem. It is also surprising that inadequate (underestimated or overestimated) estimates do not always contribute to the formation of appropriate, overstated or underestimated self-assessments. So how the word of others or ours will resonate in us or what our inner monologue will be is very questionable. "To evaluate oneself is to consider oneself within a hierarchical system. People vary greatly in their sense of self-worth, and many of these differences are found in everyday life. When a person refuses to do something that he believes is incompatible with his moral value, he is said to be proud. So how the word of others or ours will resonate in us or what our inner monologue will be is very questionable. "To evaluate oneself is to consider oneself within a hierarchical system. People vary greatly in their sense of self-worth, and many of these differences are found in everyday life. When a person refuses to do something that he believes is incompatible with his moral value, he is said to be proud.

In the socio-psychological discourse, the topic of self-esteem periodically became relevant. Especially interest in the topic increased in the 60s of the twentieth century. The influence of self-awareness on human behavior, self-esteem and its impact on various social processes. So one of the Polish researchers Irina Reshka conducted research on the relationship between self-esteem and the problem of unemployment. The very concept of self-esteem, despite the interest from scientists, still has different interpretations.

The "father " of American psychology is William James, and in his *Principles of Psychology*, originally published in 1890, we find the earliest attempt I know of define self – esteem:

With no attempt there can be no failure; with no failure no humiliation. So our self – feeling in this word dependent entirely on what we back ourselves to be and do.

It is determined by the ratio of our actualities to our supposed potentialities a fraction which our predictions are the denominator and the numerator our success thus.

Self-esteem = Success / pretensions Such a fraction may be increased as well by diminishing the denominator as by increasing the numerator. [Brander N. 1994]

Of course, even now, when considering self-esteem, the attention of researchers is attracted by the ratio of achieved success and expectations. Here, as a rule, not everything is so unambiguous, because we are dealing with success both social and individual. Individual success is not always the same as social success. He considered the possibilities and joys of different people's need for self-realization. Success itself and its understanding already causes different interpretations, in addition, success in the performance of some social roles is not always the same success in other social roles. With all the relativity of this definition, we still have the opportunity to have a reference point or basic albeit relative. Later, other researchers defined self-esteem in the context of the changes that occur with a particular subject.

«One of the best books written on self- esteem is Stanley Coopersmith's The Antecedents of Self- Esteem. His research on the contribution of parents remains invaluable. He writes:

Be self- esteem we refer to the evaluation that individual makes and customarily maintains with regards to himself: it express an attitude of approval or disapproval, and indicates the extent to which the individual believes to be capable, significant, successful and worthy. In short, self-esteem is a personal judgment of worthiness that is expressed in the attitudes the individual holds toward himself» [Brander N. Brander N. 1994] .

This approach allows us to view self-esteem as a dynamic education. Self-esteem as a pulsating process that allows the subject to maintain internal balance.

Parenthetically we define self – esteem as a subjective and enduring sense of realistic self- approval. It reflects how the individual views and values the self at the most fundamental levels of psychological experiencing. Fundamentally, then self-esteem is an enduring and affective sense of personal value based on accurate self- perception....

One of the most widely publicized definitions of self-esteem is given in Towards a State of Esteem: The Final Report of The California Task Force to Promote Self and Personal and Social Responsibility:

Self – esteem is definition as: Appreciating my own worth and importance and having the character to be accountable for myself and to act responsibly towards others [Brander 1994].

The basic characteristic in the definition of self-esteem in the above definition is “responsibility”, which in itself also requires clarification and understanding. We are talking about a qualitative characteristic of the personality, the appearance and presence of which in an adult also raises a number of questions. After all, even defining self-esteem as a state is not enough.

A definition of a psychological state is mean to tell us what a state is not how one gets there. Did the people who offered this definition want us to understand that if we don't act responsibly towards others we won't possess healthy self- esteem? If so, they are probably rights, but is that part of the definition – or is it different issue?

Finally, there are those in the self – esteem movement who announce that “self- esteem means” I am capable and lovable [Brander 1994].

These definitions allow you to look at some of the properties that can be seen by analyzing self-esteem. Self-esteem is an important personal education that is directly involved in the regulation of our behavior, our activities and, of course, our communication. Self-esteem is an autonomous characteristic of each of us, a central component that is formed with our active participation.

It largely reflects the peculiarity of our inner world. Therefore, self-esteem is always subjective, it is always author's. And in this regard, the idea of the self, which was proposed by representatives of symbolic interactionism, will be important for us. One of the classics, G.H. Mead, considered the formation of the personality through two key obstacles. How I think of myself as others think of me. In the proposed analysis, thoughts about oneself are described as internal communication – a monologue with oneself; and what others think of me as communication with others, where the other is meaningful helps me understand myself and shape my self-esteem, but I allow myself to be a “controller” in this process to regulate this image.

This approach allows you to look at self-esteem from the point of view of dynamic education.

2. Communication is internal – a monologue

The human self is a lifetime, multifaceted, ever-changing entity. In the self-consciousness of the individual, the set of “I” coexists

simultaneously. It is possible to distinguish the physical "I" ("I" as an organism), the social "I" ("I" as a social individual), the "I" – spiritual, or personal "I" as a person.

By time, it is possible to differentiate "I" – the past, "I" – the present, "I" – the future.; by modality, the real "I" (who I really am), the ideal "I" (as I would like to be), the idealized "I" (a selectively reconstructed, distorted view of myself); reflexive, or mirror "I" (as others perceive me). These "I" – images may not coincide with each other to enter into conflict with each other, being sources of various contradictions of the personality. In addition, a person's ideas about himself are greatly influenced by other people who are significant to him, who become internal "interlocutors". The central self-consciousness of self-consciousness is the "I" – a concept – a coherent, consistent system of a person's ideas about himself, the result of cognition and evaluation of himself through separate "I" – images in various situations. The process of self-awareness is carried out through the dynamics of various images of the "I", and the result is a formed, stable idea of oneself, thanks to which a person has a feeling of his constant certainty, self-identity. "I" – the concept determines not so much what an individual is, but what he thinks, how he looks at the possibilities of his development in the future. Being once developed, the "I" concept selectively allows new facts of life experience into its boundaries, that is, it creates an interpretive matrix for interpreting newly incoming data about oneself. Information that is consistent with the content and structure of the "I" – the concept, is accepted without difficulty, and the contradictory information is not accepted, as if filtered out. Not every person has ideas about himself formed into a stable system. "I" – the concept is the pinnacle of self-awareness. This is the most conscious, rational component of it. Self-awareness includes other components that are less conscious. One of these components of self-awareness is self-attitude – a system of emotional value attitudes towards one's own "I". A person's accepted values of himself form the core of his self-esteem.

In the structure of self-esteem, three components can be distinguished:

- cognitive (cognitive)
- emotional
- regulatory.

The cognitive component reflects the rational attitude of a person to himself as a result of which certain qualitative characteristics and manifestations are recorded.

A person tries to give them a justification in terms of their origin and value for him: "I am not punctual because I was brought up this way" or "I am a purposeful person, because the main thing for me is to achieve professional success." Each of us at this level tries to explain with the help of existing knowledge his attitude to himself.

Interpreting oneself with the help of available information is the very internal communication that forms key meanings for further behavior. These are the foundations on which self-esteem is built. Such statements are either quite convincing or weak. Their strength largely depends on the existing holistic or fragmentary picture of the world that we have.

The emotional component reflects the experienced attitude towards oneself. It is less conscious, so sometimes it conflicts with rational self-esteem. For example, justifying at a rational level the need for such a quality as cruelty to others it can be (falsely understood as demanding), a person may experience a state of anxiety, psychological discomfort. Such a mismatch between the rational and emotional components to a certain extent affects behavior, makes it inadequate to the situation, and relationships with people are less deep. Thus, the rational and the emotional in the structure of self-esteem closely interact and are realized directly in behavior. Self-esteem, like other components of self-awareness, is not permanent, it changes depending on the circumstances of life and can be an adequate, relatively objective assessment of oneself and inadequate, that is, overestimated or underestimated; can function both on a non-verbal-conscious and intuitive level. Developed self-esteem involves the ability of a person to justify it, to update the means used to provide it.

There are three points that are important for understanding self-esteem. First. A significant role in its formation is played by the comparison of the real "I" with the "I" – ideal. This is precisely the ratio of "expectations" with those real things that take place.

Second. Self-esteem of the personality is closely related to how it is evaluated by others, with the "I" – mirror. Third. Self-esteem depends on achieving success in the most significant for the personal sphere.

Thus, self-esteem is a complex formation, systemic in nature: it is holistic and multifaceted, has a hierarchical structure, is included in activities and communication.

Communication with ourselves or our internal monologues: how they can affect the formation of our self-esteem. It is "we include or do not turn on our consciousness" that forms certain questions. The process

of internal communication itself is closed on itself on those input data that the person already has.

A person's assessment of himself, his capabilities and abilities can be adequate and inadequate. The adequacy of self-esteem is understood as its compliance with the real characteristics of a person. Inadequate self-esteem can be overstated or underestimated. It is impossible to unequivocally answer which self-esteem is better: underestimated or overestimated – this is like under salting or over salting. Both are not entirely successful for our lives. Low self-esteem most often contributes to the formation of a sense of self-doubt, indecision, which can lead to the formation of an inferiority complex. Inflated self-esteem acts in the opposite direction: it creates “favorable” conditions for the development of such qualities as intolerance, arrogance, aggressiveness, suspicion, envy. A person, for example, looks for the causes of conflicts with people not in himself, but in others. Of course, a “healthy” self-esteem that corresponds to the real state may be the best option in understanding oneself, but here we come to the fact that we are dealing with a subject who forms it through the prism of his personal perception of the world. On the one hand, self-esteem affects the strategy of human behavior and his relationships, on the other hand, it is the result of the conditions of upbringing, the formed value orientations of past experience.

Self-awareness at the individual level has a complex structure that reflects the diverse interweaving of assessments and self-assessments of the individual. A person's self-perception is determined by various combinations and is an internal dialogue between the “I” and other people.

A less developed version of self-perception is characterized by the fact that the personality separates himself from another person, treating him with contempt and thereby maintaining high self-esteem, because, in her opinion, only people like him are worthy of respect. For example, a person with certain qualities considers them a benchmark in the evaluation of others. A contradictory stage in the development of the personality is characterized by a lack of respect for oneself (as a result of low self-esteem) combined with a negative attitude towards a person who is not like himself, and the expectation of a hostile one.

3. Self-esteem and communication with others

Communication with others occurs long before our birth and as recent research in the field of medicine shows: a child is able to

distinguish voices even before birth and in the future from birth, bodily communication, which is expressed in the acceptance of the child and vice versa in the non-acceptance of the child forms the future attitude to the world. Self-esteem and communication with others.

If already in the first years of his birth the child does not feel at the emotional level the joy of communication from significant adults, then the "world" becomes alien, the value of a particular subject in his eyes looks appropriate. On the contrary, when a child encounters care and guardianship immediately after birth, he perceives the world as open and loving him.

The formation of the interaction of the subject with the world and the perception of himself as a part of this world occurs in the process of communication, which can be diverse and from its dominant beginning: positive or negative is formed and the value of a new life. Accordingly, self-esteem, how much it will be positive or negative (high or low) or sufficient for the further formation of a positive image of oneself.

Mandatory institutions of socialization, in which the subject falls constantly and regularly influence self-esteem through communication, both verbal and non-verbal. The feeling of inner incompleteness that is present in a person, as well as lack of competence and non-possession of certain skills that are already present in others, eventually forms a distorted view of the capabilities of the individual.

This is especially pronounced in children at school age, when they can still openly talk about their doubts. With age, communication with significant Others becomes more closed and regulated, again giving way to "internal communication" that occurs in the form of a monologue. Even in primary school, you can observe how most children try to perform, and already in the average number of those who are ready to make efforts decreases. The invisible factor here is "self-esteem" from doubt and fear I will not succeed this turns into the repression of "I don't want to do this" because it is not interesting. In the formation of self-esteem, the presence of one's own success is of particular importance. Small successes create the way to great success. After all, we remember that even today self-esteem is considered as a ratio between expectations and success.

Especially, this becomes important during the school period, where fixed failure leads to depression and the formation of low self-esteem. Given that the school period lasts long enough, regular negative results lead to the formation of low self-esteem or to the formation of

protest behavior. The horizon of possibilities for the manifestation of the subject, as well as the communication of adults who do not “hang labels, but create conditions for “learning” by focusing on opportunities. Communication that encourages curiosity rather than stopping it. Communication as a horizon of possibilities and for the possibilities of the subject. It is communication with a therapeutic effect without pressure and coercion that allows you to try and explore both the world and yourself.

Such communication forms a healthy real, not inflated and not underestimated self-esteem. The period of growing up or already an adult subject, he also has similar fluctuations with his self-esteem, takes one or another position. This can apply to both managers and subordinates. At the same time, compensation for the lack of professionalism of the manager and his low self-esteem will have compensatory behavior in underestimating the achievements of subordinates.

Affirmation through humiliation. Persuasion acts like hypnosis in a situation where we are dealing with significant others. In this regard, our beliefs or the beliefs of significant others, and sometimes completely random people, can cause us not always a constructive reaction, as far as our nature is concerned. After all, sometimes the spoken word – random passers-by a hundred times stronger can store in the soul that it is difficult to “erase” it with anything at all, psychotherapy sessions can be useless. A word that hit the ground of consciousness or pierced consciousness, or a situation where we were as vulnerable as possible was so serious that alas, it increased the space of our insecurity. Therefore, it is important to have our own filters that relate to both knowledge and understanding how our consciousness responds to communicative messages from others and from significant others. Seeing the context of the situation and skillfully arranging and analyzing communication random or regular, so as not to “damage your own” self-esteem. Understanding communication as an open and incomplete process allows the subject to even independently form and correct those images that have been formulated or erroneously or cause painful sensations, as well as form a negative self-image and, accordingly, low self-esteem.

4. Conclusion

Self-esteem is a complex and at the same time dynamic formation, on the one hand, we have the core components that form the foundation of the personality, on the other hand, we have the opportunity to more

or less form certain of its characteristics by our own behavior. Self-esteem as a dynamic image is always a chance for an opportunity to improve it: it pulsates between the ideal and real image of our "I" of our representation of ourselves. A universal tool is internal communication, which allows you to correct those ideas about yourself that were formed by unsuccessful external communicative practices. Therapeutic practices as tools aimed specifically at correcting those images that cause painful sensations in the subject. At the same time, at the personal level, it is important to conduct personal diagnostics and analysis in order to reduce the harm from negative communicative messages that harm self-esteem and devalue the subject.

References:

1. Brander N. (1994). The six pillars of self-esteem. New York-Toronto-London-Sydney-Auckland. 342 p.
2. Padraig O' Morain (2018). Kinffulness. 245 p.
3. Nik & Eva Speakman (2021). Everyday confidence. Mental Health Media Limited. 320 p.
4. Richard H. (2008). Thaler Cass R. Sunstein. Nudge. Yale University Press. 294 p.

The Author

Iryna Chudovska
Doctor of Science (Sociology),
Professor, Faculty of Sociology,
Taras Shevchenko National University of Kyiv,
Kyiv, Ukraine
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0324-644X>
E-mail: chud2004@ukr.net

Abstracts

ІРИНА ЧУДОВСЬКА. **Формування самооцінки у процесі соціальної комунікації.** Дана стаття – це спроба поглиблення розуміння, значення власної самооцінки для нашої свідомості та для соціальної поведінки. Почуття власної цінності розглядається як фундаментальне для формування і існування особистості: є пластичним і має елементи когнітивні, емоційні і регулюючі поведінкові. Процеси комунікації в межах яких відбувається формування самооцінки, а саме, рефлексія потенційно здатна сприяти

формуванню почуття цінності власної «самості» (self). У статті представлено аналіз різних етапів можливостей і ризиків у формуванні самооцінки завдяки комунікаційним процесам. Разом з тим вказано як суб'єкт може самостійно впливати на формування власної цінності себе і своєї самооцінки.

Ключові слова: ідентичність, спілкування, самооцінка.

ИРИНА ЧУДОВСКАЯ. Формирование самооценки в процессе социальной коммуникации. Данная статья – это попытка углубления понимания, значения собственной самооценки для нашего сознания и социального поведения. Чувство собственной ценности рассматривается как фундаментальное для формирования и существования личности: оно пластично и имеет элементы когнитивные, эмоциональные и регулятивно-поведенческие. Процессы коммуникации, внутри которых происходит формирование самооценки, а именно, рефлексия – потенциально способна способствовать формированию чувства ценности собственной «самости» (self). В статье представлен анализ разных этапов возможностей и рисков в формировании самооценки благодаря коммуникационным процессам. Вместе с тем указано, как субъект может самостоятельно влиять на формирование собственной ценности себя и своей самооценки.

Ключевые слова: идентичность, общение, самооценка.

IRYNA CHUDOVSKA. Poczucie własnej wartości jako konstrukt komunikacji społecznej. Artykuł przedstawia rozumienie poczucia własnej wartości jako złożonego bytu charakterystycznego dla naszej świadomości. Poczucie własnej wartości jest uważane za podstawową wartość dla kształtowania i istnienia osobowości: jest plastyczne i ma elementy poznawcze, emocjonalne, a także behawioralne. Procesy komunikacyjne oparte na wewnętrznej refleksji podmiotu są w stanie pozytywnie przekształcić poczucie własnej wartości. W artykule przedstawiono analizę, która pozwala przyjrzeć się różnym etapom kształtowania poczucia własnej wartości oraz temu, w jaki sposób podmiot może samodzielnie wykorzystać komunikację jako narzędzie do przywrócenia poczucia własnej wartości.

Słowa kluczowe: samość, komunikacja, poczucie własnej wartości.

3.

MODERN SOCIETY: THE LOGIC OF CHANGES AND TRANSFORMATIONS

WSPÓŁCZESNE SPOŁECZEŃSTWO: LOGIKA ZMIAN I PRZEMIAN

ISSN 2450-6486

<http://ehs.eeipsy.org>DOI: <https://doi.org/10.38014/ehs-ss.2022.1.05>**Lyudmila PRONKO**

Assessment of human development of rural areas

LYUDMILA PRONKO. Assessment of human development of rural areas. Today, humanity is on the verge of change caused by global changes in science, technology and economics. Therefore, it is important to create a modern system of quality human development that will promote the growth of human capital. The essence of the category of "human capital" is the ability of people to learn, use knowledge, skills and competencies. Insufficient attention to human capital development in rural areas leads to public spending and inefficient management. The purpose of the article is to assess human potential and justify its impact on rural development. Methods: The main methods used in this study are statistical analysis, index and analytical methods, methods for estimating structural dynamic shifts, the method of comparisons. Commonly used methods of economic research, economic-statistical method and method of economic-mathematical modeling (regression analysis) (to determine the impact on GDP per capita of indicators characterizing the development of the creative sector of the economy), etc. Results. The dynamics of changes in the urban and rural population, the unemployment rate, and the demographic situation in rural areas are analyzed. Factors influencing the social infra-

structure and rural development have been studied. An assessment of the level of employment and wages of workers by type of economic activity. The impact of low quality of medical and educational services, life of the population and road transport infrastructure on the development of rural areas is analyzed. It is proved that the result of effective management of rural areas is the state of social infrastructure that meets the needs of the population, guarantees social stability and promotes effective economic development.

Key words: *human capital, rural areas, rural population, social infrastructure, unemployment, demographic development, employment, wages, rural management.*

1. Introduction

The category “human capital” has a long period of formation and is an organic part of the field of economic research in economics. Its emergence is a natural process of development of both economic theory and the requirements of economic practice in a market economy. Social progress, in turn, has provoked the increase in the efficiency of production at the expense of man, leading to the rapid development of science, education, health and other spheres of life related to man. As a result, it is the progressive socio-economic changes in society that led to the emergence and formation of the scientific theory of human capital [1].

Human development is the foundation for socio-economic progress of society. Creating conditions for the realization of human potential in rural areas determines the strategic success of both rural development and socio-economic growth of the country as a whole [2, P. 75]. According to O. Samborska, it is human capital that is the basis of structural changes in the economy, a sustainable level of competitiveness, socio-economic development of the country. First of all, the migration processes of young people and able-bodied people should be controlled, full funding of education and health care institutions at all levels of government, encouraging citizens to acquire new knowledge and develop professional competencies [3].

Following the reform of local self-government and the decentralization of local government in 2020, the development and realization of human potential has become one of the priorities of local communities. As of January 1, 2021, 1469 territorial communities have been created in Ukraine, of which: 409 – urban, 435 – urban and 625 – rural. The area of territorial communities reached 553,818 km², population – 38,122, 555

thousand people. Today, in rural areas, human development policies depend on infrastructure, the quality of administrative, medical, educational services and living conditions [2].

The need to unite territorial communities around the centers of economic activity is already recognized by some heads of local governments, others will have to agree with the objectivity of the unification process and carry out appropriate work. It is also appropriate to take into account the trends of reforming the administrative-territorial structure of Western countries, the application in certain circumstances of the rules and conditions of legislation for forced association of territorial communities in England, Denmark, Sweden, and Latvia's experience in providing subsidies to communities. within the period set by the government [5].

The purpose of the study is to conduct a detailed analysis of factors influencing the formation of effective social infrastructure and economic development of rural areas.

Research tasks:

1. Analyze the dynamics of changes in urban and rural population, unemployment, and the demographic situation in rural areas.
2. Investigate the factors influencing the social infrastructure and rural development.
3. To analyze the impact of low quality of medical and educational services, life of the population and road transport infrastructure on the development of rural areas.
4. Prove that the result of effective management of rural areas is the state of its social infrastructure.

2. Methods

From the standpoint of the accumulation of statistical information, the creative economy does not have clearly defined approaches to tracking trends in its development in the spheres of economic activity, types of economic operations and institutional sectors. With this in mind, the study was conducted on the basis of statistical information that characterizes the creative sphere in the context of cultural development. In order to analyze the main aspects of development and preservation of human capital in a creative economy, the European Union was chosen as the basis for the study, as the experience of the sector in the EU is significant and one of the most successful in the world.

The survey was conducted on the basis of indicators posted on the Eurostat website: the number and structure of enterprises operating in the creative sector of the economy, the number and share of people employed in culture, life expectancy, age and poverty risk, GDP per capita for the period 2014-2018 and 2019

In a society with a priority development of human capital (which European countries strive for) it is necessary to study the relationship between human capital and the creative economy with the help of representative variables. The following methods were used in the study: analysis of secondary data and analysis of the content of key Eurostat and EU reports on human capital. Statistical methods were used for data analysis, from the simplest (descriptive statistics) to regression analysis, which gave the ability to determine the impact of the creative economy on the development and preservation of human capital.

Regression analysis was performed on the basis of the constructed regression equation, which allowed to determine the influence of each independent variable in the variation of the studied dependent variable. In generalized form, regression analysis involved the following steps:

- selection of linear regression model and formation of initial data;
- implementation of regression analysis using Excel;
- obtaining results and their analysis.

Intermediate results of the study “Regression Statistics” include R values, standard error, number of observations; “Analysis of variance” includes the values of statistical characteristics: df – the number of degrees of freedom (independence of value, variable); SS – the sum of squares of deviations; MS – variance; F is the ratio of the regression variance to the variance variance; “Significance F” is the significance level calculated as MS Regression / MS Balance.

3. Results

As of January 1, 2021, the total population is 41.9 million permanent residents, 30.5% of which is rural (Table 1).

Table 1.
Population in Ukraine, 2016-2020

Indexes	Years					Deviation, 2020 +/- 2016
	2016	2017	2018	2019	2020	
Existing population, million people	42,8	42,6	42,4	42,2	41,9	-0,9
urban	29,6	29,5	29,4	29,3	29,1	-0,5
rural	13,2	13,1	13,0	12,9	12,8	-0,4
percent to the total population, %						
urban	69,2	69,2	69,3	69,4	69,5	0,3
rural	30,8	30,8	30,7	30,6	30,5	-0,3
Permanent population, million people	42,6	42,4	42,2	42,0	41,7	-0,9
men	19,7	19,6	19,5	19,5	19,3	-0,4
women	22,9	22,8	22,7	22,5	22,4	-0,5
percent to the total population, %						
men	46,3	46,3	46,3	46,3	46,3	-
women	53,7	53,7	53,7	53,7	53,7	-

** calculated by the author according to the Statistical Yearbook of Ukraine for 2020*

According to some statistics, the economically active rural population is 5.6 million, the total number of people employed in agriculture is 2.9 million, which is only 51.7%, and 2 million peasants are migrant workers. Analyzing the figures for 2020, we note that over the past 5 years, the rural population has decreased by 0.4 million people.

The employment rate of the rural population in the first quarter of 2020 was 52.2%, urban population – 68.2%, as a result, the unemployment rate among the rural population of Ukraine reached – almost 14%, among the urban population – only 9% (Table 2).

Thus, the negative trend of declining rural population and rising rural unemployment requires specific measures from the state.

Table 2.

Unemployment rate (according to ILO methodology) by sex, age groups and place of residence, in 2020, (interest to the number of labor force of the relevant age group)

	Total age		By age groups							
	15 years and older	15–70	15–24	25–29	30–34	35–39	40–49	50–59	60–70	71 and older
The whole population	8,2	8,2	15,4	8,4	7,3	7,5	8,4	8,0	0,1	–
Women	7,9	7,9	15,3	7,8	6,3	8,0	8,6	7,2	0,1	–
Men	8,5	8,5	15,5	8,8	8,1	7,0	8,2	8,8	0,2	–
Urban area	8,0	8,0	15,1	8,0	6,8	7,3	8,77	7,7	0,2	–
Countryside	8,66	88,7	15,9	9,1	8,6	8,2	7,6	8,5	0,0	–

** calculated by the author according to the Statistical Yearbook of Ukraine for 2020*

The current Law of Ukraine “On the priority of social development of the village and agro-industrial complex in the national economy” (from 17.10.1990 № 400–XII) defines measures for social development of the village [2], which clearly states the priority legal and organizational and economic measures improving the development of rural areas, in particular, to strengthen the material and technical base of the social sphere of rural areas and agriculture – not less than 1% of GDP, including the construction of non-productive facilities in rural areas – not less than 50% of public investment. However, the norms of the Law are not observed, in terms of giving preference to the village compared to the city. Per capita, there is a mismatch in the construction of housing, utilities, education, culture and sports, trade, etc.

The establishment of agricultural holdings in the villages also did not bring the desired results, as they do not contribute financially to the development of social infrastructure, although it increases the attractiveness of the territory, improves the quality of labor potential, slows down the leaching of working population and destruction of settlements.

Today, the state of the rural social sphere is extremely critical, as evidenced by such factors as the negative demographic situation, high

unemployment, low wages among other sectors of the economy, high rural migration, outflow of the most enterprising economically active citizens (especially young people) to cities and abroad, low level of medical and educational services, negative living conditions of the rural population, low level of development of road transport infrastructure and cultural facilities. We will conduct a detailed analysis of each of them.

Negative demographic situation and declining rural population. In rural areas, the birth rate has decreased from 10.4 infants per 1,000 population (2016) to 8.0 (2020). The mortality rate, respectively, tends to increase and is 17.9 per 1,000 people. During the period from 2000 to 2020, the birth rate in rural areas decreased by 33% and reached 99058 thousand people (Fig. 1). as a result of population decline, mortality has also decreased (the rate of change is 26%) and is equal to 224315 thousand people.

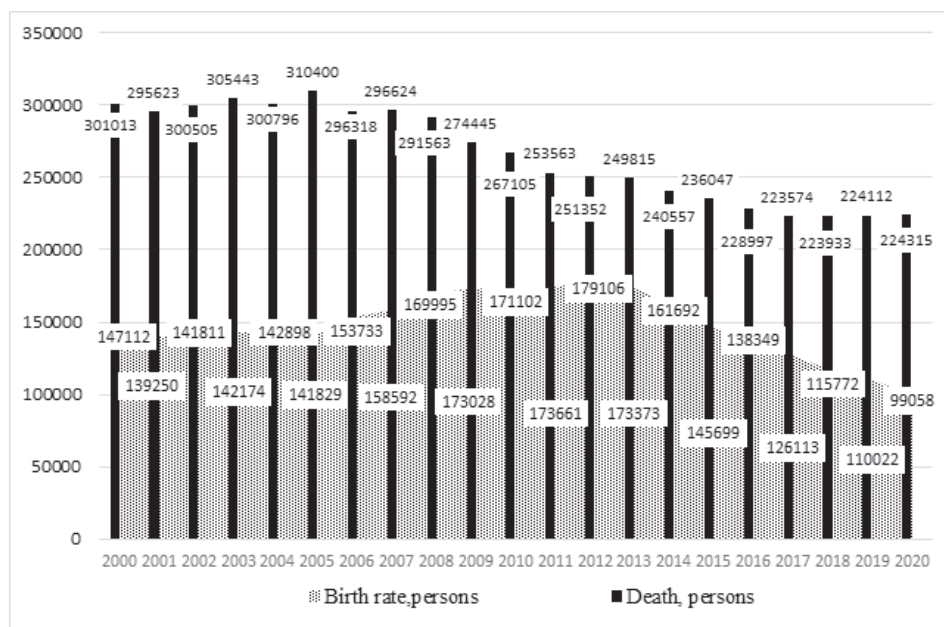

Fig. 1. Dynamics of births and deaths in rural areas, individuals

* calculated by the author according to the Statistical Yearbook of Ukraine for 2020

The ratio of births and deaths in the reporting year was 1: 3. Thus, the mortality rate exceeds the birth rate by 3 times in 2020, which affects

the reduction in the number of rural settlements – more than twice in the analyzed period.

Thus, we can say that the decrease in population is a consequence of the constant outflow of economically active sections of the peasantry (mostly young people), which, in turn, is due to the weak development of rural areas.

Another negative factor in reducing the rural population is the high unemployment rate. Although Art. 4 of the Law of Ukraine “On Employment” refers to the employed population and members of personal peasant farms live to meet personal needs through the production, processing and consumption of agricultural products, the sale of its surplus and the provision of services using OSG property, including in the field of rural green tourism [4] (maintaining the repeatedly criticized norm of 2008), at the beginning of 2020. the number of registered unemployed among the rural population was 247.6 thousand (in 2015 – 211.0 thousand people, in 2010 – 236.1 thousand people). In general, the number of unemployed people (according to the ILO methodology) aged 15–70 in 2020, compared to 2019, increased by 182 thousand people and amounted to 1.6 million people. The unemployment rate (according to the methodology of the International Labor Organization (ILO)) aged 15–70 increased from 8.1% to 9.3% of the labor force.

It should be noted that the unemployment rate in the European Union increased from 6.3% to 7.6%, in particular among young people under the age of 25 – from 14.5% to 17.4% of the labor force of the corresponding age. Unemployment and unemployment rose both in urban areas, in rural areas and among women and men. In urban settlements, the number of unemployed people aged 15–70 increased by 101 thousand people (to 1,079 thousand people), and the unemployment rate rose from 7.9% to 8.9%. In rural areas – the number of unemployed increased by 81 thousand people (up to 564 thousand people), the unemployment rate rose from 8.6% to 10.2% of the labor force (Fig. 2).

Among women, the number of unemployed increased by 94 thousand people (up to 748 thousand people), and the unemployment rate rose from 7.6% to 8.9% of the workforce, among men, the number of unemployed increased by 88 thousand people (up to 895 thousand persons), and the unemployment rate rose from 8.5% to 9.7%.

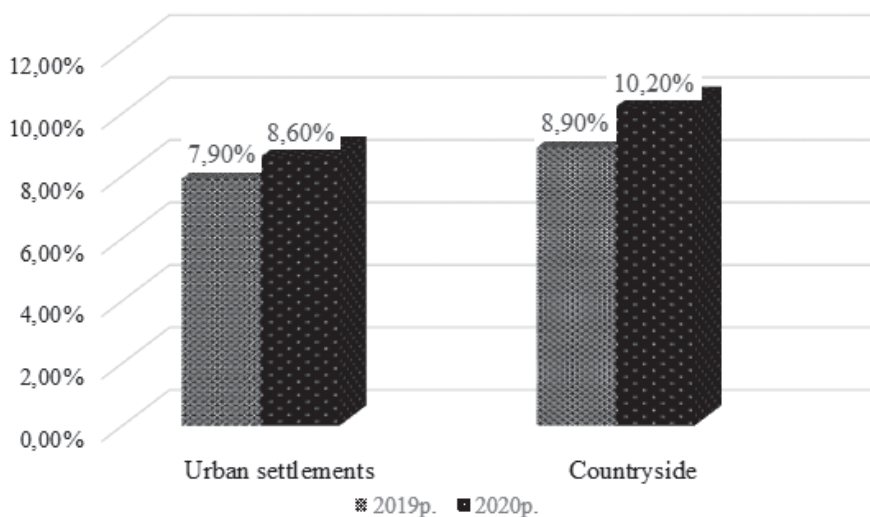

Fig. 2. Unemployment rate at the place of residence

** Formed and summarized by the author according to the Statistical Year-book of Ukraine for 2020*

According to the State Statistics Service of Ukraine [], the number of employed people aged 15–70 in 2020, compared to 2019, decreased by 627 thousand people and amounted to 16.0 million people. The employment rate of the population aged 15–70 also has a negative trend (about 2 percentage points), from 58.3% to 56.5% (Fig. 3).

According to the figure, we see that the decline in employment occurred among citizens of all ages, except for people aged 50–59. The highest level of employment is observed among people aged 30 to 50 (from 74.7% to 76.8%), and the lowest – among people aged 15–24 (25.9%) and aged 60–70 13.6%). The low level of youth employment is due to the fact that a significant number of people at this age study and are not part of the labor force.

In terms of regions of our country, the employment rate has also decreased.

The highest employment rates were observed in Kyiv (61.9%), Kharkiv (60.5%), Dnipropetrovsk (58.3%) and Kyiv (58.1%) oblasts, and the lowest in Donetsk (49.5%).) and Volyn (49.1%) regions.

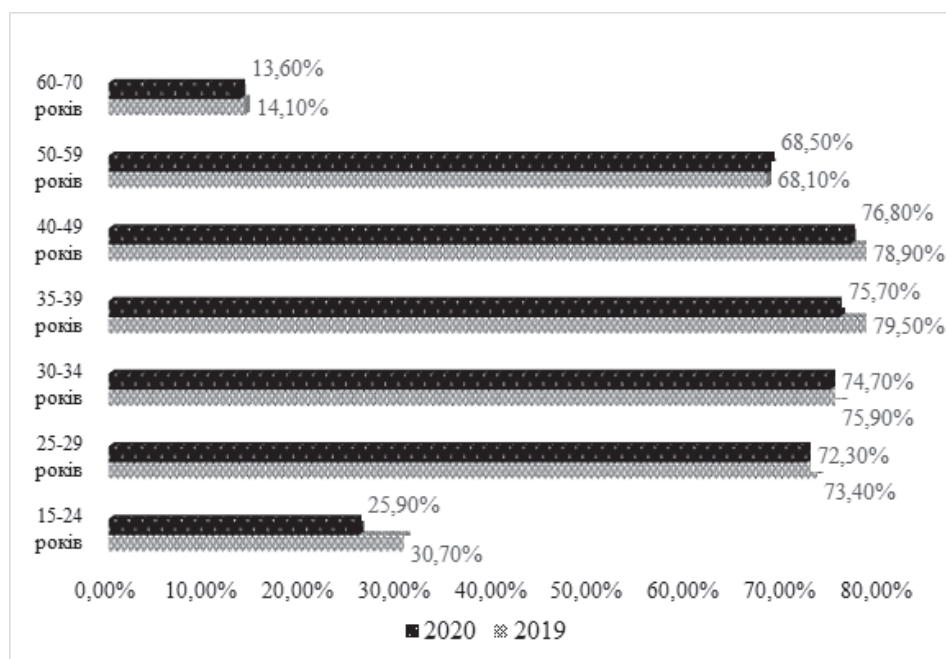

Fig. 3. The level of employment by age groups

* calculated by the author according to the Statistical Yearbook of Ukraine for 2020

In the cities we also see changes in the level of employment as in the villages. The number of employed population in the city aged 15–70 decreased by 414 thousand people and amounted to 11.00 million people and reached 57.5%. In rural areas, the employed population was 5.0 million people – 54.4%, which is 213 thousand people less than in 2019 (Fig. 4).

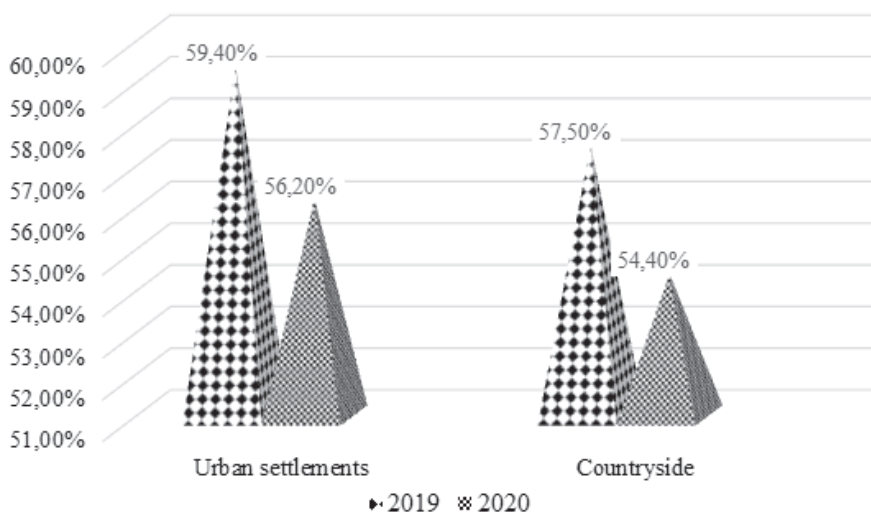

Fig. 4. The level of employment of the population at the place of residence

** Formed and summarized by the author according to the Statistical Yearbook of Ukraine for 2020*

In Ukraine as a whole, employment by type of economic activity increased by 1.8% during the analyzed period (Table 4). The highest growth rates are provided by such industries as: agriculture (5.0%), wholesale and retail trade (8.1%), construction and processing industry (8.5% and 2.3%). Significant decrease in employment is observed in the field of health care and social assistance – 5.5%, public administration and defense – 10.5%, education – 3.6%, industry and financial and insurance activities – 1.3% and 6.2% respectively.

Table 4.
Employment by type of economic activity, thousand people

Indexes	2017	2018	2019	2020	Deviation 2020 +/- 2017
Total	16276,9	16156,4	16360,9	16578,3	301,4
Agriculture, forestry and fisheries	2866,5	2860,7	2937,6	3010,4	143,9
Industry including	2494,8	2440,6	2426,0	2461,5	-33,3

Manufacturing industry	1791,7	1774,9	1786,3	1833,3	41,6
Construction	644,5	644,3	665,3	699,0	54,5
Wholesale and retail trade; repair of motor vehicles and motorcycles	3516,2	3525,8	3654,7	3801,3	285,1
Transport, warehousing, postal and courier activities	997,2	991,6	995,1	999,0	1,8
Temporary accommodation and catering	276,7	276,3	283,0	304,0	27,3
Information and telecommunications	275,2	274,1	280,3	289,2	14,0
Financial and insurance activities	225,6	215,9	214,0	211,6	-14,0
Real estate transactions	255,5	252,3	259,4	259,7	4,2
Professional, scientific and technical activities	428,1	415,8	437,9	421,6	-6,5
Activities in the field of administrative and support services	304,3	297,9	304,3	317,9	13,6
Public administration and defense; compulsory social insurance	973,1	979,7	939,3	870,5	-102,6
Education	1441,4	1423,4	1416,5	1388,7	-52,7
Healthcare and social assistance	1030,4	1013,6	995,4	974,2	-936,2
Arts, sports, entertainment and recreation	201,6	199,8	196,9	197,6	-4,0
Other economic activities	345,8	344,6	355,2	372,1	26,3

* calculated by the author according to the Statistical Yearbook of Ukraine for 2020

The lowest wages. According to the level of the average monthly salary, temporary accommodation and catering take the last place (as of December 2020, the average monthly salary of a full-time employee was UAH 6,331, which is UAH 5,656 lower than the economy as a whole) (Table 5).

The highest level of salaries is paid to employees in the field of information and telecommunications – UAH 21,079, financial and insurance activities – UAH 19,893, public administration and defense – UAH 17,316 and professional, scientific and technical activities – UAH 16,686.

Table 5.

Average monthly nominal wages of full-time employees by type of economic activity

	2015	2016	2017	2018	2019	2020	
						UAH	in% until 2015
Total	4195	5183	7104	8865	10497	11987	2.8 times
Agriculture, forestry and fisheries	3309	4195	6057	7557	8856	10397	3,1 times
including agriculture	3140	3916	5761	7166	8738	10414	3,3 times
Industry	4789	5902	7631	9633	11788	12893	2,7 times
Construction	3551	4731	6251	7845	9356	10463	2,9 times
Wholesale and retail trade; repair of motor vehicles and motorcycles	4692	5808	7631	9404	10795	11601	2,5 times
Transport, warehousing, postal and courier activities	4653	5810	7688	9860	11704	11937	2,6 times
Temporary accommodation and catering	2786	3505	4988	5875	6730	6331	2,3 times
Information and telecommunications	7111	9530	12018	14276	17543	21079	3,0 times
Financial and insurance activities	8603	10227	12865	16161	19132	19893	2,3 times
Professional, scientific and technical activities	6736	8060	10039	12144	14550	16686	2,5 times
Activities in the field of administrative and support services	3114	3995	5578	7228	8700	10131	3,3 times
Public administration and defense; compulsory social insurance	4381	5953	9372	12698	14785	17316	4,0 times
Education	3132	3769	5857	7041	8135	9400	3,0 times
Provision of other types of services	3634	4615	6536	8132	9096	12999	3,6 times

** Formed and summarized by the author according to the Statistical Yearbook of Ukraine for 2020*

During the period from 2015 to 2020, the wage growth rate was 2.8 times. The highest level of wage growth during the analyzed period is observed in public administration, defense, compulsory social insurance – more than 4 times, the lowest growth rates in financial and insurance activities – 2.3 times.

At the same time, there are significant regional disparities in wages. Only employees in Kyiv (UAH 17.6 thousand), Donetsk (UAH 12.8 thousand) and Kyiv (UAH 12.2 thousand) oblasts received wages higher than the national average.

The average monthly wage in agriculture in 2020 compared to 2018 increased by 37.6%. According to the State Statistics Service, in January–December 2020, the average monthly wage in agriculture (per full-time employee) was UAH 10,397, which is 17.4% more than in the same period last year, when wages were UAH 8,856. In January–December of the reporting year, the average monthly wage in industry also increased to UAH 12,893, which is 9.4% more than in the corresponding period of 2019.

It is important that at present wages are not the main source of funds for peasants, the main way of self-sufficiency – farming. The average monthly cash income of rural households is 77% of the income of urban households. Production of products in OSG with land use up to 1 ha (which is 56.3% of the total amount of OSG) is aimed primarily at meeting the needs of the family, while the size of land per member of OSG often does not provide income sufficient for normal life.

High migration of rural population. Due to the low cost of labor, which does not provide high standards of consumption, only 60% of peasants work at home, trying to get a job in other sectors of the economy. As a result, negative migration changes [yearbook] are observed in rural areas (Table 6).

If in 2016 the migration increase in rural areas was 18,660 people, in 2020 – the migration reduction was 11,423 people, which indicates a significant outflow of population from rural to urban areas. Regarding interstate migration, it should be noted that at the end of 2020 the increase in migration in rural areas was 1945 people, in Ukraine as a whole – 7240 people.

The negative is the fact that the largest share of the population left the countryside is young people.

Table 6.**Migration movement of the population by type of area in 2016-2020**

years	All migration flows			Including interstate migration		
	number of arrivals	number of retirees	migration increase, reduction (+ ; -)	number of arrivals	number of retirees	migratory growth, reduction, (+ ; -)
2016	256808	246188	10620	14311	6465	7846
2017	442287	430290	11997	28360	20234	8126
2018	629276	610687	18589	39307	24252	15055
2019	576032	554520	21512	45011	26786	18222
2020	435280	425964	9316	26361	19121	7240
including: countryside						
2016	94068	75408	18660	2385	1261	1124
2017	135528	127612	7916	3768	2067	1701
2018	198356	209098	-10742	4903	3609	1294
2019	166002	187163	-21161	5165	4299	866
2020	128059	139482	-11423	3438	1493	1945
deviation, %						
2016	36,6	30,5	–	36,9	19,5	–
2017	30,6	29,6	–	13,3	10,2	–
2018	31,5	34,2	–	12,5	14,9	–
2019	29,0	34,0	–	11,5	16,0	–
2020	29,4	32,7	–	13,0	7,8	–

* Calculated by the author according to the Statistical Yearbook of Ukraine for 2020

The outflow of the most enterprising young people to cities and abroad has a negative impact on the growth and quality of reproduction of rural labor resources, accelerates the aging of the population, reduces the number of working people in rural areas. Accordingly, the growing share of the incapable population in the total number of peasants, increases the economic burden on the able-bodied, which requires changes in the formation of social infrastructure of the village. Low level of provision of medical institutions. The decrease in the number of medical institutions, mainly in rural areas, was accompanied by a decrease in the population and a decrease in funding. In 2015, the Government of Ukraine initiated a transformational reform of the health care system to improve the health of the population and provide financial protection against excessive costs “out of pocket” by increasing efficiency,

modernizing the outdated service system and improving access to quality health care. The comprehensive strategy called for the primary reform of health care financing in order to accelerate the transformation of health services (both for individuals and the population), to stimulate the achievement of the desired results, by introducing information technology as a catalyst. Following the development and approval of the strategy by the government, the parliament adopted the new Law of Ukraine "On State Financial Guarantees of Public Health Care", which regulates the financing of the health care system. The National Health Service of Ukraine was also established to start strategic procurement of medical services identified in the guaranteed package [5].

Expenditures on health care have increased by 28% per capita over the last 5 years, but this increase was partly due to a decrease in population during 2016–2020 by almost 3.0% (Table 7).

Table 7.
Changes in health care financing in 2016–2020

	2016	2017	2018	2019	2020	Deviation 2020 +/- 2016
Consolidated budget expenditures on health care						
Actual expenditures on health care per capita, UAH	1553	1850	1897	1959	1988	128,0
Real health expenditures, UAH billion	66,3	78,6	80,2	82,3	83,2	125,5
Health expenditure (% of GDP)	3,2	3,4	3,3	3,2	3,0	93,8
Key factors						
Population, mln	42,7	42,5	42,3	52,0	41,8	97,9
Economic growth (change in real GDP in%)	2,4	2,5	3,4	3,2	3,7	1,3
Consolidated expenditures (% of GDP)	35,0	35,4	35,1	34,5	32,9	-2,1
Share of health care expenditures in consolidated expenditures,%	9,0	9,7	9,3	9,4	9,2	0,2

* Sources: Consensus Forecast of the Ministry of Economic Development, Trade and Agriculture (MEDTSG, 2020c), State Treasury Service of Ukraine (2020b), State Statistics Service of Ukraine (2020a, 2020b, 2020c).

As can be seen from the table, consolidated budget expenditures on health care during the analyzed period increased by 25.5% and amounted to UAH 83.2 billion. Real expenditures per capita at the end of the reporting year amounted to UAH 1988, which is UAH 435 more than the base period. However, the share of health expenditures in total GDP decreased by 0.2 percentage points, indicating that public expenditures on health care grew much slower than the economy.

As government spending declined during the period under review, so did health care spending. If this trend continues at 3% by 2021, real per capita health expenditures are projected to decline by 8.4%.

According to Table 7, we will analyze the impact of two main factors due to which Ukraine did not increase expenditures on the health care system in 2016–2020 in line with economic growth. It is clear that in order to ensure the recovery and long-term growth of real GDP, the government reduced general government expenditures (from 35.0% to 32.9% of GDP). This change indicates an actual decrease in the total budget. The share of the budget allocated for health care at the end of 2020 reached 9.2%, which is 0.2 percentage points. exceeds the value of the base year.

Low level of provision of educational institutions. Schools are an important and necessary institution of social infrastructure in rural areas, as they provide extracurricular education, promote the development of children and adolescents and promote ethical and aesthetic education. According to Art. 53 of the Constitution of Ukraine, full general secondary education is compulsory [constitution ukr]. The state, together with local authorities, must guarantee educational services in secondary schools, lyceums, gymnasiums, and colleges to every rural child free of charge. However, according to the Institute of Demography, over the past twenty years, the number of students studying in rural areas has decreased by almost 0.8 million [6].

The general decrease in the number of children inevitably has a negative impact on the network of secondary schools, leads to a decrease in the average number of classes and schools, an increase in the number of secondary schools with a small number of students, which reduces the pedagogical workload. This situation was most acute in rural schools.

Thus, every fourth rural secondary school of I–III grades has a capacity of less than 100 students. For a significant number of children, quality general secondary education is becoming less and less accessible. The issue of organizing the transportation of rural students and their teachers to the places of study and work is being solved slowly and

inconsistently. The advertised School Bus program is not fully funded by the state.

Currently, the network of rural day schools includes only about 13.3 thousand educational institutions with about 1.4 million students. The total provision of rural settlements with schools is about 46.5%. More than 200,000 children live outside pedestrian (more than 3 km) accessibility and need transportation.

The sharp decline in the birth rate in rural areas, especially in recent years, has made it difficult to fill rural schools. Every sixth school in the village is understaffed. The material and technical base of the educational network in the countryside is generally in critical condition and needs major repairs.

Low quality of living conditions of the rural population. Rural areas account for 35.8% of the country's total housing stock, ie about 26.8 m² per capita. Thus, the level of housing for peasants is 13–19% higher than in the city. But with regard to the appropriate quality of housing in rural areas, we have negative results: almost 32% of peasants have housing built before 1960, slightly more than 47.0% – during the 1960s–1970s, 15% – in the 1980s, beginning since 1991, peasants have been able to build only 5.1% of housing, and for the period from 2000 to 200020 – 1% of the housing stock. As a result, most houses in rural areas do not meet the current level of comfort (Table 8).

In 2020, in rural areas, the share of total living space equipped with water supply was 38.4%, which is 0.4 percentage points. exceeds the value of 2018.

Table 8.
Housing equipment by type of area, %

	2018		2019		2020	
	urban	rural	urban	rural	urban	rural
The share of total living space equipped:						
water wire	78,1	37,4	78,2	38,3	78,4	38,4
sewer systems	76,9	33,8	77,1	34,5	78,6	34,6
heat supply	78,5	55,4	78,6	55,7	79,5	55,8
gas	82,2	84,3	81,8	83,7	81,6	83,0
hot water supply	62,4	24,4	61,6	25,0	60,4	25,0

* Calculated by the author according to the Statistical Yearbook of Ukraine for 2020

We have a slight rate of positive change in the increased share of housing equipped with sewerage, heating and hot water supply, 0.8, 0.4 and 0.6 percentage points. in accordance. Qualitative indicators of living space equipment in urban settlements exceed the provision in rural areas by more than 2 times. Thus, the provision of water supply and sewerage is 78.6%, heating – 79.5%, hot supply – 60.4%.

Low quality of road transport infrastructure. The quality of roads affects the economic growth of rural settlements. Today, the road transport infrastructure is one of the factors in the growth of migration flow from rural settlements to cities. During 2010–2018, the share of the highest quality roads in the structure of public roads of local importance decreased significantly: category I roads to 0.004%, category II – 0.44%. The share of category IV roads increased accordingly and reached 80.63%.

Due to the lack of quality roads, the living conditions of the population are deteriorating, the threats of solving vital issues with the worsening weather conditions are growing. At the same time, the unsatisfactory condition of the road and the poor development of transport infrastructure increase the outflow of population, increasing the risks to the preservation of the demographic potential of the village and the quality of life of its inhabitants.

According to the Strategy for Rural Development, developed by the Ministry of Regional Development, Construction and Housing of Ukraine (Ministry of Community and Territorial Development), in 2019 in Ukraine will repair 500 road infrastructure facilities in the united territorial communities for more than 435 million UAH.

According to the Road Strategy for 2020, complex high-quality road construction will be carried out at the expense of budget funds – UAH 31.5 billion and funds of international organizations – UAH 20.5 billion. According to the Ministry of Infrastructure of Ukraine, in 2020 additional funding will allow to build and repair more than 5 thousand km of roads (in particular, of national importance – 2,388 km, local importance – 2,500 km)

Low availability of cultural facilities. No less important institutions of social infrastructure in the countryside are houses of culture and village clubs. Currently, there are more than 16,000 cultural and artistic institutions in rural areas in Ukraine, 80% of which are rural clubs. On the basis of houses of culture there are various groups, most often – vocal, choreographic, theatrical, artistic. Quite often they are the only

place of leisure and creative development for children and adults [7]. During the period from 2010 to 2019, the number of houses of culture in the countryside decreased by 2.2 thousand units, most of which changed their functional purpose or were destroyed. The number of rural libraries is also significantly reduced (the rate of change is 3.3 thousand units), their material and technical base is deteriorating every year, they are not modernized and updated at all. Currently, the village library needs comprehensive development, as it is an information and cultural center accessible to the public.

4. Conclusions

In the conditions of decentralization development, territorial communities received the ownership and use of such institutions and the prospects of socio-cultural development of rural areas depend only on them. One of the options for the revival of rural clubs is the creation of cultural and educational centers that will combine the functions of a computer club, library and, importantly, will help expand the communication space for community members. It is clear that without state support and state subventions to territorial communities it is almost impossible to do.

Thus, the result of effective management of rural areas is the state of social infrastructure that meets the needs of the population, guarantees social stability and promotes effective economic development. Therefore, in our opinion, it is advisable for local governments to improve the activities and living conditions of peasants, increase the level of housing in the housing sector through the development of alternative economic activities and develop culture in local communities.

References:

1. Kaletnik G., Mazur A. (2016). Scientific and theoretical bases of formation and development of human capital in rural territories. *Ekonomika. finansy. menedzhment: aktualni pytannia nauky i praktyky*. 10, 7-16. [in Ukrainian].
2. Karpenko N.V. (2018). Problemy rozvytku liudskoho potentsialu v suchasnykh ekonomichnykh umovakh [Problems of human potential development in modern economic conditions. Current scientific research in the modern world]. *Pereyaslav-Khmelnytsky. Issue. 5 (37). Part 2*. pp. 74–80 [in Ukrainian].
3. Samborska O. (2019). Otsinka suchasnoho stanu ta napriamy rozvytku obiednanykh terytorialnykh hromad v umovakh detsentralizatsii [Human capital as a factor for economic growth]. *Ekonomika APK*. 6, 64-72 [in Ukrainian].

4. Broyaka A.A., Yasinskaya B.O. (2020). Naukovo-teoretychni zasady rozvytku liudskoho kapitalu v silskii mistsevoli [Scientific and theoretical fundamentals of human capital development in rural areas. economics and management of the national economy]. *Infrastruktur rynku*. Vol. 42. pp. 69–76. <https://doi.org/10.32843/infrastruct42-12>. [in Ukrainian].
5. Rossokha V., Pronko L. (2017). Obiednannia silskykh hromad yak chynnyk rozvytku zemelnykh vidnosyn [Annotation association of rural communities as a factor of land relations]. *Ekonomika. finansy. menedzhment: aktualni pytannia nauky i praktyky*. 9, 124-135. [in Ukrainian].
6. Gavrilko P. P. (2012). Priorytety zberezhennta trudovoho potentsialu silskykh terytorii [Priorities for preserving the labor potential of rural areas]. *Effective economy*. 5. Access mode: <http://www.economy.nayka.com.ua/index.php?operation=1&iid=1149> [in Ukrainian]
7. Zakon Ukrainy «Pro priorytetnist sotsialnoho rozvytku sela ta ahropromyslovoho kompleksu v narodnomu hospodarstvi» [On personal farming: Law of Ukraine of May 15, 2003 № 742–IV Article 1] [Electronic resource] Access mode: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/742-15> [in Ukrainian]
8. Ukraina: ohliad reformy finansuvannia systemy okhorony zdorovia 2016–2019 [Ukraine: overview of healthcare financing reform 2016–2019] <https://www.euro.who.int ›assets> [in Ukrainian]
9. [Education in Ukraine: Challenges and Prospects] <https://mon.gov.ua ›serpneva-konferencia> 2020 [in Ukrainian]
10. Kultura i detsentralizatsiia: shcho robyty z silskymy klubamy [Culture and decentralization: what to do with rural clubs]. <https://decentralization.gov.ua/news/11957> [in Ukrainian]
11. Pro osobyste selianske hospodarstvo: Zakon Ukrainy vid 15 travnia 2003 roku № 742-IV St. 1. [On personal peasant economy: Law of Ukraine of May 15, 2003 № 742-IV Art. 1]. Access mode: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/742-15> [in Ukrainian].
12. Statystychnyi shchorichnyk Ukrainy za 2020 rik. [Statistical Yearbook of Ukraine for 2020]. Access mode: http://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2021/zb/07/zb_Ukraine%20in%20figures_20u.pdf [in Ukrainian].
13. Ukraina: ohliad reformy finansuvannia systemy okhorony zdorovia 2016–2019. [Ukraine: overview of healthcare financing reform 2016-2019]. Access mode: https://www.euro.who.int/___data/assets/pdf_file/0018/425340/WHO-WB-Joint-Report_UKR_Full-report_Web.pdf [in Ukrainian].
14. Zakonu Ukrainy «Pro zainiatist naselennia». [Of the Law of Ukraine “On Employment”]. Access mode: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5067-17#Text> [in Ukrainian].
15. Ofitsiinyi sait Derzhavnoi sluzhby statystyky Ukrainy. [State Statistics Service of Ukraine]. Access mode: <http://www.ukrstat.gov.ua> [in Ukrainian].

16. Statystychnyi shchorichnyk Ukrainy za 2019 rik [Statistical yearbook of Ukraine for 2019]. Access mode: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2020/zb/11/zb_yearbook_2019.pdf [in Ukrainian].
17. Demohrafichnyi shchorichnyk „Naselennia Ukrainy za 2018 rik”. [Of the Law of Ukraine “On Employment”]. Access mode: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2019/zb/12/zb_ukr_2018.pdf [in Ukrainian].
18. Dopovid pro stan liudskoho rozvytku za 2019 rik. [Report on the state of human development for 2019]. Access mode: https://www.ua.undp.org/content/ukraine/uk/home/library/democratic_governance/human-development-report-2019.html [in Ukrainian].
19. Nerivnist u liudskomu rozvytku v 21 stolitti. Analitychna zapyska za krainamy, shcho predstavleni v Dopovidi pro stan liudskoho rozvytku za 2019 rik. [Inequality in human development in the 21st century. Analytical note on the countries presented in the Report on the State of Human Development for 2019]. Access mode: https://www.ua.undp.org/content/ukraine/uk/home/library/democratic_governance/human-development-report-2019.html [in Ukrainian].
20. Pro sotsialno-ekonomichne stanovyshe Ukrainy za sichen–lystopad 2020 roku. [On the socio-economic situation of Ukraine in January – November 2020]. Access mode: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/soc_ek/2020/publ_12_2020_u.html [in Ukrainian].
21. Pronko L., Kolesnik T. & Samborska, O. (2020). Ukraine Dairy Market: State and Prospects of Development. *European Journal of Sustainable Development*, 9(1), 243. <https://doi.org/10.14207/ejsd.2020.v9n1p243> [in Italian].
22. Pronko L., Kolesnik T., & Samborska O. (2018). Activities of united territorial communities as a body of local government in the conditions of power decentralization in Ukraine. *Baltic Journal of Economic Studies*, 4(2), 184-190. <https://doi.org/10.30525/2256-0742/2018-4-2-184-190> [in Latvia].
23. Pronko L., & Kolesnik T. (2016). Decentralization of public and local authorities in Ukraine. *Baltic Journal of Economic Studies*, 2(1), 96-100. <https://doi.org/10.30525/2256-0742/2016-2-1-96-100>. [in Latvia].
24. Bereziuk, S. ., Pronko, L. ., & Samborska, O. (2020). The Phenomenon of Political Power in Ukraine. *European Journal of Sustainable Development*, 9(2), 488. <https://doi.org/10.14207/ejsd.2020.v9n2p488> [in Italian].

The Author

Lyudmila Pronko
Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Vinnytsia National Agrarian University, Vinnytsia, Ukraine
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5633-901X>
E-mail: pronkoL@ukr.net

Abstracts

ЛЮДМИЛА ПРОНЬКО. Оцінка людського розвитку сільських територій. Сьогодні людство стоїть на порозі змін, викликаних глобальними змінами в науці, техніці та економіці. Тому важливо створити сучасну систему якісного людського розвитку, яка сприятиме зростанню людського капіталу. Сутністю категорії «людський капітал» є здатність людей навчатися, використовувати знання, навички та компетенції. Недостатня увага до розвитку людського капіталу в сільській місцевості призводить до державних витрат і неефективного управління. Метою статті є оцінка людського потенціалу та обґрунтування його впливу на розвиток села.

Методи: Основними методами, використаними в цьому дослідженні, є статистичний аналіз, індексний та аналітичний методи, методи оцінки структурних динамічних зрушень, метод порівнянь. Загальновикористані методи економічних досліджень, економіко-статистичний метод та метод економіко-математичного моделювання (регресійний аналіз) (для визначення впливу на ВВП на душу населення показників, що характеризують розвиток креативного сектору економіки) тощо.

Результати. Проаналізовано динаміку зміни чисельності міського та сільського населення, рівня безробіття, демографічної ситуації в сільській місцевості. Досліджено фактори, що впливають на соціальну інфраструктуру та розвиток села. Оцінка рівня зайнятості та заробітної плати працівників за видами економічної діяльності. Проаналізовано вплив низької якості медичних та освітніх послуг, життя населення та дорожньо-транспортної інфраструктури на розвиток сільської місцевості. Доведено, що результатом ефективного управління сільською територією є стан соціальної інфраструктури, який відповідає потребам населення, гарантує соціальну стабільність та сприяє ефективному економічному розвитку.

Ключові слова: людський капітал, сільська місцевість, сільське населення, соціальна інфраструктура, безробіття, демографічний розвиток, зайнятість, заробітна плата, сільське господарство.

LIUDMYLA PRONKO. Ocena rozwoju ludności na obszarach wiejskich. Współcześnie ludzkość stoi na progu zmian spowodowanych globalnym rozwojem nauki, techniki i gospodarki. Dlatego ważne jest stworzenie nowoczesnego systemu jakościowego rozwoju człowieka, który przyczyni się do wzrostu kapitału ludzkiego. Istotą kategorii kapitału ludzkiego jest zdolność ludzi do uczenia się, wykorzystywania wiedzy, umiejętności i kompetencji. Niedostateczna dbałość o rozwój kapitału ludzkiego na obszarach wiejskich prowadzi do wydatków ze środków publicznych i nieefektywnego zarządzania.

Celem artykułu jest ocena potencjału ludzkiego i uzasadnienie jego wpływu na rozwój obszarów wiejskich.

Metody: Główne metody zastosowane w niniejszym badaniu to analiza statystyczna, metody wskaźnikowe i analityczne, metody oceny strukturalnych zmian dynamicznych, metoda porównań, metody badań ekonomicznych, metoda ekonomiczno-statystyczna oraz metoda modelowania ekonomiczno-matematycznego (analiza regresji) (w celu określenia wpływu na PKB per capita wskaźników charakteryzujących rozwój kreatywnego sektora gospodarki) itp.

Wyniki. Dokonano analizy dynamiki zmian liczby ludności miejskiej i wiejskiej, bezrobocia, sytuacji demograficznej na obszarach wiejskich. Zbadano czynniki wpływające na infrastrukturę społeczną i rozwój obszarów wiejskich. Oszacowano poziom zatrudnienia i wynagrodzeń pracowników według rodzajów działalności gospodarczej. Przeanalizowano wpływ niskiej jakości usług medycznych i edukacyjnych, poziomu życia i infrastruktury transportu drogowego na rozwój obszarów wiejskich. Udowodniono, iż wynikiem efektywnego zarządzania obszarami wiejskimi jest taki stan infrastruktury społecznej, który zaspokaja potrzeby ludności, gwarantuje stabilność społeczną i sprzyja efektywnemu rozwojowi gospodarczemu.

Słowa kluczowe: kapitał ludzki, obszary wiejskie, ludność wiejska, infrastruktura społeczna, bezrobocie, rozwój demograficzny, zatrudnienie, wynagrodzenie, rolnictwo.

4.

MANAGEMENT IN EDUCATION: CURRENT VISIONS

ZARZĄDZANIE W EDUKACJI: AKTUALNE WIZJE

ISSN 2450-6486

<http://ehs.eeipsy.org>DOI: <https://doi.org/10.38014/ehs-ss.2022.1.06>**Andrzej MIRSKI**

Managing of school: decision taking in administration of school and recognition of pupils' life strategies

ANDRZEJ MIRSKI. **Managing of school: decision taking in administration of school and recognition of pupils' life strategies.**

The goal of this paper is to investigate: whether polish school enhance tolerance and stimulate cultural openness; decision taking in administration of school; and – recognition of pupils' life strategies. The basis of this investigation is: 1) the evaluation of programme of teaching; 2) the measurement of the level of cultural openness of teachers; 3) the measurement of the level of cultural openness of pupils.

I have also tried to find interrelations between the cultural openness of pupils and their intelligence, locus of control, their level of neurotism and stress, and, finely, their empathy and a type of intelectual activity.

Keywords: *administration of school, managing, decision taking, pupils' life strategies, cultural openness, programme of teaching.*

1. Introduction

School, one of the oldest institutions of human civilization, is a highly complex organism, and managing it is particularly difficult and complicated. If we compare it to other institutions to be managed (eg, industrial, commercial, administrative, etc.) That we see here a number of specific features of school:

1 – multiplicity and diversity goals of the school. These are the goals of communicating information, goals, skills training, development of special aptitudes, goals, education, welfare, and many others. What's more, the goals of the school are generated by a variety of entities such as the state, local community, parents, teachers and students. Doing so often wewnętrznymi contradictions purposes and thus hinders the process of governance.

2 – The school is an institution with a strong predominance of the human factor on the material factor. With all the pros of this fact that make school work so interesting is, however, another difficulty in the management and decision making. This is due because of the limited predictability of human behavior and appearance strong emotional factors at all possible actions.

3 – Originality and uniqueness of “plastic”, which shapes the school, and that is a unique individual, having their own goals, motivations and attitudes. For leadership is necessary to find individualized methods. It happens, that the student is opposed to school initiatives and largely destroys them.

4 – These unique individuals with their own goals and motivations come by themselves in a very strong and important relationships. The emotional life of an older child and adolescent również play a particularly strong role, often much stronger than adults. Students form a very important sub- schools, often producing their own standards, contrary to the standards of the school. The result is even more unpredictable behavior of the students, even stronger saturation of school life with emotions, even more contradictory objectives and difficult to predict the consequences of each decision.

5 – Customers schools are not only students, but also parents. Leaves have complete trust in the past parents to the school. A parent becomes increasingly fierce critic of the school, and in the event of a conflict between the school and the student assumes more and more towards the student. Students and their parents make a strong subsystem niejednokrotnie suspicious and even hostile to the goals of the school.

6 – It is impossible to accurately quantify the impact of the school on its effects. For a long time there is no longer a monopoly of the school on the content and format of the information provided about the world of role models and value systems. Therefore, school curricula, and how its actions must always be set taking into account the very important (in a good and bad sense) external factors.

7 – From the team of employees managed the school is also very specific institution. The school principal has are dealing in fact with the same managers. Each teacher is in fact the manager class. For the sake of the school, the director for any reason can not admit to any violation of the authority of his employee, because in this way podetnie entirely his managerial competence with respect to students. School management therefore requires enormous tact, the right strategy and management style.

To meet all these needs to be modernized structures that work in the school. All school governing bodies must be open and ready to make changes, which in turn is a consequence of the changes taking place in the environment.

Empirical research I conducted, designed to show how the teachers see the need and type of continuing to carry out changes in the management and organization of school life. The study included only public schools, and therefore dealt with rather realistic changes in the types of schools, without uzględniania these experiments, which as of now, is only possible in private and public schools.

The research was covered by 50 people: 25 teachers of one of the technicians in Krakow and 25 teachers of one of the high schools. Among the respondents, there were people occupying various positions in the school: directors and deputy directors, teachers, novice (up to 3 years of work), teachers Intermediate (4 to 10 years) and teachers with extensive experience (over 10 years). The study was conducted using a questionnaire developed by the Department of Education at the University of Oxford, which was used to similar studies in other European countries. Not only does the Polish school is facing major changes, the same is also in many other European countries, including England.

The questions asked were in three areas: organization and management of the school, changes in the organization and management and development and professional development.

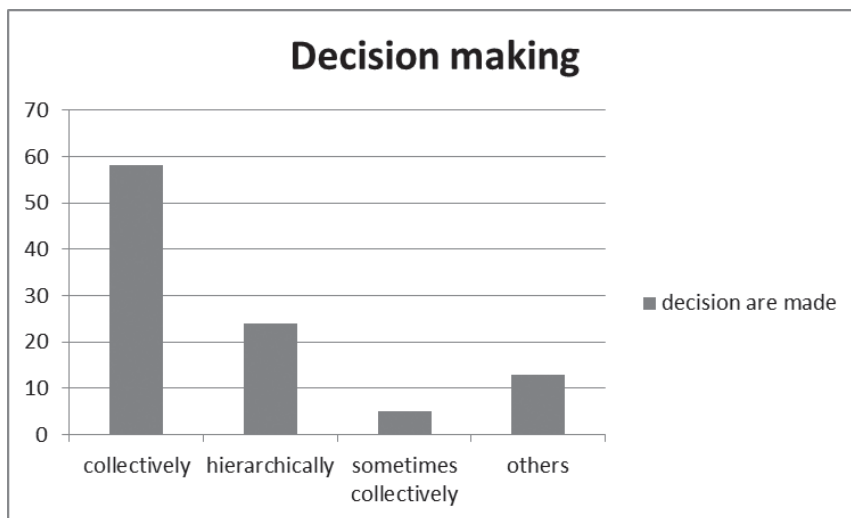
In each of these obszrów selected was 14-15 questions. Currently characterize provided answers to each of them in individual subjects.

2. School policy & organisation

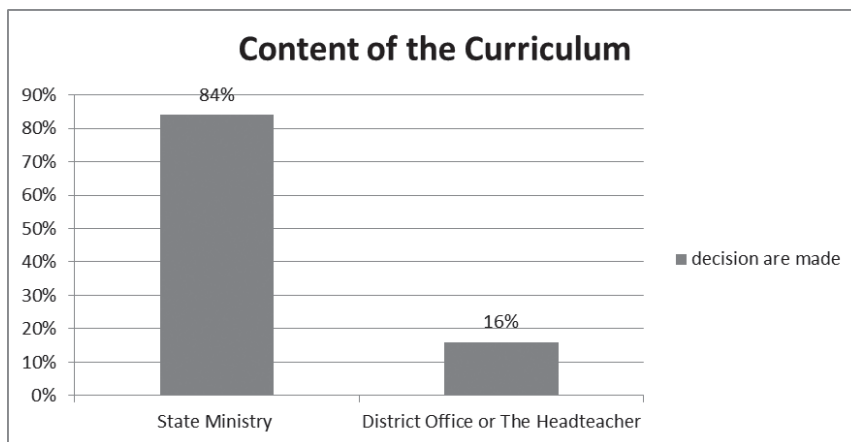
1. Teachers tend to see the ways in which decision are made in their school as:

58% – collectively, 24% – hierarchically, 5% sometimes collectively, sometimes hierarchically. Only 4% give other ways of decision making. Nobody describes the way in which decisions are made as intuitive. 64% of males describe the ways in which decisions are made as collective in comparison with only 54% of females ($p < 0.1255$). Only females claim, that decisions are made sometimes collectively, sometimes hierarchically. Teachers in Technical School more often describe the ways in which decisions are made as collective (68%) than teachers in Grammar School (48%) ($p < 0.1185$). Again only teachers in Grammar School claim, than decisions are made sometimes collectively, sometimes hierarchically.

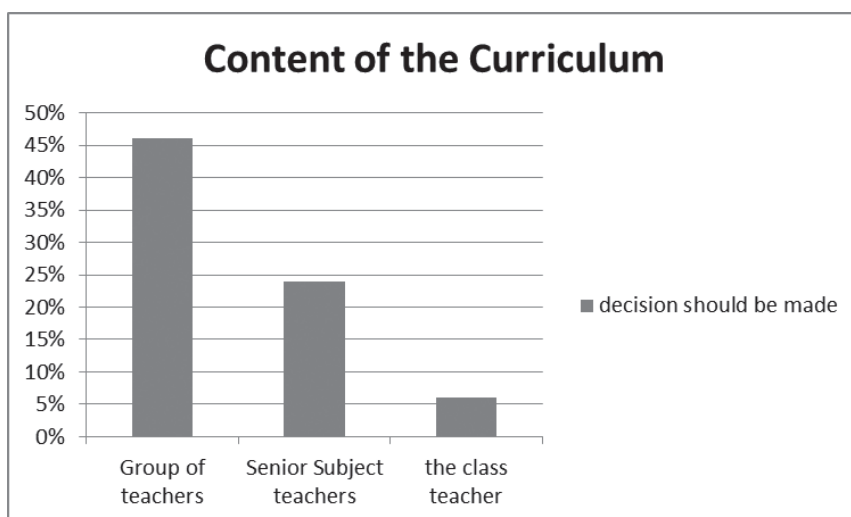
Figure 1.

2. The majority of respondents claims, than the State Ministry decides content of the Curriculum (84%). Only few teachers (16%) show the District Office or The Headteacher. The differences between males and females and between schools are very low.

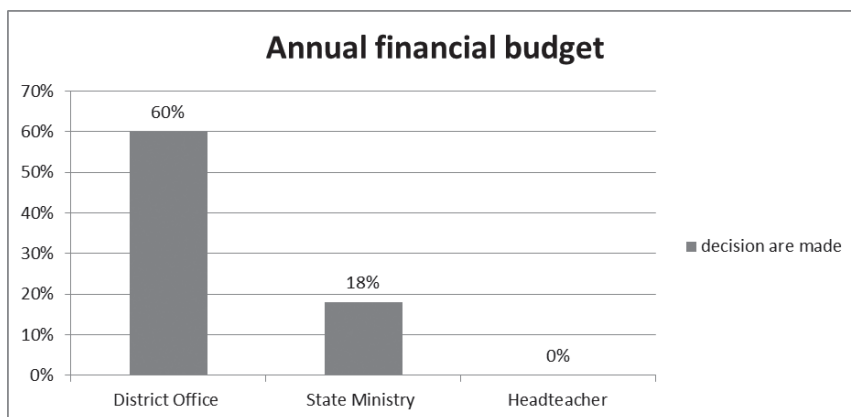
Figure 2.

3. The majority of teachers claim, that the Group of teachers who teach each subject (46%) and the most Senior Subject teachers (24%) should decide the Curriculum. Only 6% claim, that the class teacher should make his own decision. Females prefer the collective decision of the Group of teachers who teach each subject (60% for the Group, 11% for the most senior subject teachers), whereas males prefer the most senior subject teachers (41% for them, and only 27% for the Group) ($p < 0.0077$). The differences between schools are very low.

Figure 3.

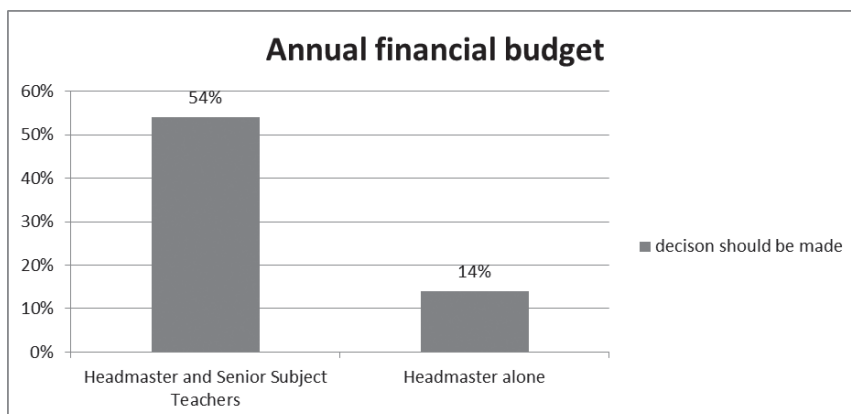
4. The majority of respondents state – 60%, than the District Office decides the annual financial budget allocation for the school and only 18% show the State Ministry. Nobody shows the Headteacher. 80% of teachers in Technical School show the District office, and only 8% the Ministry, whereas in Grammar School 40% show the District Office and 28% the Ministry ($p < 0.0291$). The differences between males and females are very low.

Figure 4.

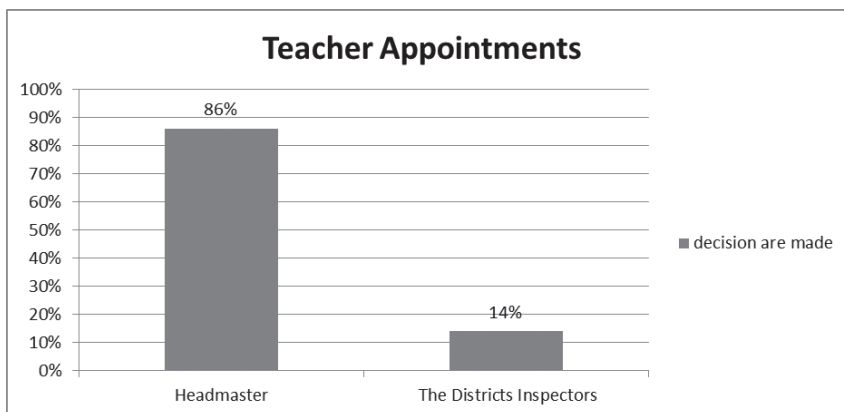
5. The majority of teachers think, that the Headteacher and the most Senior Subject Teachers (54%) and the Headteacher alone (14%) should decide the annual financial budget allocation for the school. The differences between males and females and between schools are very low.

Figure 5.

6. The big majority of respondents claim that the Headmaster makes teacher appointments (86%), the rest of them show The Districts Inspectors (14%). 100% of teachers in Technical School and 72% of teachers in Grammar School claim that the Headmaster makes teacher appointments ($p < 0.0145$). No differences between males and females.

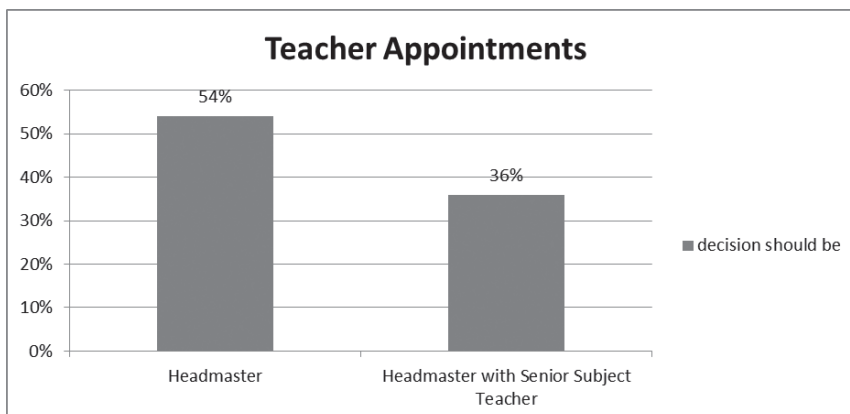
Figure 6.

7. The majority of teachers think that the Headteacher alone (54%) and the Headteacher with Senior Subject Teachers (36%) should appoint teachers at school.

Males more often claim that only the Headteacher should appoint teachers (64%) than females (46%) ($p < 0.5698$). Also teachers in Technical School claim more often that only the Headteacher should appoint (60%) than teachers in Grammar School (48%).

Figure 7.

3. Recognition of pupils' life strategies

Strategy is defined as a program of operations setting out the main objectives and methods for their achievements¹. The strategy is on the one hand the answer to the question of how to achieve the strategic objectives, on the other hand is a set of planned activities designed to solve the most important problems². This concept applies mostly for organization, but could be also applied for individual person. The life strategy means the most important goals in life and basic ideas how to achieve them. The most important influence on the selection of strategies is overall philosophy³. It involves also the philosophy of living of each individual.

The author describes three most important types of strategy: biological, social and personal and two basic modes of strategy: defensive and expansive and particular types of strategy: biological defensive (strategy of survival), biological expansive (strategy of hedonism), social defensive (strategy of conformism), social expansive (strategy of carrier), personal defensive (strategy of defending "ego"), personal expansive (strategy of self development). In order to describe the human life strategy I introduced also concept of general modes: defensive mode (defensivity) – it is a sum of all defensive strategies and expansive mode (expansivity) – it is a sum of all expansive strategies. Since some people do not possess clear and precise life strategies or their strategies are conflicted, leading to opposed goals, I defined two variables: lk – "lack of strategies" and cf : "conflict of strategies". Two above mentioned strategies I joined into one common called "chaos" (ch). I introduced also the variable ds: "dispersion" which represents the number of different goals and strategies.

4. The goal of investigations

The main goal of main investigations was to explore the life strategies among pupils of grammar schools. First of all I was interested in the life strategies characteristic for the youth (adolescence) as a period (stage) in human development. On the basis of developmental psychology I expected high scores of defensive social strategy and defensive personal strategy among youngsters. I was interested in the results of other

- 1 Romanowska, M. (1996), Zarządzanie strategiczne firmą, Warszawa, Centrum Informacji Menegera, p. 2.
- 2 Rokita, J. (2000), Proces zarządzania strategicznego, w: J. Rokita, K. Jędralska (red.), Zarządzanie strategiczne, Katowice: Górnośląska Szkoła Handlowa, p. 34.
- 3 Byrd, J., Moore, L. T. (1986), Strategic Planning For the Industrial Engineering Function, New York: Van Nostrand Reinhold Company.

variables. However, I decided also to compare the results of youngsters from the big city in one region in Poland, with specific local culture, with the results of youngsters from the tiny village in different region of Poland, with different local culture. The big town is Kraków, from the region Małopolska, (called also Galicja), the tiny village is from the region Śląsk (Silesia). I also gave to young people some other test, to cheque the correlation of life strategies with others psychological variables. I gave them intelligence test of Raven and Hornemann-Longeot, test of locus of control (Rotter), personality inventory of Eysenck, test of empathy (Feshbach) and test of idealism (Mirski).

5. Description of method

In order to investigate life strategy of young people, I used Test of Strategies, created by myself. It comprises 24 statements, which respondent should evaluate, how much he is agree with it and how much it is important for him. Evaluation scale is from 0 to 20. However, the sum of all evaluation cannot exceed 20. The variable Ds (dispersion) I operationalized very simply : as the number of not rejected statements. Each category of strategy comprises three statements. The sum of points gained by all from this statements measures the score of category. Since each types of strategy contain two categories, each type comprises six statements. Thus, B – biological strategy is equal $B_d + B_e$, S – social strategy is equal $S_d + S_e$, personal strategy is equal $P_d + P_e$. Defensive mode (defensivity) is equal $B_d + S_d + P_d$, so represent general defensive tendency of respondent, expansive mode E is equal $B_e + S_e + P_e$, so represent general expansive tendency of respondent. Three statements express that lack of clear strategy (lc), three statements express the conflicted strategies (k). Variable CH (chaos) is equal $lc + k$.

Respondents. In order to make investigation in completely different environments. I tested pupils in one of the grammar schools in Kraków and in the grammar school in a tiny Silesian village. In both cases I testes youngsters from the third grade, most of them at the age of seventeen. In Kraków I tested 28 pupils, in Silesian village 25.

6. Results in the grammar school in Kraków

Results from both school confirm my hypothesis, that in adolescence one should expect the highest scores in social defensive strategy and personal defensive strategy. In both schools the highest scores has defensive personal strategy, second is defensive social strategy. Thus

it is something which is common for both school and is probably characteristic for adolescence as developmental period.

Table 1.

Lp	Bd	Be	Sd	Se	Pd	Pe	Br	K	B	S	P	D	E	Ch
1	6	5	3	5	1	0	0	0	11	8	1	10	10	0
2	0	8	0	7	4	2	0	0	8	7	6	4	17	0
3	1	6	4	6	1	2	0	0	7	10	3	6	14	0
4	0	2	4	3	4	5	0	2	2	7	9	8	10	2
5	0	3	4	3	4	5	0	1	3	7	9	8	11	1
6	0	2	6	2	2	5	2	1	2	8	7	8	9	3
7	1	1	5	11	2	0	0	0	2	16	2	8	12	0
8	2	6	1	6	3	2	0	0	8	7	5	6	14	0
9	2	0	4	2	4	8	0	0	2	6	12	10	10	0
10	0	0	5	3	10	0	1	2	0	8	10	15	3	3
11	2	1	6	4	2	2	1	1	3	10	4	10	7	2
12	0	2	5	3	4	6	0	0	2	8	10	9	11	0
13	2	4	6	2	4	2	0	0	6	8	6	12	8	0
14	0	4	2	0	7	7	0	0	4	2	14	9	11	0
15	0	2	5	2	3	8	0	0	2	7	11	8	12	0
16	0	0	6	4	0	10	0	0	0	10	10	6	14	0
17	2	2	2	3	5	5	0	1	4	5	5	9	10	1
18	1	4	6	3	3	2	1	1	5	9	5	10	9	2
19	0	2	2	8	4	4	0	0	2	10	8	6	14	0
20	0	8	2	2	6	0	0	2	8	4	6	8	10	2
21	3	3	2	5	7	0	0	0	6	7	7	12	8	0
22	0	2	5	3	3	3	2	1	2	8	6	8	8	3
23	3	2	4	2	5	2	1	1	5	6	7	12	6	2
24	2	3	5	2	4	2	1	1	5	7	6	11	7	2
25	0	0	1	5	12	2	0	0	0	6	14	13	7	0
26	0	7	4	0	3	6	0	0	7	4	9	7	13	0
27	3	2	6	0	5	4	0	0	5	6	9	14	6	0
28	0	1	3	1	3	3	0	9	1	4	6	6	5	9
Śr	1,1	3	3,8	3,4	4,1	3,5	0,3	0,8	4	7,3	7,4	9	9,9	1,1
o.s.	0,3	0,4	0,5	0,5	0,5	0,1	0,3	0,5	0,5	0,5	0,6	0,5	0,6	0,4

Results in Silesian village

Table 2.

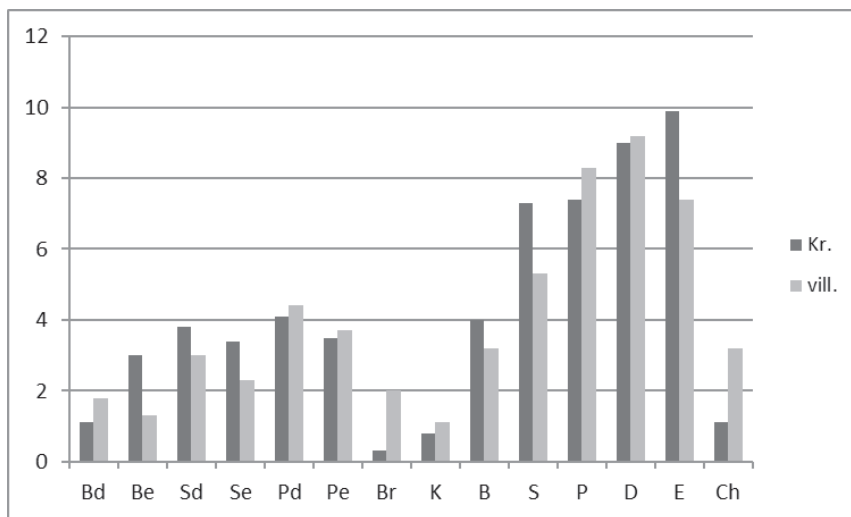
Lp	Bd	Be	Sd	Se	Pd	Pe	Br	K	B	S	P	D	E	Ch
1	1	2	4	0	5	7	1	0	3	4	12	10	9	1
2	6	0	3	1	1	1	5	3	6	4	2	10	2	8
3	2	0	3	4	3	6	0	2	2	7	9	8	10	2
4	0	0	4	5	3	8	0	0	0	9	11	7	13	0
5	0	0	3	5	0	0	5	2	0	8	0	3	5	7
6	0	3	0	0	11	6	0	0	3	0	17	11	9	0
7	7	0	5	4	0	0	3	1	7	9	4	12	4	4
8	2	2	3	2	4	7	0	0	4	5	11	9	11	0
9	0	0	0	0	0	0	20	0	0	0	0	0	0	20
10	5	0	5	5	5	0	0	0	5	10	5	15	5	0
11	0	3	3	1	2	6	2	3	3	4	8	5	10	5
12	1	0	5	1	4	8	1	0	1	6	12	10	9	1
13	5	0	0	5	5	5	0	0	5	5	10	10	10	0
14	0	0	0	5	5	10	0	0	0	5	15	5	15	0
15	2	2	2	0	9	0	3	2	4	2	9	13	2	5
16	2	0	3	2	4	3	1	4	2	5	7	9	5	5
17	3	7	1	3	3	2	1	0	10	4	5	7	12	1
18	3	3	2	3	2	3	2	2	6	5	5	7	9	4
19	0	0	2	0	8	6	2	2	0	2	14	10	6	4
20	4	3	4	0	4	0	3	2	7	4	4	12	3	5
21	1	0	2	5	4	6	2	0	1	7	10	7	11	2
22	0	2	4	2	7	4	0	1	2	6	11	11	8	1
23	0	0	5	5	10	0	0	0	0	10	10	15	5	0
24	0	5	10	0	0	5	0	0	5	10	5	10	10	0
25	2	1	2	0	11	0	0	4	3	2	11	15	1	4
Śr	1,8	1,3	3	2,3	4,4	3,7	2	1,1	3,2	5,3	8,3	9,2	7,4	3,2
o.s	0,4	0,4	0,4	0,4	0,7	0,6	0,8	0,3	0,5	0,6	0,9	0,7	0,8	0,9

7. Comparative analysis

Mean results of youngsters from grammar school in Kraków and in a Silesian village

Table 3.

Lp	Bd	Be	Sd	Se	Pd	Pe	Br	K	B	S	P	D	E	Ch
Kr.	1,1	3	3,8	3,4	4,1	3,5	0,3	0,8	4	7,3	7,4	9	9,9	1,1
vill.	1,8	1,3	3	2,3	4,4	3,7	2	1,1	3,2	5,3	8,3	9,2	7,4	3,2

Figure 8.

The comparison of mean results indicate the greater expansivity of youngsters from school in Kraków. On the other hand youth from grammar school in Kraków has greater coefficient of dispersion (ds). Youngsters from Silesian village have greater coefficient of chaos (Ch), which indicate relative lack of clear strategies and that those existing are in conflict. They have also greater defensive biological strategy, which could be connected with lower material standard. There are not many differences in patterns of strategy – in these both group dominate integrated pattern. possessed by more than half of respondents.

8. Correctional analysis

The scores in school correlate positively with social expensive strategy: 0,4, which is understood, because strategy of carrier motivate to gain the best result in education. Girls have slightly smaller social expansive strategy: -0,25 and greater defensive personal strategy: 0,37. They are generally more defensive: 0,3 but more decisive (correlation with lc – lack

of strategy is -0,33). They have also higher patterns of strategy (more often integrated pattern): 0,42 and slightly greater dispersion: 0,34. This results are due to cultural influences which less encourage girls to undertake carrier and possibly still force them to more defensive attitude. External locus of control correlate positively with defensive social strategy: 0,33 and negatively with expansive personal strategy: -0,34, generally correlates positively with defensivity: 0,31 and negatively with expansivity: -0,31. Moreover, it correlates positively with the lack of strategy: 0,24 and with conflicts: 0,16 – generally positively with chaos: 0,24, and also correlate positively with dispersion: 0,41. Correlation with Raven test of intelligence are very low. More distinctive are correlation with TOF – test of operational intelligence, created by Hornemann-Longeot, based on Piagetian theory. There is a negative correlation between TOF and expansive biological strategy: -0,21, positive correlation with defensive social strategy: 0,45, negative correlation with expansive social strategy: -0,38, positive with expansive personal strategy: 0,19, and positive correlation with higher patterns of strategy (e.g. with integrated pattern). There is also positive correlation with chaos: 0,31 and positive correlation with dispersion: 0,22. Those last results seem to be somehow astonish – positive correlation of operational intelligence with chaos and dispersion. However it could be explained, that the growth of intelligence and knowledge opens the world of many possibility, alternatives and options, which, without help of advisers, could lead to greater chaos and dispersion, than in case of smaller intelligence and knowledge.

Extroversion correlate negatively with defensive personal strategy: -0,29, positively with defensive social strategy: 0,25 and expansive social strategy: 0,46, Moreover, extroversion strongly correlate positively with the lack of strategy: 0,45, and with chaos: 0,27, also with dispersion: 0,15. Neurotism correlate positively with defensive biological strategy: 0,3, which one can easy explain by the low sense of security and high level of anxiety, typical for neurotics. Neurotism correlate positively with defensive personal strategy: 0,36 and negatively with expansive personal strategy: 0,34, which means that neurotics prefer defending mechanisms than strategy of active development of personality. Generally neurotism strongly correlate positively with defensivity: 0,43 and strongly negatively with expansivity: -0,27, which confirms the opinion about important role of defence mechanism in neurotism.

Empathy measured by test Feshbach correlate positively with defensive social strategy: 0,48, but negatively with expansive social

strategy: -0,51. There is also negative correlation of empathy with defensive personal strategy: 0,42, and positive correlation with expansive personal strategy: 0,13. Empathy correlate also positively with chaos: 0,51, and with dispersion: 0,53.

9. Final conclusions

I.

Teachers tend to see the ways the ways in which decisions are made in their school as generally collective. Respondents generally claim that State Ministry decides the Curriculum, the District Office decides the annual financial budget allocation and the Headmaster appoint teachers. However, they generally think, that group of teachers who teach each subject should decide the Curriculum, the Headteacher with the most Senior Subject Teachers should decide the annual financial budget and appoint teachers. Thus, it is clear, that teachers want more autonomy of the school on the one hand, and, on the other hand, the bigger influence of teachers on the process of decision making. Generally, this questionnaire prove us, that polish teacher need more autonomy, democracy and modernisation in school, better communication system, and more influence on the decision making process. On his side, polish teacher is ready to undertake further education (or self -study) in order to extend his specialist subject knowledge and range of teaching skills.

II.

My investigations shows some interesting results which are common for youngsters from grammar school in Kraków and in Silesian village, which most probably represents developmental traits of common developmental period – adolescence. and some results which are different in those schools and indicate environmental differences. The first variables, which are common in both schools and are probably characteristic for adolescence are strong defensive personal strategy and strong defensive social strategy. Also the patterns of strategy are similar in both school.

The different variables, which show the differences between school in big city in Galicja and small village in Silesia is greater defensive biological strategy, greater general defensivity, and greater chaos among pupils from little village. It shows, that they feel more threatened, less secure, and more confused. On the other hand, the youngsters from big city are threatened by greater dispersion. Interestingly enough, the

correctional analysis shows, that high operational intelligence which give to young human being many possibilities, options and an access to many theories and alternatives, could produce greater dispersion and chaos, if he or she is not helped by the guideness and advise of adults – teachers or parents. Thus, school should nor only give pure information, but should also help young people to find their place in the world and life. Maybe the reintroducing the subject “psychology” in school will be essential.

References:

1. Bruner J. (1966) : Toward a theory of instruction.
2. Byrd, J., Moore, L. T. (1986), Strategic Planning For the Industrial Engineering Function, New York: Van Nostrand Reinhold Company.
3. Dewey, J. (1916): Democracy and Education.
4. Hurlock E. (1955): Adolescent development. New York: McGraw-Hill.
5. Jaczewski A., Woynarowska B. (1982): Adolescence.
6. Mirski, A. (1992): The stage problem in reference to socio-moral and cognitive development). Ph.D. thesis.
7. Mirski, A. (1992): Information Technology and Education. Dissertation at University of Oxford. Oxford, UK.
8. Niemczyński, A. (1980): Models of individual human development). Kraków: WUJ.
9. Niemczyński, A. Mirski, A. (1988): Hopes and fairures in the way of development. „Oświata i wychowanie”.
10. Niemczyński, A., Mirski, A., Czyżowska, D., Pourkos, M. (1988): The Cracow studies with Kohlberg Moral Judgment Interview, „Polish Psychological Bulletin”.
11. Rokita, J. (2000), Proces zarządzania strategicznego, w: J. Rokita, K. Jędralska (red.), Zarządzanie strategiczne, Katowice: Górnośląska Szkoła Handlowa, p. 34.
12. Romanowska, M. (1996), Zarządzanie strategiczne firmą, Warszawa: Centrum Informacji menedżera

The Author

Andrzej Mirski
PhD, Doctor of Psychology,
Assistant Professor,
Andrzej Frycz Modrzewski Krakow University,
Kraków, Poland
E-mail: artmir@o2.pl

Abstracts

АНДЖЕЙ МИРСКИ. Управління школою: прийняття рішень в адміністрації школи та визнання життєвих стратегій учнів. Метою цієї статті є дослідити: чи підвищує польська школа толерантність і стимулює культурну відкритість; прийняття рішень в адміністрації школи; і – розпізнавання життєвих стратегій учнів. Основою цього дослідження є: 1) оцінка програм викладання; 2) вимірювання рівня міжкультурної відкритості вчителів; 3) вимірювання рівня між культурної відкритості учнів та ін. Я також намагався знайти взаємозв'язок між культурною відкритістю учнів та їхнім інтелектом, локусом контролю, рівнем невротизму та стресу, а також, зокрема, їхньою емпатією та типом інтелектуальної активності.

Ключові слова: адміністрація школи, управління, прийняття рішень, життєві стратегії учнів, культурна відкритість, програма навчання.

АНДЖЕЙ МИРСКИ. Управление школой: принятие решений в управлении школой и признание жизненных стратегий учеников. Целью данной статьи является исследование: способствует ли польская школа толерантности и культурной открытости; принятие решений в администрации школы; и – признание жизненных стратегий учеников. Основой этого исследования являются: 1) оценка программы обучения; 2) измерение уровня культурной открытости педагогов; 3) измерение уровня культурной открытости школьников. Я также попытался найти взаимосвязь между культурной открытостью школьников и их интеллектом, локусом контроля, уровнем их невротизма и стресса, а также, в частности, их эмпатией и типом интеллектуальной деятельности.

Ключевые слова: администрация школы, управление, принятие решений, жизненные стратегии учащихся, культурная открытость, программа обучения.

ANDRZEJ MIRSKI. Zarządzanie szkołą: podejmowanie decyzji w administracji szkoły i rozpoznawanie strategii życiowych uczniów. Celem artykułu jest zbadanie: czy polska szkoła zwiększa tolerancję i stymuluje otwartość kulturową; podejmowanie decyzji w administracji szkoły; oraz – rozpoznawanie strategii życiowych uczniów.

Podstawą tego badania jest: 1) ocena programu nauczania; 2) pomiar poziomu otwartości kulturowej nauczycieli; 3) pomiar poziomu otwartości kulturowej uczniów. Staralam się również znaleźć zależności między kulturową otwartością uczniów a ich inteligencją, umiejscowieniem kontroli, poziomem neurotyzmu i stresu, a dokładniej empatią i rodzajem aktywności intelektualnej.

Słowa kluczowe: *administrowanie szkołą, kierowanie, podejmowanie decyzji, strategie życiowe uczniów, otwartość kulturowa, program nauczania.*

5.

EDUCATION AND MODERN SOCIETY

EDUKACJA I NOWOCZESNE SPOŁECZEŃSTWO

ISSN 2450-6486

<http://ehs.eeipsy.org>DOI: <https://doi.org/10.38014/ehs-ss.2022.1.07>

Оксана ГУЛЯК

Освітні інтенції іншомовної підготовки майбутніх фахівців туристично-економічної сфери

OKSANA HULIAK. Educational intentions of foreign language training of future experts in tourism and economics. *The article is devoted to the issues of intellectual and spiritual improvement of personality in the process of foreign language training of future specialists in tourism and economics, whose viability can be facilitated, above all, by quality education that emphasizes the return to the human-oriented model of society development and the realization of the humanistic potential of the general cultural context as a means of preventing conflicts and contradictions within a culture. The article traces how the actualization of this aspect determines the educational intentions in the process of teaching foreign languages, in particular to students majoring in tourism and economics, as well as what conditions should be created to implement these educational intentions in the context of foreign language training.*

Thus, the purpose of this study is to consider the educational intentions of foreign language training of future experts in tourism and economics through the prism of intellectual and spiritual development of

the personality in the process of its professional formation, as well as to focus on the laws of personal and professional evolvement in education in a broad sense as a process of mastering a social experience, cultural advancements of the nation, and the values of universal culture. The methodological basis for the interpretation of the issues raised is taking into account the fundamental principles of psychological, pedagogical and linguistic science concerning the laws of personality formation in the process of its cognitive activity, and the role of language in cognition, and evolvement of consciousness and self-consciousness in the context of cultural experience.

The study concludes that in an increasingly global and digital information society, there is a contradiction between awareness in certain fields and areas and the appropriate quality of knowledge, whose truth is confirmed by practice, and whose effectiveness is the result of knowledge-based beliefs, and value priorities of the individual. Intensive foreign language training optimizes the resolution of this contradiction, providing the necessary prerequisites for harmonizing the worldview capability of students, especially their world perception, since the worldview is a system of human ideas about the world and all things in the world, society and one's place in society, and progress and improvement, from the linguistics' perspective, can only be achieved when the study of the history and nature of things and the study of words go together.

Keywords: *educational intention, emotional intelligence, positive thinking, intercultural competence, sociocultural approach.*

1. Вступ

Сучасне суспільство, що посилює процеси глобалізації та інформатизації, однак відчуває порушення рівноваги між матеріальною і духовною сферами, нові суперечності та виклики високотехнологічної дійсності, виникнення нових протистоянь всередині однієї культури, знову акцентує на необхідності людиноцентристської спрямованості процесів розвитку, що відповідно детермінує зміст освітньо-професійних програм у закладах вищої освіти і спрямовує освітню підготовку на формування готовності до такої діяльності, яка реалізує потребу особистості в навчанні і вдосконаленні впродовж життя.

Щоб відповідати даним вимогам інформаційного суспільства, сучасному фахівцеві туристично-економічної сфери потрібно бути налаштованим на постійне оновлення своїх знань, професійних умінь

і навичок, накопичення досвіду перманентної пізнавально-практичної діяльності, яка підкріплюється відповідними ціннісними орієнтаціями. Ясна річ, не можна порушувати питання про відмову від досягнень науково-технічного прогресу в ім'я гуманістичних цінностей. Ніхто не повинен в ім'я духу повернутись до технологічної неграмотності, але в той же час ніхто не повинен пропагувати гуманізм як філософію чистого духу, не втілену у суспільну та людську дійсність [9].

Питання гуманістично та особистісно орієнтованої освіти, зокрема іншомовної підготовки студентів, висвітлювалися у численних працях вітчизняних та зарубіжних учених-педагогів, психологів, мовознавців. Так, ціла низка досліджень вітчизняних учених присвячена відображенню проблеми розвитку ціннісних орієнтацій молоді, що дає змогу розглядати людину, як мету, а не засіб суспільного розвитку (І. Бех, В. Бутенко, В. Дряпіка, І.Зязюн, О. Мороз, В. Радул, О. Сухомлинська, Г. Шевченко та ін.). Гуманістична традиція з необхідністю пронизує основні аспекти іншомовної підготовки студентів, сутність та механізми процесу навчання іноземної мови, цілі та умови результативного оволодіння іноземною мовою, висвітлені у наукових розробках таких учених, як: В. Плахотник (свідомо-практичний підхід до навчання іноземних мов), Т. Сірик (комунікативно-функціональний підхід), Н. Складенко (інтенсивний метод), О. Вишневецький (комунікативно-діяльнісний підхід), Л. Биркун (комунікативно-особистісний метод), Р. Мартинова (системно-комунікативний підхід), С. Ніколаєва (розробка змісту навчання іноземних мов, реалізація комунікативних технологій у загальноосвітній школі, індивідуалізація навчання іноземних мов), А. Кузьмінський (комунікативно-когнітивний підхід до навчання іноземних мов).

Метою даного дослідження є розглянути освітні інтенції навчання іноземної мови майбутніх фахівців туристично-економічної галузі з точки зору інтелектуально-духовного розвитку особистості в процесі її професійного становлення, що є одним із основних завдань освітньої підготовки в інформаційному суспільстві, життєздатність та безпеку якого забезпечує, передусім, фаховий та гуманістичний потенціал нації, який акумулюється у процесі якісної світи.

Актуальність роботи складає висвітлення закономірностей особистісно-професійного розвитку студентів при вивченні іноземної

мови як процесу засвоєння суспільного досвіду, культурних надбань нації, цінностей загальнолюдської культури, долучення до яких уможливлюється, перш за все, завдяки мові, яка невіддільна від мислення, а отже й свідомості людини.

Методологічним підґрунтям для розгляду даних питань слугують узагальнення психолого-педагогічної науки про закономірності формування особистості в процесі її пізнавальної діяльності, про сутність пізнання як відображаючої та трансформуючої діяльності людини, про роль мови в пізнанні та оволодінні соціально-культурним досвідом, а також основоположні лінгвістичні підходи до трактування мови як засобу розвитку свідомості та самосвідомості особистості.

2. Виклад основного матеріалу

Величезний обсяг інформації: ідей, теорій, технологій, які сучасному фахівцеві необхідно усвідомити, засвоїти й застосовувати на практиці, швидко змінюється, застаріває, що зумовлює необхідність постійного оновлення своїх знань, фахових умінь і навичок, накопичення досвіду перманентної пізнавально-практичної діяльності, яка підкріплюється відповідними ціннісними орієнтаціями.

Саме зосередженість на постійності процесів пізнання через мову і завдяки мові в процесі іншомовної підготовки студентів забезпечує поглиблене вивчення іноземної мови як засобу спілкування в сферах професійної взаємодії, як чинника професіоналізму та конкурентоздатності майбутнього фахівця.

Роль мови в інтелектуально-духовному розвитку особистості очевидна – процес передавання культурних цінностей, знань відбувається саме завдяки мові, яка невіддільна від мислення, а отже й свідомості людини. Більше того, мова є не стільки засобом передачі суспільного досвіду, скільки способом визначення цього досвіду для всіх, хто розмовляє тією мовою. Вона «нагадує математичну систему, яка відображає досвід у справжньому значенні цього слова тільки в найелементарніших своїх початках, але з плином часу перетворюється на систему понять, яка дає змогу передбачити всі можливі елементи досвіду відповідно до певних прийнятих формальних правил» [11].

Оволодіння новою мовою рівнозначне виробленню нового погляду на попереднє світовідчуття. Люди, які розмовляють різними мовами, по-різному сприймають ті чи інші явища об'єк-

тивної дійсності, по-різному організовують свою діяльність, бо кожна мова членує навколишній світ по-своєму, по-своєму трактує пізнаваний світ.

Мова, ця «безпосередня дійсність думки», виконує свою комунікативну функцію, виявляючись у мовленні. Мовлення презентує мовну компетенцію людини, її досвід і є вільним творчим «вибором» мовних елементів – засобів спілкування.

Інтенсивна мовленнєва діяльність у процесі навчання іноземної мови забезпечує реалізацію мовою також когнітивної функції, яка є ключовою у процесах пізнання. За твердженням мовознавців-когнітивістів, саме через мову можна об'єктивізувати розумову (ментальну, мисленнєву) діяльність, тобто вербалізувати (висловити словами) її. Як невід'ємний компонент процесів пізнання й осмислення світу мова бере безпосередню участь в його концептуалізації та категоризації (підведення певного явища, об'єкта, процесу, поняття під певну рубрику, категорію тощо), що й, власне, уможливорює пізнання.

З огляду на необхідність активізувати реалізацію мовою своїх основних функцій: комунікації та пізнання, доцільно застосовувати комунікативно-когнітивний підхід до навчання іноземної мови, в основі якого завжди зв'язок з людиною, що думає і пізнає. Ясна річ, переваги когнітивної лінгвістики і когнітивного підходу до мови в тому, що вони відкривають широкі перспективи бачення мови в усіх її різноманітних зв'язках із людиною, її інтелектом і розумом, з усіма мисленнєвими і пізнавальними процесами, нею здійснюваними, з тими механізмами і структурами, які лежать у їх основі [6, с. 148].

Достеменно відомо, що розумові операції, які мають місце при оволодінні іноземною мовою, відіграють істотну роль у формуванні когнітивних навичок студентів, а відповідно й когнітивної компетенції, оскільки іноземна мова може бути засвоєна з комунікативною метою лише як інструмент думки, який забезпечує створення і передавання у процесі спілкування відповідного комунікативного змісту, що є завжди результатом мовленнєво-розумової діяльності. Іншомовна комунікативна діяльність у процесі інтенсивного навчання іноземної мови сприяє вивільненню величезного запасу неусвідомлених резервних можливостей людини щодо запам'ятовування, усвідомлення та спілкування, створює умови для максимального виявлення інтелектуального потенціалу особистості, розвитку її емоційної та мотиваційної сфери.

На думку учених-психологів, надмірне занепокоєння і хвилювання зменшують розумові можливості і, відповідно, знижують емоційний інтелект. Засмучені люди не можуть точно зчитувати емоцій інших, таким чином пригнічуючи основну навичку, необхідну для співпереживання, що є передумовою ефективного спілкування [4].

Слід зауважити, що необхідність створення позитивних емоційних станів студентів на заняттях з іноземної мови вимагає цілеспрямованих зусиль з боку викладача, зокрема його умінь створення ситуацій успіху, позитивного і оптимістичного оцінювання, умов для рефлексії, тобто здатності студента в процесі навчально-пізнавальної діяльності усвідомлювати й осмислювати власні думки та психічні переживання.

Рефлексія у процесі вивчення іноземної мови спонукає до самопізнання – такого способу пізнавальної діяльності людини, який дозволяє зрозуміти свої домагання та істинні мотиви тих чи інших вчинків, виявити свої «вроджені інстинкти» – можливості та задатки, які потім шляхом самовиховання людина зможе перетворити в здібності, а талант – у стійку рису характеру.

Ключову роль у цих процесах відіграє мова, яка передає не лише інформацію про факти, явища, транслює не тільки оціночні судження мовця, його ставлення до дійсності, але й складає момент його самосвідомості, що особливо актуально з т. з. інтелектуально-духовного розвитку, оскільки професійне становлення особистості визначається передусім внутрішніми умовами – свідомістю та індивідуальною позицією. Ясна річ, поза розвиненою свідомістю й самосвідомістю немає й не може бути морально повноцінної особистості, здатної досягти своє місце в світі й сенс життя, морально самовизначитися й реалізувати свою соціальну сутність [3].

За твердженням експертів з емоційного інтелекту, самосвідомість означає глибоке розуміння своїх емоцій, а також сильних сторін, обмежень, цінностей і мотивів. Люди із сильною самосвідомістю – реалісти: не надто суворо себе критикують, але й не сліпі до своїх вад. Вони чесні із собою про себе. Вони не намагаються іншим показати себе тими, ким не є, уміють посміятися із своїх вад. Оскільки рішення самосвідомих людей збігаються з їхніми цінностями, то й діяльність, якою вони займаються, сповнює їх ентузіазмом та натхненням [4].

Студенти з розвиненою самосвідомістю, як правило, – креативні особистості, спроможні до творчості та генерування нових ідей. Вод-

ночас слід пам'ятати, що креативність фахівця туристичної сфери асоціюється із здатністю оцінювати ступінь достовірності інформації в різних соціальних середовищах, усвідомлювати сутність та швидко аналізувати проблему, приймати адекватне рішення в нестандартних ситуаціях.

Креативне мислення загалом сприяє розв'язанню проблем: якщо поглянути на те чи інше питання особистісного чи професійного характеру з іншої перспективи, в контексті іншої культури, можна швидко знайти його оптимальне вирішення. Креативне мислення, на нашу думку, – це завжди позитивне мислення, яке не обов'язково має бути оптимістичним, але завжди спрямованим на реальний результат.

Представники гуманістичної психології ще в попередньому сторіччі стверджували, що лише думки, які співвідносяться з реальністю, а не з фантазіями, можна вважати «ментально здоровими» й такими, які здатні привести до самоактуалізації. Як констатував відомий американський учений-гуманіст Абрахам Маслоу, «здорові особи здатні сприймати себе й свою природу без засмучування та скарг» [1]. Таку позицію можна вважати взірцем позитивного мислення, яке позбавляє від безплідних фантазій, дозволяє відволіктися від негативних емоцій і наблизитись до об'єктивних фактів.

Навчання іноземних мов значно прискорює розвиток креативного мислення студентів. Це відбувається і за рахунок реалізації творчого характеру мови, і завдяки підбору відповідних методів та технологій іншомовної підготовки. Реалізація творчого потенціалу мови, що здатна творити думку і тим самим забезпечує пізнання, у процесі іншомовної підготовки створює необхідні передумови для гармонізації світоглядних засад студентів, зокрема їхнього світовідчуття та світосприйняття.

Навчання іноземної мови в контексті зіставлення культур – свого народу та народу-носія мови, яку вивчаєш, порівняння національних культурних особливостей, традицій та звичаїв, відмінностей комунікативної поведінки та етикету – забезпечує усвідомлення пріоритетів загальнолюдської культури та значення міжкультурного діалогу як чинника стабільності та духовної безпеки в сучасному світі.

Йдеться про необхідність розвивати міжкультурну компетенцію студентів під час навчання іноземної мови, яка разом з такими фаховими компетенціями, як професійно-комунікативна, соціо-

культурна, дискурсивна, інформаційна, підприємницька забезпечує формування загальної професійної компетентності майбутніх фахівців і є основою їхньої професійної культури.

Міжкультурну компетенцію сучасного фахівця складають знання про різноманітність ідей і видів діяльності в сучасному світі; усвідомлення того, як ці ідеї і види діяльності співвідносяться; розуміння того, як ідеї і види діяльності, пов'язані з власною культурою, можуть бути розглянуті з іншої, більш об'єктивної точки зору. Це також і здатність розуміти та тлумачити відмінні від власних манери, моделі поведінки з метою встановлення комунікації, адекватної досліджуваній культурі, та ефективної участі в ній. Оскільки основною причиною нерозуміння при міжкультурному спілкуванні є відмінність національних свідомостей комунікантів, а не відмінність мов [10], соціокультурна спрямованість іншомовної підготовки забезпечує оптимальні умови для розвитку позитивного, «ментально здорового» мислення майбутніх фахівців, що є основою ефективної міжкультурної взаємодії, професійного діалогу на міжнародному рівні.

Інтегральним елементом компетенції міжкультурного спілкування в туристично-економічній сфері є також знання та вміння правильної комунікативної поведінки. Це особливо стосується представників туристичної галузі, оскільки туризм, зокрема сфера гостинності, виконують свої завдання, принагідно реалізуючи своєрідну терапевтичну функцію відновлення і суспільного організму, і окремої особистості.

Систему комунікативних умінь фахівця туристичної сфери складають: вміння легко й швидко встановлювати контакт у процесі спілкування, вчасно проявляти гнучкість, психологічний і професійний такт, емоційну стійкість, володіти вербальними і невербальними засобами спілкування, доречно застосовувати жарти й гумор, уміння користуватись мовним етикетом, аргументувати свою точку зору тощо. При цьому слід пам'ятати, що необхідною умовою успішної комунікації є бажання її учасників спілкуватися (налаштованість на співпрацю); за відсутності такої кооперації виникає конфліктна комунікативна поведінка. З точки зору теорії комунікації, успішне спілкування можливе за умови дотримання чотирьох максимів: інформативності (висловлення повинно бути змістовним), істинності (говорити тільки правду), релевантності (говорити тільки те, що стосується справи), ясності, чіткості (говорити коротко і зрозуміло) [5].

Необхідно також згадати, що у процесі професійно орієнтованого навчання іноземної мови сповна реалізується гуманістичний потенціал іншомовної підготовки студентів. Це, передусім, відбувається на рівні змісту навчання, який привертає увагу студентів до певної системи цінностей, критеріїв, що складають загальнолюдську традицію гуманізму як глобальний світогляд, що передбачає сприймання, та суб'єктивне моделювання дійсності за законами краси, справедливості, любові до ближнього. Зокрема, йдеться про таку тематику текстів для дискусій, лексико-граматичних вправ, завдань для аудіювання, комунікативних ситуацій, яка утверджує цінність первинних, автономних прав людини, пропонує більш цілісне гуманно-релятивістське ставлення до основних надбань науково-технічної цивілізації.

3. Висновки

Об'єктивна потреба у всебічному гармонійному розвитку передбачає орієнтацію системи підготовки майбутніх фахівців туристично-економічної сфери на гуманістичну парадигму й особистісно орієнтовану освіту, що спрямовується на досягнення студентами професіоналізму у своїй майбутній діяльності.

Вивчення мов є потужним чинником професійно-особистісного становлення молодोї людини, зокрема розвиває її духовні сили, розширює інтелект, формує повноту світосприймання, оскільки мова, доводить видатний український мовознавець О. Потебня у своїй праці «Думка і мова», – це не раз і назавжди сформований факт, а діяльність, яка має великі можливості розвитку, оскільки мова є засобом не лише виражати вже готову думку, а створювати її, вона є не відображенням сформованого світогляду, а основою його формування [8].

Результатом навчання іноземних мов є вироблення більш універсального погляду на речі та явища об'єктивної дійсності, що уможливорює гармонійне долучення до загальнокультурної традиції світовідчуття, яка поєднує особливості національної ментальності з неупередженістю щодо інших культур та мов і є передумовою позитивного мислення та професійної культури в інформаційному суспільстві.

References:

1. Abraham H. Maslow. (1950). Self-Actualizing People: A Study of Psychological Health. *Personality Symposia*. Symposium № 1 on Values.

2. Вишневецький, О. І. (2011). *Методика навчання іноземних мов: навчальний посібник*. Київ: Знання.
3. Вознюк, Н. М. (2005). *Етико-педагогічні основи формування особистості: навчальний посібник*. К.: Центр навчальної літератури.
4. Гоулман Д., Бояццис Р., Маккі Е. (2019). *Емоційний інтелект лідера. Пер. з англ.* Київ: Наш формат.
5. Grice, G. P. (1975). Logic and conversation. In P. Cole, J. L Morgan (Eds.), *Syntax and Semantics*. New York, USA.
6. Кочерган, М. П. (2003). *Загальне мовознавство: підручник*. Київ: Видавничий центр «Академія».
7. Кузьмінський, А. І., Вовк О. І. (2011). *Методика навчання англійської мови в аспекті комунікативно-когнітивного підходу: навчально-методичний посібник*. Черкаси: Видавництво ЧНУ ім. Б. Хмельницького.
8. Потебня, А. А. (1993). *Мысль и язык*. Київ.
9. Саймон, Б. (1989). *Общество и образование. Пер.с англ.* Москва: Прогресс.
10. Сафонова, В. В. (1992). *Социокультурный подход к обучению иностранному языку как специальности. (Дис. д-ра пед. наук)*. Московский государственный университет им. М. В. Ломоносова, Москва.
11. Сепир, Э. (1993). *Избранные труды по языкознанию и культурологии*. М.
12. Talmy, L. (2000). *Toward a cognitive semantics*. Cambridge, MA: MIT Press.

Translation of References:

1. Abraham H. Maslow. (1950). Self-Actualizing People: A Study of Psychological Health. *Personality Symposia*. Symposium № 1 on Values.
2. Vishnevsky, O. I. (2011). *Metodyka navchannia inozemnykh mov: navchalnyi posibnyk* [Methods of teaching foreign languages: a textbook]. Kyiv: Znannia. [in Ukrainian].
3. Vozniuk, N. M. (2005). *Etyko-pedahohichni osnovy formuvannia osobystosti: navchalnyi posibnyk* [Ethical and pedagogical foundations of personality formation: a textbook]. Kyiv, Tsentr navchalnoi literatury. [in Ukrainian].
4. Goleman D., Boyatzis R., McKee A. (2013). *Primal Leadership: Unleashing the Power of Emotional Intelligence*. Boston, Massachusetts: Harvard Business Review Press.
5. Grice, G. P. (1975). Logic and conversation. In P. Cole, J. L Morgan (Eds.), *Syntax and Semantics*. New York, USA.
6. Kocherghan, M. P. (2003). *Zaghaljne movoznavstvo: pidruchnyk* [General Linguistics: a textbook]. Kyiv, Akademiia. [in Ukrainian].
7. Kuzminskyi, A. I., Vovk O. I. (2011). *Metodyka navchannia anhliiskoi movy v aspekti komunikatyvno-kohnityvnoho pidkhodu: navchalno-metodychnyi posibnyk* [Methods of teaching English in terms of communicative-cognitive approach: a textbook]. Cherkasy, Vydavnytstvo ChNU im. B. Khmelnytskoho. [in Ukrainian].
8. Potebnia, A. (1993). *Mysl' i jazyk* [Thought and Language]. Kyiv. [in Ukrainian].

9. Simon, B. (1985). *Does Education matter?* London: Lawrence and Wishart.
10. Safonova, V. V. (1992). *Sociokul'turnyj podhod k obucheniju inostrannomu jazyku kak special'nosti* [Socio-cultural approach to teaching a foreign language as a specialty]. (Dis. d-ra ped. nauk [doctoral dissertation in pedagogics]). Moskovskij gosudarstvennyj universitet im. M. V. Lomonosova [Moscow State University named after M.V. Lomonosov], Moscow. [in Russian].
11. Sapir, E. *Izbrannye trudy po jazykoznaniju i kul'turologii*. [Selected works on linguistics and culturology]. Moscow. [in Russian].
12. Talmy, L. (2000). *Toward a cognitive semantics*. Cambridge, MA: MIT Press.

The Author

Oksana Bohdanivna Huliak
PhD in Pedagogy,
Ivan Franko National University of Lviv,
Ukraine, Lviv
ORCID: E-mail: oribak@ukr.net

Abstracts

ОКСАНА ГУЛЯК. Освітні інтенції іншомовної підготовки майбутніх фахівців туристично-економічної сфери.
Стаття присвячена питанням інтелектуально-духовного вдосконалення особистості в процесі іншомовної підготовки майбутніх фахівців туристично-економічної сфери, життєздатність якої покликана забезпечити, передусім, якісна освіта, що акцентує на поверненні до людино орієнтованої моделі розвитку суспільства та реалізації гуманістичного потенціалу загальнокультурного контексту як засобу попередження конфліктів та протистоянь всередині тієї чи іншої культури. У статті простежується, як актуалізація даного аспекту детермінує освітні інтенції в процесі навчання іноземної мови, зокрема студентів туристично-економічних спеціальностей, а також які умови потрібно створити, щоб зреалізувати дані освітні інтенції в контексті іншомовної підготовки майбутніх фахівців.

Мета даного дослідження передбачає розгляд освітніх інтенцій навчання іноземної мови майбутніх фахівців туристично-економічної галузі через призму інтелектуально-духовного розвитку особистості в процесі її професійного становлення і зосереджує на врахуванні закономірностей особистісно-професійного розвитку в навчанні у широкому сенсі, як процесу засвоєння суспільного досвіду,

культурних надбань нації, цінностей загальнолюдської культури. Методологічною основою потрактування порушених питань є урахування основоположних засад психолого-педагогічної та мовознавчої науки щодо закономірностей формування особистості в процесі її пізнавальної діяльності, ролі мови в пізнанні, розвитку свідомості та самосвідомості у контексті загальнокультурного досвіду.

Проведене наукове дослідження дозволяє зробити висновок, що у суспільстві інформаційного рівня, що стає все більш глобалізованим та цифровим, виникає суперечність між поінформованістю у певних галузях та сферах і відповідною якістю знань, істинність яких підтверджується практикою, а їх дієвість є результатом формування на основі знань відповідних переконань та ціннісних орієнтирів особистості.

Інтенсивне навчання іноземної мови оптимізує розв'язання цієї суперечності, забезпечуючи необхідні передумови для гармонізації світоглядних засад студентів, зокрема їхнього світовідчуття та світосприйняття, оскільки світогляд – це і є система уявлень людини про світ та всі речі в світі, суспільство та своє місце в цьому суспільстві, а прогрес та вдосконалення, як стверджує мовознавча наука, може бути досягнутий лише тоді, коли дослідження історії та природи речей і дослідження слів ідуть разом.

Ключові слова: освітня інтенція, самосвідомість, емоційний інтелект, позитивне мислення, міжкультурна компетенція, соціокультурний підхід.

ОКСАНА ГУЛЯК. Образовательные интенции иноязычной подготовки будущих специалистов туристическо-экономической сферы. *Статья посвящена вопросам интеллектуально-духовного совершенствования личности в процессе иноязычной подготовки будущих специалистов туристско-экономической сферы, жизнеспособность которой призвано обеспечить, прежде всего, качественное образование, что акцентирует внимание на возвращении к человеку ориентированной модели развития общества и реализации гуманистического потенциала общекультурного контекста как средства предупреждения конфликтов и противостояний внутри той или иной культуры.*

В статье прослеживается, как актуализация данного аспекта детерминирует образовательные интенции в процессе обучения иностранному языку, в частности, студентов туристско-экономических специальностей, а также какие условия нужно создать,

чтобы реализовать данные образовательные интенции в контексте иноязычной подготовки будущих специалистов.

Цель данного исследования предполагает рассмотрение образовательных интенций обучения иностранному языку будущих специалистов туристско-экономической отрасли через призму интеллектуально-духовного развития личности в процессе ее профессионального становления и сосредотачивает на учете закономерностей личностно-профессионального развития в обучении в широком смысле, как процесса присвоения общественного опыта, культурных достояний нации, ценностей общечеловеческой культуры. Методологической основой трактовки поднятых вопросов является учет основополагающих основ психолого-педагогической и языковедческой науки относительно закономерностей формирования личности в процессе ее познавательной деятельности, роли языка в познании, развитии сознания и самосознания в контексте общекультурного опыта.

Проведенное научное исследование позволяет сделать вывод, что в обществе информационного уровня, который становится все более глобализованным и цифровым, возникает противоречие между информированностью в определенных отраслях и сферах и соответствующим качеством знаний, истинность которых подтверждается практикой, а их действенность является результатом формирования на основе знаний соответствующих убеждений и ценностных ориентиров личности. Интенсивное обучение иностранному языку оптимизирует разрешение этого противоречия, обеспечивая необходимые предпосылки для гармонизации мировоззренческих основ студентов, в частности их мироощущения и мировосприятия, поскольку мировоззрение – это и есть система представлений человека о мире и всех вещах в мире, общество и свое место в этом обществе, а прогресс и усовершенствование, как утверждает языковедческая наука, может быть достигнут только тогда, когда исследования истории и природы вещей и исследование слов идут вместе.

Ключевые слова: образовательная интенция, самосознание, эмоциональный интеллект, позитивное мышление, межкультурная компетенция, социокультурный подход.

HULAK OKSANA. Edukacyjne intencje kształcenia języków obcych przyszłych specjalistów w sferze turystyczno-gospodarczej. Artykuł dotyczy problematyki intelektualnego i duchowego doskonalenia osobowości w procesie kształcenia językowego przyszłych specjalistów w sferze turystyczno-gospodarczej, którego

żywołność ma zapewnić przede wszystkim edukacja jakościowa, skupiająca się na powrocie do humanocentrycznego modelu rozwoju społeczeństwa i realizacji humanistycznego potencjału ogólnego kontekstu kulturowego jako środka zapobiegania konfliktom i konfrontacjom w obrębie konkretnej kultury. W artykule prześledzono, w jaki sposób aktualizacja tego aspektu determinuje intencje edukacyjne w procesie nauczania języka obcego, w szczególności studentów specjalności turystyczno-ekonomicznej, oraz jakie warunki należy stworzyć, aby te intencje edukacyjne były realizowane w kontekście kształcenia obcojęzycznego przyszłych specjalistów.

Celem niniejszego badania jest rozpatrzenie intencji edukacyjnych w zakresie nauczania języka obcego przyszłych specjalistów z branży turystycznej i ekonomicznej przez pryzmat rozwoju intelektualnego i duchowego osobowości w procesie jej formacji zawodowej i skupia się na uwzględnieniu w edukacji prawidłowości rozwoju osobowego i zawodowego w szerokim rozumieniu, jako procesu nabywania doświadczeń społecznych, dziedzictwa kulturowego narodu, wartości kultury ogólnoludzkiej. Podstawą metodologiczną interpretacji poruszanych zagadnień jest uwzględnienie podstawowych zasad nauk psychologicznych, pedagogicznych i lingwistycznych dotyczących wzorców kształtowania się osobowości w procesie aktywności poznawczej, roli języka w poznaniu, rozwoju świadomości i samoświadomości w kontekście doświadczeń ogólnokulturowych.

Z przeprowadzonych badań wynika, że w coraz bardziej zglobalizowanym i cyfrowym społeczeństwie istnieje sprzeczność między znajomością pewnych dziedzin i obszarów a odpowiadającą im jakością wiedzy, której prawdziwość potwierdza praktyka, a ich skuteczność jest wynikiem kształtowania się na podstawie wiedzy odpowiednich przekonań i wyznawanych przez osobowość wartości.

Intensywne nauczanie języków obcych optymalizuje rozwiązanie tej sprzeczności poprzez zapewnienie niezbędnych warunków do harmonizacji światopoglądów studentów, w tym ich światopoglądu i percepcji świata, ponieważ światopogląd to system ludzkich wyobrażeń o świecie i wszystkich rzeczach na świecie, społeczeństwie i ich miejscu w tym społeczeństwie, a postęp i doskonalenie, według nauki językoznawczej, można osiągnąć tylko wtedy, gdy badanie historii i natury rzeczy oraz badanie słów idą w parze.

Słowa kluczowe: intencja edukacyjna wychowawcza, samoświadomość, inteligencja emocjonalna, pozytywne myślenie, kompetencje międzykulturowe, podejście socjokulturowe.

ISSN 2450-6486

<http://ehs.eeipsy.org>DOI: <https://doi.org/10.38014/ehs-ss.2022.1.08>

Iryna LEVCHYK

The specifics of the structure of the process of integrated learning in the introduced models of English-language immersion in the Ukrainian context

IRYNA LEVCHYK. The specifics of the structure of the process of integrated learning in the introduced models of English-language immersion in the Ukrainian context. *The research paper reveals the influence of the environmental parameters on the formation of a number of organizational models of English language immersion at the higher educational establishments in the Ukrainian context. The structure of the main types of the introduced models has been analysed. The learning goals and the applied methods at different stages have been described. The specifics of integrated learning in Ukraine include a gradual shift from the focus on language to content at different stages of learning; specialty-based content of subjects (with exception of the Humanities); limited exposure to CLIL; curriculum-based integration of the immersion programmes; non-English language environment in Ukraine.*

Keywords: *integrated learning, specialty based ESP, Ukrainian context, structure of the organizational model, professionally oriented English communication, English language immersion in Ukraine.*

1. Introduction

Formation of variations of content-language integrated learning first of all depends on the specific national context of the country where it is introduced, and according to K. Papaja (2014: 9-12) it is usually affected by five environmental parameters, earlier substantiated by D. Wolff (2005:5). Thus, development of various forms of CLIL in different countries has been influenced by a number of common factors such as understanding of the concept (predominance of language or content component in integrated learning); subjects, the content of which is taught in a foreign language (their choice varies from the Humanities to the professionally oriented profile disciplines); exposure to CLIL training (from 6 to 3 hours per week); integration into the curriculum (or within the pilot projects, which last from 1 to 3 years); language environment (status of the chosen language, e.g. the second state language, minority language, language of the neighbouring country)

Keeping in mind the positive practice and prospects of implementation of the international experience of content-language integrated learning T. Putiy and O. Beregova (2018:174) argued that “the functioning educational models of any country cannot be transferred to another region without adaptation to the specific real conditions”. Attention should be paid to the risks associated with a weak management, untrained teachers, lack of necessary educational and methodological resources, effective information field etc.

2. Literature review

Content-language integrated learning provides an opportunity to learn a foreign language on the basis of high-quality supplementation and expansion of the thematic content, which positively affects the way of thinking and knowledge processing, expands vocabulary, increases the level of all speech activities. As far as in the CLIL methodology, the content of educational material is closely related to the cognitive mechanisms and thinking, this approach promotes the use of knowledge from one content as a basis for another, i.e. stimulates the development and application of knowledge transfer skills and critical thinking.

Teaching a foreign language through the content of the future specialty creates the preconditions for the introduction of the technique of

immersion in the process of teaching special professional disciplines in the language learned by students for further development of professional communication.

The specifics of the English language immersion at the Ukrainian higher education institutions have been taken into account in the dissertations and monographs by the homeland researchers, namely Z. Korneva (2004, 2006), G. Turchynova (2006), O. Tarnopolsky, V. Momot, S. Kozhushko (2008), A. Vyselko (2012, 2013, 2015), also in a number of research papers by L. Fillipova (2015), O. Tarnopolsky, N. Chernyak, S. Storozhuk (2017), I. Yakushenko (2018). The issue of development of the professionally oriented English communication in students of non-linguistic departments by means of CLIL has been investigated by O. Tarnopolsky (2011, 2012, 2013), A. Krupchenko, A. Krashennikova, G. Movchan, Yu. Rudnik (2013), M. Leshchenko, Yu. Lavrysh, K. Halatsyn (2018) O. Kapustina, V. Ustimenko, T. Mironenko, L. Dobrovolska, O. Rudychik (2020), T. Putiy, O. Beregova (2020) and many others.

The **research paper objective** implies investigation of the structure of the process of integrated learning in the introduced models of English-language immersion in the Ukrainian context with the consequent definition of their specific features and comparative analysis of their advantages and disadvantages for development of professionally oriented English communication in future specialists.

Giving an objective evaluation of the Ukrainian CLIL context M. Leshchenko, Yu. Lavrysh, K. Halatsyn (2018:21) used the SWOT analysis which reveals strengths, weakness, opportunities, threats of the studied phenomenon. Therefore, strengths include contribution to university internationalization; rise of the prestige of the university and ranking positions by inviting foreign students and teaching staff; increase in the quality and quantity of scientific papers publications in international journals; support of students' motivation to learn and formation of tolerant attitude to multilingual and multicultural society. Among the CLIL weaknesses peculiar to the Ukrainian context there are issues of assessment system; lack of interdisciplinary collaboration; low level of self-confidence as a result of teachers' and students' low level of language; not enough scientific authentic literature resources in the library. CLIL opportunities imply financial benefits for universities, high ranking positions; international recognition; enhancing the employability of students; raising of academic standards; high level of academic internationalization. The main threats associated with implementation of CLIL approach in Ukraine refer to the

changes in organization of interdisciplinary connections; decrease in the quality of content and tendency to simplify it because of the differences in learners' and teachers' linguistic abilities; students' demotivation due to unclear tasks and inability of a teacher to explain it in a simple way; teacher centered approach as learners may be afraid of communication and a teacher is in the center of interaction.

Due to the mentioned difficulties in foreign language communication based on the linguistic knowledge of the students of non-linguistic departments of higher education establishments, the homeland methodologists follow a specific gradation of immersion programs, when they implement integrated courses not only to study the second language, but to resolve a set of problems beyond language learning.

The Ukrainian authors have substantiated the sequence of application of different types of methods and their types in the integrated learning of professionally oriented English communication by future specialists. In general, there is a consensus in the specialized literature that the *initial stage* of the structure of the process of integrated learning of professionally oriented English-language communication involves the use of professionally oriented English for professional purposes (ESP) in the language course. All the attention of the teacher and students at this stage is focused on the language phenomena, the purpose of learning is to master the English language in terms of ensuring the content of education in the subjects of the professional block of disciplines. However, the researchers differ in definition of the duration of the initial stage. A. Vyselko (2013: 71) insists on the similarity of English language learning through the content of the future specialty and English immersion, analysing the common advantages of both forms in comparison to the traditional professionally oriented English language learning for professional purposes. Therefore, the scientist restricts its timeline with usage only at the first year of university study in order to raise the level of professionally oriented language training of students for the introduction of ESP at the second year of study through the content of a specialty. Whereas, Z. Korneva (2006), due to the findings of her dissertation research, recommends to conduct an explicit traditional course of the professionally oriented English language learning (ESP) for students of any non-linguistic department in the first two academic years. In line with the mainstream beliefs of the Ukrainian methodologists in the first decade of 2000-s she insisted on acquiring by students B2 level of language proficiency as a necessary condition of effective implemen-

tation of immersion programs. Similarly, O. Tarnopolsky, V. Mommot, S. Kozhushko (2008) in the fundamental monograph research on introduction of the English immersion programmes into curriculum at the non-linguistic departments of the Ukrainian universities reasoned this provision with "insufficient awareness of students of their future profession, which may cause the imposition of language difficulties on the content ones, and most importantly, that almost no one of yesterday's school graduates speaks General English at a sufficient level (B1 + / B2) to be exposed to English immersion"(O. Tarnopolsky, N. Chernyak, S. Storozhuk, 2017: 205). Usually, Ukrainian students of non-linguistic specialties achieve this level not earlier than at the end of the second year of language study at the university, thus scientists (L. Fillipova, 2015: 15; I. Yakushenko 2018: 228) used to be convinced in failure of introduction of any immersion programs before the third year of university study. However, judging by educational trends over the past few years, the level of English language training of freshmen has increased to B1, B1 + or even B2 due to the understanding by the Ukrainian youth the need to learn English in order to participate in international educational programs or vocational training. The pragmatism approach to the current situation allows to speed up the introduction of the English-language immersion into the educational process O. Tarnopolsky, N. Chernyak, S. Storozhuk (2017) bypassing the initial language focused stage, proposed the introduction of the elective English-language courses at the first and second years of study. The suggested courses do not require mastering special prior knowledge of the future profession, because they are based on the Humanities content. In line with this, a year later M. Leshchenko, Yu. Lavrysh, K. Halatsyn (2018) also argued that language level was not the main problem in CLIL classes introduced in the Ukrainian context but the low level of content teachers' English language proficiency, which was recommended to be raised at workshops and seminars, conducted by teachers of ESP department in order to bridge the gap between the language and content teaching. The main goals of the seminars are not only to rise English level awareness, but also to demonstrate and share CLIL activities to make classes more interactive. Disclosing this issue, the authors (M. Leshchenko, Yu. Lavrysh, K. Halatsyn, 2018:22) appealed to the four basic types of activities (Ball, Kelly, & Clegg, 2016) which can facilitate students' academic achievements despite the lack of linguistic experience and resources. They are focused on enhance of peer communication, development of speed reading strategies (skimming, scanning,

etc.), formation of productive skills (oral and written), involvement of high order thinking skills. In practice the most effective activities included information-gap crosswords or gap-filling in the texts (connection of content and language); finding necessary information in authentic text without detailed reading or choosing more important and less important facts (reading strategies); "Presentations, practice, production" (PPP) on content topics (productive skills) or, as an alternative to this activity, "Engage, study, activate" (ESA) which involves the completion of a survey or a WebQuest (critical thinking skills).

The next *transitional* stage in the structure of professionally oriented English-language integrated learning is characterized by an even distribution of attention between the language and the content of the future specialty. Mastering English and the content of professional activities are both the goal and the means of learning, because the target language manifests itself in the various aspects and serves to acquire professionally oriented knowledge. At the same time, the level of knowledge and skills of a professional nature increases through the study of professional content and the implementation of professionally oriented activities in English. Besides, the future specialty defines the register of professional communication of a specialist. Methodologists restrict the duration of students' training for the full English immersion mostly to two years, but they differ in terms of choosing types of teaching methods of the professionally oriented English communication, such as sheltered English immersion at the third year and partial one – at the fourth year within the courses of professional disciplines. (Z. Korneva 2004; O. Tarnopolsky, V. Mommot, S. Kozhushko, 2008; I. Yakushenko, 2018) or teaching English for professional purposes through the content of the specialty at the second year of study and the prior preparatory English immersion in the language course at the third year of university study (A. Vyselko 2013, 2015; L. Filipova, 2015) or the sheltered English-language immersion at the first year of study and partial one – at the second within the elective courses in the Humanities (O. Tarnopolsky, N. Chernyak, S. Storozhuk, 2017).

The issue of transition from running a traditional course of professionally oriented English to the adjunct or common implementation of two main forms of integrated learning in the works by A. Vyselko (2013: 71; 2015) has been justified by means of their similarity in many ways: integration of some parts of subject content with learning goals of ESP at the non-linguistic department; parallel acquisition of the content knowledge and English speaking and language skills; close correlation

of English and content subject curriculums under condition of language learning subordination to the subject content; emphasis is placed on subconscious acquisition of language and speech, while the subject content is purposefully leaned; reduction of a regular gap in the professionally oriented foreign language learning between the language course and the courses of non-language (professional) disciplines in integrated learning due to organic merger into a single unit.

Thus, in effort to avoid content-language difficulties at the stage of transition from specialty based ESP to immersion in the courses of non-linguistic professional subjects, the followers of A. Vyselko's organizational model use the prior preparatory immersion (sheltered), which should be organized as full immersion but at foreign language classes not professional disciplines in a simplified form for students both in aspect of content and language. L. Fillipova (2015: 16) considers the prior preparatory immersion to be "the highest form of specialty based ESP integrated learning at university, because it focuses on teaching the subject content of professional disciplines, and language acquisition occurs subconsciously, though students are provided with sufficient language support so that language difficulties do not prevent them from mastering the subject content in a non-native language." The main purpose of the application at the transitional stage of the prior preparatory immersion is to provide students with the professionally oriented language education, i.e. psychological, linguistic and content training for study in full immersion programs at classes of professional subjects at the senior courses of higher education establishments.

The last stage of the structure of content-language integrated learning involves the introduction of full English immersion, when the language study, "goes to the periphery, and both teachers' and students' attention is focused at the subject content of the future specialty" (L. Fillipova 2015: 16). At this stage, English becomes a means of formation of professionally oriented skills in practical application of previously acquired English knowledge in the field of future specialty. The duration of this main stage was initially reduced to one year due to the restricted time limit of study in the Ukrainian higher education establishments, as well as the need for psychological, linguistic and professionally oriented training of students for full English immersion in professional disciplines (Z. Korneva, 2004; O. Tarnopolsky, V. Mommot, S. Kozhushko, 2008; I. Yakushenko, 2018). Among the main advantages of A. Vyselko's organizational model is the possibility of conducting the stage of full

English-language immersion for at least two years (at the fourth and fifth years of study) exclusively on the basis of a language course of specialty based ESP with absolute exclusion of students' native language from the educational process. However, the organizational model, tested by O. Tarnopolsky, N. Chernyak, S. Storozhuk (2017), provides full English immersion in the courses of special (directly related to the future profession) disciplines since the third year of study, which automatically extends the duration of the main stage up to three years.

<i>Characteristic features of stages</i>	<i>Z. Korneva, 2004; O. Tarnopolsky, V. Mommot, S. Kozhushko, 2008; I. Yakushenko, 2018</i>	<i>A. Vyselko (2015), L. Fillipova (2015)</i>	<i>O. Tarnopolsky, N. Chernyak, S. Storozhuk (2017)</i>
INITIAL STAGE			
Attention is focused on language	I-II years of study Professionally oriented English learning (ESP)	I year of study Professionally oriented English learning (ESP)	– –
TRANSITIONAL STAGE			
Attention is equally distributed between content of subject and specialty based ESP.	III year of study Sheltered English language immersion at the courses of professional disciplines	II year of study Specialty based ESP at the language course	I year of study Sheltered English language immersion at the elective courses of Humanities
	IV year of study Partial English language immersion at the courses of professional disciplines	III year of study Prior preparatory English language immersion at the language course	II year of study Partial English language immersion at the elective courses of Humanities
MAIN STAGE			
Attention is focused on the content of the future specialty	V year of study Full English language immersion at the courses of professional disciplines	IV-V years of study Full English language immersion at the courses of professional disciplines	III-V years of study Full English language immersion at the courses of professional disciplines

Table 2. Stages of the main organizational models of content-language integrated learning in Ukrainian at non-linguistic higher education establishments (*source*: own research)

Another point of view on the structure of the process of integrated learning of professional and foreign language speech activities from the standpoint of the procedural integration, which is presented in the works by R. Martynova (2012, 2016, 2017), L. Dobrovolska (2007), I. Vereitina (2011), I. Mirkovich (2016), S. Konovalchuk (2017), S. Bodnar (2015), A. Kordonova (2020) and others.

Consideration of the stages of the structure of integrated learning of professional activities and foreign language learning in the procedural integration revealed other common with CLIL principles to the organizational model of learning, for example, the first *linguistic-conceptual* stage is attributed with domination of foreign language over professional activities, because command of foreign language is the purpose of study, and the content of professional activity is considered to be the means of study due to providing the semantic content for language learning. The second – *subject-speech* stage involves the gradual alignment of two activities with equal attention to the content of speech and the ways of its expression. The researcher believes that a foreign language and the content of professional activity are both the purpose and the means of learning, i.e. these two different concepts are equal in their educational and semantic meanings. At the third – *educational-activity* stage foreign language functions as a means of developing professional skills to apply professional knowledge acquired on the basis of the use of a foreign language in the modelled professional activity. R. Martynova (2017) considers such a learning process to be a new integrated procedural unity, formed by means of synthesizing two learning processes: foreign language and professional (cognitive, general comprehensive educational) activities (see Figure 3).

The diagram clearly shows the priority of integrated types of educational activities at the first and third stages, as well as their cross-position at the second stage of training, which demonstrates their equality in terms of learning objectives and mutual use as a means of mastering each type of educational activity in processual integration.

In general, we agree with the conclusions of R. Martynova (2017) on the analysis of research on the problem of interrelated learning of professional and foreign language activities over the past twenty years in Ukraine. Organization of English speaking environment in CLIL at foreign language classes in non-English-speaking countries, as its main strong point, is considered to be possible under condition of emphasis shift from the dominant role of the target language to the

content of specialty (or Humanities subject). While the weak points include the quality of previous philological training of students, poor level of formation of skills of foreign language self-study, listening abilities and the ability to take notes, to apply the acquired knowledge when dealing with professional issues in foreign language. Therefore, it causes excessive reduction of authentic professional information, turning a lecture in English on professional topic into its primitive adaptation.

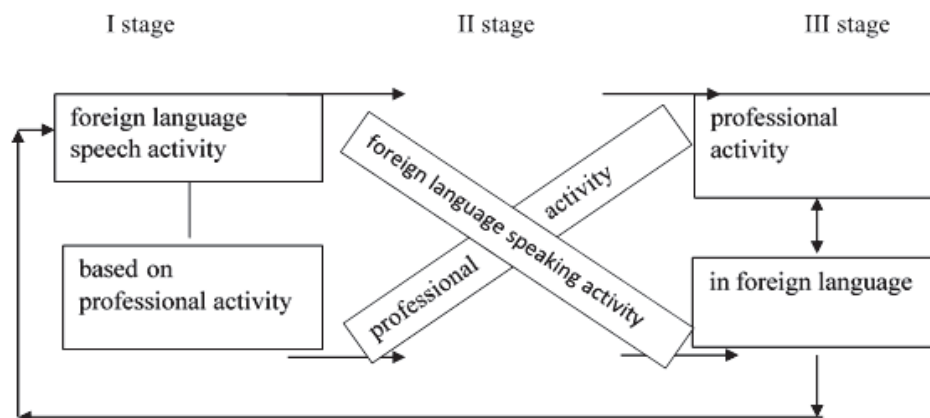

Figure 3. Integrated process of professional activity and foreign language learning (procedural integration) (source: R. Martynova 2012).

Later the highlighted remarks have been taken into account in the fundamental study by A. Kordonova (2020), devoted to the gradual integrated formation of professional and foreign (English) speech competencies in students of non-linguistic specialties (historians) in a single educational process. The author supplemented the formal structure of integrated learning on the procedural basis with *introductory* and *final* stages, the first of which aims to prepare students for the perception of professional content in the native language, and the second performs a reflexive and corrective function. At these stages, the researcher proposes to involve students into two activities: “on the one hand, they perform complex intellectual activities related to their specialty, on the other – communicate in English within professional content sphere” (A. Kordonova 2020: 96).

3. Conclusions

Resolution of the identified contradictions requires further research in search of an optimal balance between the concept of the original methodology of content-language integrated learning and its adaptation to the learning environment in the Ukrainian non-linguistic higher education institutions. Highlighting of the theoretical and methodological foundations of integrated training of future specialists in foreign language teaching methodology discovered three main types of the introduced models of English language immersion in the educational process in the Ukrainian context. The structure of the organizational models consists of three stages – initial, transitional and main. The influence of the environmental parameters is reflected in the specifics of the structure of the models of integrated learning, they include gradual shift from on language to content at different stages of learning; specialty based content of subjects, which is are taught in a foreign language (the Humanities turned out to be an exception); exposure to CLIL training usually is limited to 3 hours per week; integration of the immersion programmes into the curriculum; non-English language environment. The described specifics require further modification of the original CLIL models and improvement of the adapted versions in order to deal with the problems defined in the Ukrainian context. The research paper limitations refer to the descriptive character of study and the prospects of the further research imply a meticulous examination of the differences in implementation of specialty content in the existing models of integrated learning.

References:

1. Кордонова А. В. Етапи інтегрованого навчання історії України майбутніх викладачів історії засобами англійської мови. Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського. Вип. 4 (133). Одеса, 2020. С. 93-100. DOI: <https://doi.org/10.24195/2617-6688-2020-4-12>
2. Філіппова Л. В. Іншомовне занурення у навчанні англійської мови для професійних цілей. Наукові записки Кіровоградського національного технічного університету, 2015. Вип. 17. С. 15-17. Режим доступу: <https://core.ac.uk/download/pdf/55297236.pdf>
3. Мартынова Р. Ю. Педагогические основы интегрированного обучения образовательной и иноязычной речевой деятельности студентов неязыковых специальностей: монография. Одеса: «Освіта України», 2017. 208 с.
4. Методика англоязычного погружения в обучении английскому языку и специальным дисциплинам в экономических вузах. Монография /

- [О. Б. Тарнопольский, В. Е. Момот, С. П. Кожушко, З. М. Корнева, А. Д. Выселко, В. А. Жевага]; под общей и научной редакцией О. Б. Тарнопольского, В. Е. Момота и С. П. Кожушко – Дніпропетровськ: ДУЕП, 2008.
5. Корнева З. М. Методика навчання майбутніх економістів англійського ділового мовлення на основі технології занурення. *Київський національний лінгвістичний університет, Київ, Україна*, 2006.
 6. Leshchenko M., Lavrysh Yu., Halatsyn K. (2018). The role of content and language integrated learning at Ukrainian and Polish educational systems: challenges and implication. *Advanced Education*. 9. 17-25. DOI: 10.20535/2410-8286.133409
 7. Мартинова Р. Ю. Сутність і структура процесуальної інтеграції професійної та іншомовної мовленнєвої діяльності. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Одеса*, 2012. Вип. 4. С. 63-69.
 8. Papaja K. (2014). Focus on CLIL: A qualitative evaluation of content and language integrated learning (CLIL) in Polish secondary education. Cambridge Scholars Publishing.
 9. Putiy T., Beregova O. (2018). Modelling of educational environment of new quality on principles of multilingual education: Zaporizhzhia experiment. In A. Jankovska (Ed.), *Development trends in pedagogical and psychological sciences: the experience of countries of Eastern Europe and prospects of Ukraine*. (pp. 171-191). SIA "Izdevnieciba "Baltija Publishing", Valdeku iela 62-156, Riga, LV-1058. Retrieved March 21, 2022 from <http://www.baltijapublishing.lv/download/pedpsy-science/pedpsy-science-2.pdf>
 10. Тарнопольський О. Б., Черняк Н. А., Сторожук С. Д. Викладання англійською мовою дисциплін гуманітарного циклу як вид англomовного занурення на молодших курсах немовних вишів. *Вісник Університету імені Альфреда Нобеля. Серія: Педагогіка і психологія*. 2017. Вип. 2. С. 204-210. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vduep_2017_2_35
 11. Виселко А. Типи і види іншомовного занурення, функція і місце попереднього підготовчого занурення. *Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка*, 2013. Вип. 3 (262). С. 65-74.
 12. Якушенко І. О. Перспективи впровадження напрямів інтегрованого навчання іноземної мови для спеціальних цілей у технічному ВНЗ. *Науковий часопис НПУ ім. Драгоманова*, 2018. Том 2. Вип. 60. С. 226-229. Режим доступу: <http://nc-s5.npu.edu.ua/article/view/209876>
 13. Wolff D. (2005). Approaching CLIL. In D. Marsh (Coord.), *The CLIL quality matrix*. Central workshop report. Retrieved March 21, 2022 from http://www.ecml.at/mtp2/CLILmatrix/pdf/wsrepD3E2005_6.pdf

Transliteration of References:

1. Filippova L. V. (2015). Inshomovne zanurennia u navchanni anhliiskoi movy dlia profesiinykh tsilei [Foreign language immersion in learning ESP]. *Scientific Issues*.

17. 15-17 [In Ukrainian]. Retrieved on 12 March 2022 from <http://dspace.kntu.kr.ua/jspui/bitstream/123456789/4367/1/2.pdf>
2. Kordonova A. V. (2020). Etapy intehrovanoho navchannia istorii Ukrainy maibutnikh vykladachiv istorii zasobamy anhliiskoi movy [Stages of integrated learning of History of Ukraine by future teachers of History by means of English language]. *Scientific Bulletin of South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky*. 4 (133). 93-100 [In Ukrainian]. <https://doi.org/10.24195/2617-6688-2020-4-12>. Retrieved on 12 March 2022 from <http://dspace.pdpu.edu.ua/bitstream/123456789/10441/1/Kordonova.pdf>
3. Korneva Z. M. (2006). *Metodyka Navchannia Maibutnikh Ekonomistiv Anhliiskoho Dilovoho Movlennia na Osnovi Tekhnolohii Zanurennia*. Avtoref. dys. kand. ped. nauk [Methodology for the Training of Future Economists of English Business Broadcasting on the Basis of Technology of Immersion. Abstract of cand. ped. sci. diss.]. Kyiv, 21 p. [In Ukrainian].
4. Leshchenko M., Lavrysh Yu., Halatsyn K. (2018). The role of content and language integrated learning at Ukrainian and Polish educational systems: challenges and implication. *Advanced Education*. 9. 17-25. DOI: 10.20535/2410-8286.133409
5. Martynova R. Yu. (2012). Sutnist i struktura protsesualnoi intehratsii profesiinoi ta inshomovnoi movlennievoi diialnosti [The meaning and structure of the procedural integration of professional and foreign language speaking activities]. *Pedahohichna i psykholohichna nauky v Ukraini. Zahalna serednia osvita*. 3. 389-404. [In Ukrainian]
6. Martynova R. Yu. (2017). *Pedagogicheskie Osnovy Integririvannogo Ucheniya Obrazovatelnoy i Inoyazychnoy Rechevoy Deyatelnosti Studentov Neyazykovyih Spetsyialnostey* [Pedagogical Foundations of Integrated Learning Educational and Foreign Speech Activities by Students of Non-Linguistic Specialties]. Odessa: Izdatelstvo «Osvita Ukrainy» [in Russian].
7. Papaja K. (2014). *Focus on CLIL: A qualitative evaluation of content and language integrated learning (CLIL) in Polish secondary education*. Cambridge Scholars Publishing.
8. Putiy T., Beregova O. (2018). Modelling of educational environment of new quality on principles of multilingual education: Zaporizhzhia experiment. In A. Jankovska (Ed.), *Development trends in pedagogical and psychological sciences: the experience of countries of Eastern Europe and prospects of Ukraine*. (pp. 171-191). SIA "Izdevnieciba "Baltija Publishing", Valdeku iela 62-156, Riga, LV-1058. Retrieved March 21, 2022 from <http://www.baltijapublishing.lv/download/pedpsy-science/pedpsy-science-2.pdf>
9. Tarnopolsky O. B., Cherniak N. A., Storozhuk S. D. (2017). Vykladannia anhliiskoiu movoiu dystsyplin humanitarnoho tsyklu yak vyd anhlo-movnoho zanurennia na molodshykh kursakh nemovnykh vyshiv [Teaching Humanitarian subjects in English as a kind of foreign language immersion at the primary courses of non-linguistic universities]. *Bulletin of Dnipro Alfred Nobel University. Series:*

- Pedagogics and Psychology. 2. 204-210 [In Ukrainian]. Retrieved on 12 March 2022 from http://nbuv.gov.ua/UJRN/vduep_2017_2_35.
10. Tarnopolsky O. B., Mommot V. B., Kozhushko S. P. (2008). *Metodika Anhloiazychnoho Pohruchenii v Obuchenii Anhliiskomu Yazyku i Spetsialnym Distsyplinam v Ekonomicheskikh Vuzakh [The Technique of English-Speaking Immersion in Teaching English and Special Subjects in Economic Institutions of Higher Education]*. Dnipropetrovsk, DUEP Publ. [In Russian].
 11. Vyselko A. D. (2013). Typy i vydy inshomovnoho zanurennia, funktsiia i mistse poperednoho pidhotovchoho zanurennia [Types and kinds of foreign language immersion, function and role of prior preparatory immersion]. *Bulletin of Luhansk Taras Shevchenko National University. Series: Pedagogical Sciences*. 3. 65-74 [In Ukrainian]. Retrieved on 12 March 2022 from http://nbuv.gov.ua/UJRN/vlup_2013_3_11.
 12. Wolff D. (2005). Approaching CLIL. In D. Marsh (Coord.), *The CLIL quality matrix*. Central workshop report. Retrieved March 21, 2022 from http://www.ecml.at/mtp2/CLILmatrix/pdf/wsrepD3E2005_6.pdf
 13. Yakushenko I. O. (2018). Perspektyvy vprovadzhennia napriamiv integrovanoho navchahhia inozemnoi movy dlia spetsialnykh tsilei u tekhnichnomu vnz [Perspectives if introduction of directions of integrated learning of a foreign language for special purposes at technical university]. *Scientific Bulletin of NPU after Drahomanov. Series: Pedagogical Sciences: Realis and Perspectives*. 60. 226-229 [In Ukrainian]

The Author

Iryna Levchuk
Postdoctoral student,
Candidate of Pedagogical Sciences,
Associate Professor at the Foreign
Languages Department,
Ternopil Volodymyr Hnatiuk National
Pedagogical University,
Ternopil, Ukraine
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2428-4928>
E-mail: iralevchuk@tnpu.edu.ua

Abstracts

ІРИНА ЛЕВЧИК. Специфіка структури процесу інтегрованого навчання у запроваджених моделях англomовного занурення в українському контексті. Дослідження вивчає вплив параметрів середовища на формування низки організаційних моде-

лей англомовного занурення в українських вищих навчальних закладах. Проаналізовано структуру основних типів запроваджених моделей з точки зору цілей навчання та методів, що застосовуються на різних етапах. Специфікою інтегрованого навчання в Україні є поступове зміщення уваги від вивчення мови до змісту на різних етапах навчання; визначений майбутньою спеціальністю зміст предметів (за виключенням гуманітарних); обмежена кількість годин на тиждень; інтеграція програм англомовного занурення в навчальну програму; неангломовне середовище в Україні.

Ключові слова: інтегроване навчання, навчання англійської мови для професійних цілей через зміст спеціальності, український контекст, структура організаційної моделі, професійно орієнтоване англомовне спілкування, моделі англомовного занурення в Україні.

ИРИНА ЛЕВЧИК. Специфика структуры процесса интегрированного обучения во внедренных моделях англоязычного погружения в украинском контексте. Исследование изучает влияние параметров среды на формирование организационных моделей англоязычного погружения в украинских высших учебных заведениях. Проанализирована структура основных типов внедрённых моделей с точки зрения целей обучения и методов, применяемых на разных этапах. Спецификой интегрированного обучения в Украине есть постепенное смещение внимания от изучения языка к содержанию на разных этапах обучения; определенное будущей специальностью содержание предметов (за исключением гуманитарных); ограниченное количество часов в неделю; интеграция программ англоязычного погружения в учебную программу; неанглоязычная среда в Украине.

Ключевые слова: интегрированное обучение, обучение английскому языку для профессиональных целей по содержанию специальности, украинский контекст, структура организационной модели, профессионально ориентированное англоязычное общение, модели англоязычного погружения в Украине.

IRYNA LEWCZYK. Specyfika struktury procesu nauczania zintegrowanego we wdrażanych modelach immersji angielskojęzycznej w kontekście ukraińskim. W opracowaniu zbadano wpływ parametrów środowiskowych na kształtowanie się szeregu modeli organizacyjnych immersji angielskojęzycznej w ukraińskich instytucjach szkolnictwa wyższego. Została przeanalizowana struktura głównych

typów wdrażanych modeli pod kątem celów kształcenia i metod stosowanych na poszczególnych etapach. Specyficznymi cechami nauczania zintegrowanego na Ukrainie są: stopniowe przenoszenie uwagi z nauki języka na treść na różnych etapach nauki; treść przedmiotów (z wyjątkiem humanistycznych) określona przez przyszłą specjalizację; ograniczona liczba godzin w tygodniu; integracja programów immersji angielskojęzycznej do programu nauczania; nieanglojęzyczne środowisko Ukrainy.

Słowa kluczowe: *nauczanie zintegrowane, nauka języka angielskiego do celów zawodowych poprzez treść specjalności, kontekst ukraiński, struktura modelu organizacyjnego, profesjonalnie zorientowana komunikacja angielskojęzyczna profesjonalna komunikacja angielska, modele immersji angielskojęzycznej w Ukrainie modele immersji języka angielskiego na Ukrainie.*

ISSN 2450-6486

<http://ehs.eeipsy.org>DOI: <https://doi.org/10.38014/ehs-ss.2022.1.09>

Леся ЛИМАР

Формування англomовної академічної комунікативної компетентності майбутніх докторів філософії галузі охорони здоров'я засобами дистанційного навчання в Україні: стан дослідженості проблеми

LESYA LYMAR. **Shaping English language academic communicative competence of Doctors of Philosophy in healthcare by distance training methods: review of the problem studies.** *The article deals with the analysis of basic studies dedicated to shaping the English language academic communicative competence of the future PhDs in "Healthcare" by distance training methods. The author emphasizes insufficient information coverage of the theme, despite its high urgency. The author defines basic directions of studies: studies of training the future medical PhDs and studies of shaping their academic communicative competence. Another classification of the future medical PhDs training can be classified in the following groups: studies of shaping*

the scientific research competence in future PhDs, Studies of shaping academic competence in future PhDs, studies of shaping the pedagogical competence in future PhDs and studies of shaping the professional competence in medical PhDs. The studies of shaping the skills of future research are represented by papers by V.Miniajlo, O.M. Spirin, S. Nikolajeva, who emphasize shaping the research skills of future PhDs as the key training component. The authors stress upon the importance of informational education of future PhDs as the basic components of their training. The article describes the studies of shaping the academic competence within training future PhDs (O. Semenog), dwelling on the modernity of the term. The studies of teaching professional specialized and teaching competences by M. Filonenko and I.Panchenko are dedicated to shaping both the academic and teaching skills during the PhDs training. The significance of academic culture shaping, was studies by several scientists, of which the professional training was covered by V.Lekhan, I.Klishch and L. Lymar. Some Russian scientists studied peculiarities of distance training of the aspirants(postgraduate position in Russia), though they neglect and arrogantly treat this type of education.

The article separates basic directions of the studies: studies of teaching the PhDs in "Healthcare" and studies of shaping the academic communicative competence of the last. The author stresses upon the necessity of further qualitative studies of the distance training effectiveness regarding the communicative academic foreign language competence of future medical PhDs.

Key words. *PhDs, Healthcare, English language academic communicative competence, distance training.*

1. Постановка проблеми

Проблема низького рівня англомовної комунікативної компетентності докторів філософії, зокрема медичних спеціальностей, з урахуванням академічного компонента стала ще більш гострою за останні роки. Нормативні вимоги гідної участі у міжнародних наукових заходах, публікації результатів роботи за кордоном та відповідності українських науковців світовим критеріям обумовлюють необхідність формування у них академічної англомовної комунікативної компетентності. Враховуючи новітність даного напрямку, а також новизну запровадженого дистанційного навчання з 2020 року внаслідок світової пандемії, виникає потреба в розробці оптимальних форм та методів такого навчання. З метою визначення основних проблемних питань теми було вирішено проаналізувати існуючі

літературні джерела на дану тему, та згідно проведеного аналізу визначити основні напрямки дослідження.

Мета статті – проаналізувати основні напрямки досліджень проблеми формування англомовної академічної комунікативної компетентності майбутніх докторів філософії дистанційними методами та визначити перспективні напрямки подальшого дослідження.

2. Виклад основного матеріалу

Дистанційна форма навчання у закладах вищої освіти України була запроваджена в березні 2020 р., на виконання Постанови Кабінету міністрів № 211 від 11.03.2020 р. та Наказу № 406 Міністерства освіти і науки України від 16.03. 2020 р. Відповідно, одночасно було запроваджено дистанційне навчання і для майбутніх докторів філософії. В цілому, у медичних ЗВО України з березня 2020 р. навчання майбутніх докторів філософії галузі «Охорона Здоров'я» здійснюється дистанційно. У процесі літературного пошуку з'ясовано, що досліджень з формування англомовної академічної комунікативної компетентності майбутніх докторів філософії галузі «Охорона здоров'я» засобами дистанційного навчання в Україні станом на січень 2022 р. немає. Більш того, науковий пошук не виявив досліджень підготовки майбутніх докторів філософії галузі «Охорона Здоров'я» дистанційно також. В межах дослідження особливостей підготовки майбутніх майбутніх докторів філософії галузі «Охорона здоров'я» засобами дистанційного навчання в Україні варто виокремити наступні групи праць, присвячених питанню:

- дослідження підготовки докторів філософії в Україні (С. Вітвицька, О. Волосовець, В. О. Євстафьева, І. М. Кліщ, В. М. Лехан, В. Меньяло, В. Ніколаєв, Н. Г. Сидорчук, М. М. Філоненко);
- дослідження використання засобів дистанційного навчання при формуванні англомовної комунікативної компетентності (Е. В. Думачека, С. В. Іванова, С. Ю. Ніколаєва, І. М. Панченко, О. М. Спірін та роботи англійською мовою: Broome Marion, Lymar Lesya, Zvavahera Promise).

Зважаючи на новітність питання підготовки майбутніх докторів філософії галузі «Охорона Здоров'я» в Україні, тема досліджена недостатньо. Певна кількість досліджень присвячена підготовці докторів філософії взагалі: Є. Ніколаєва, де він пропонує структуру підготовки докторів філософії[9]; В. Єфстафьевої та В. Мельничук,

в дослідженні яких наголошено про необхідність модифікації підготовки докторів філософії до європейських вимог[4]. Особливості підготовки докторів філософії в галузі охорони здоров'я досліджував О. Волосовець, розкриваючи зміст підготовки по спеціальностям, а також описуючи всю структуру такої підготовки [2]. Дана роботі чітко розкриває особливості підготовки майбутніх докторів філософії-медиків. С. Вітвицька досліджує інноваційність підготовки майбутніх докторів філософії та наголошує на важливості запровадження такого навчання у відповідності із світовими вимогами до фахівців [1]. С. Сисоева та І. Регейло у своєму дослідженні порівнюють особливості підготовки майбутніх докторів філософії в Україні та у світі [15]. Н. Сидорчук підкреслює необхідність саме компетентнісної підготовки майбутніх докторів філософії, наголошуючи на нових вимогах до спеціалістів [14].

Основні напрямки досліджень підготовки докторів філософії можна розділити на наступні: дослідження формування науково-дослідницької компетентності у майбутніх докторів філософії, дослідження формування академічної компетентності у майбутніх докторів філософії, дослідження формування педагогічної компетентності у майбутніх докторів філософії та дослідження формування фахової компетентності у майбутніх докторів філософії.

Зважаючи на нові вимоги до майбутніх докторів філософії, актуальним постає питання їх підготовки до *майбутньої дослідницької діяльності*. В. Міняйло наголошує на формуванні готовності до дослідницької діяльності майбутніх докторів філософії як головному компоненту підготовки [8]. О. М. Спірін у своїх дослідженнях викоремлює необхідність формування умінь та навичок роботи з хмарними сервісами як необхідного елементу інформаційно-комунікаційної компетентності докторів філософії [16]. С.Ніколаєва та Ю.Коваль у своїй роботі визначають основні способи використання інформаційних технологій для формування науково-дослідницької компетенції майбутніх докторів філософії [11]. Тобто, ряд досліджень присвячений використанню інформаційних технологій, зокрема і дистанційних, у підготовці майбутніх докторів філософії.

О. Семеног досліджує *формування академічної культури* в процесі підготовки майбутніх докторів філософії, та підкреслює новітність самого поняття академічної культури в українській освіті, відсутність чітких критеріїв [13]. У роботі М. Філоненко та Х. Подковко висвітлені основні тенденції *педагогічної складової підготовки* майбутніх докто-

рів філософії [17]. І. Панченко описує основні етапи формування навичок академічного письма у майбутніх докторів філософії [11]. Тобто, значення формування академічної культури, зокрема академічної, досліджувалось декількома вченими, проте ці дослідження не були численними.

Дослідження *фахової підготовки* майбутніх докторів філософії – медиків представлені в роботах В. Лехан (викладання основ доказової медицини майбутнім докторам філософії) [7], І. Кліщ (компетентнісний підхід при підготовці докторів філософії-медиків) [6], Л. Лимар (формування англомовної компетентності майбутніх докторів філософії-медиків, з акцентом на медичну комунікацію) [19].

Застосування дистанційних технологій при навчанні докторів філософії українськими науковцями не досліджувалось, проте пошук виявив аналогічні описові роботи за кордоном. Так, Broome Marion оцінює якість використання дистанційного навчання докторів філософії наголошує на можливих проблемах, обумовлених якістю інтернет зв'язку та комп'ютерною грамотністю слухачів [18]. Zhvavahera Promise визначає основні переваги використання інформаційних технологій при дистанційному та змішаному навчанні докторів філософії [20]. Joiner Keith F у своєму дослідженні визначає основні компоненти навчального середовища при організації дистанційного та змішаного навчання докторів філософії. Ряд російських дослідників: С. Іванова [5], С.Оборотова, Є. Думачека [3] вивчали особливості дистанційної підготовки аспірантів, проте варто відзначити загальне негативне ставлення цих авторів до дистанційного навчання. В цілому, російськомовні джерела не приділяють достатньої уваги дистанційному навчанню та зневажливо оцінюють його результативність. На відміну від російськомовних акторів, українські педагоги визнають важливість якісної підготовки майбутніх докторів філософії, зокрема медиків, проте, на жаль, дослідженість теми дистанційного навчання та формування англомовної академічної комунікативної компетентності досить низька.

3. Висновки та перспективи дослідження

Проблема формування англомовної комунікативної академічної компетентності майбутніх докторів філософії галузі «Охорона здоров'я» за умов дистанційного навчання є актуальною, проте недостатньо вивченою. Аналіз літературних джерел виявив

два основних напрямки досліджень з теми: дослідження підготовки майбутніх докторів філософії, зокрема галузі «Охорона Здоров'я» та дослідження особливостей запровадження дистанційного навчання в післядипломній освіті. З метою оптимізації навчання майбутніх докторів філософії тема потребу подальшого вивчення, зокрема якісне дослідження результативності навчання дистанційно докторів філософії та експериментальне дослідження дистанційного та аудиторного навчання з метою формування різних навичок у майбутніх докторів філософії-медиків, зокрема комунікативних іншомовних.

References:

1. Вітвицька С. Інноваційність у підготовці докторів філософії. Редакційна колегія: АА Сбруєва–доктор педагогічних наук, професор (відповідальний редактор), 2019, С. 101.
2. Волосовець О. П. PhD програми в охороні здоров'я. Медична освіта. 2016. №2:С.36-39.Режимдоступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mosv_2016_2_7.
3. Думачека Е. В. Применение дистанционных образовательных технологий при обучении в аспирантуре. Наука и современность, 2016, 2: С. 64–69.
4. Євстафьева В. О., Мельничук В. В., Бородай Є. О. Актуальні проблеми підготовки докторів філософії (PhD) в контексті європейського вибору України. Вища освіта: проблеми і шляхи забезпечення якості у контексті сучасних трансформацій. Матеріали 51-ї науково-методичної конференції (26–27 лютого 2020, м. Полтава). Полтава, 2020. С. 29–30.
5. Иванова С. В., Оборотова С. А. Возможности и риски онлайн-обучения в аспирантуре педагогического направления в современных условиях. Ценности и смыслы, 2021, 4: С. 74–84.
6. Кліщ І. М, та ін. Компетентнісний підхід до підготовки докторів філософії у державному вищому навчальному закладі Тернопільський державний медичний університет імені ІЯ Горбачевського Міністерства охорони здоров'я України". Медична освіта, 2019, 1: С.74–78.
7. Лехан В. М. та ін. Особливості викладання основ доказової медицини при підготовці докторів філософії галузі знань «Охорона Здоров'я». Відповідальний за випуск: проф. А. Г. Шульгай, 2021, 298С..
8. Меньяло В. Дослідницько-інноваційна підготовка докторів філософії (PhD) як предмет пошукового дослідження. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології, 2018, 6: С.207–221.
9. Ніколаєв Є. Як створити в Україні сучасну систему підготовки докторів філософії (Ph. D.). Policy Paper). Європейський інформаційно-дослідницький центр, 2016,25С.
10. Ніколаєва С. Ю; Коваль Т. І. Використання інформаційно-комунікаційних технологій для формування науково-дослідницької компетентності

- майбутніх докторів філософії. Інформаційні технології і засоби навчання, 2019, 70, № 2: С.237–256.
11. Панченко І. М., Малиновська І. В. Академічне письмо як необхідна складова підготовки докторів філософії з англійської мови фахового спрямування лінгводидактичний аспект. Лінгвістика ХХІ століття, 2017, 2017: С. 147–153.
 12. Прохорова О. А.; Воног В. В.. Компетентностный подход в обучении иностранным языкам в аспирантуре. Вестник Томского государственного педагогического университета, 2015, 12 (165).
 13. Семеног О. Академічна культура – фундаментальний складник підготовки доктора філософії зі спеціальності 015 «професійна освіта». Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. 2016. № 5: С. 192–203. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pednauk_2016_5_27.
 14. Сидорчук Н. Г. Шляхи оновлення підготовки докторів філософії на засадах компетентнісної парадигми. Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Педагогічні науки, 2017, 2: 249–253.
 15. Сисоева С. О., Ретейло І. П.; Підготовка докторів філософії у галузі освіти: досвід провідних університетів світу. Рідна школа, 2016, 5: С. 12–18.
 16. Спірін О. М., Одуд О. А. Модель формування інформаційно-комунікаційної компетентності доктора філософії на основі використання хмарних сервісів Google Scholar. Інформаційні технології і засоби навчання, 2016, 56, вип. 6: С.204–218.
 17. Філоненко М. М., Подковко Х. В. Педагогічна складова в програмах підготовки доктора філософії галузі знань Охорона здоров'я. Педагогічна освіта: теорія і практика. Психологія. Педагогіка, 2016, 26: С. 88–91.
 18. Broome Marion E., et al. Evaluating the outcomes of a distance-accessible PhD program. Journal of Professional Nursing, 2011, 27.2: P. 69–77.
 19. Lyamar Lesya; Storozhuk Khrystyna. Peculiarities of Distance Medical Learning during the Covid 2019 Lockdown: Practical Experience of Teaching Medical English. Wiadomosci Lekarskie (Warsaw, Poland: 1960), 2021, 74.8: P.1964–1969.
 20. Zvavahera Promise; Masimba Fine. The use of information and communication technology in supervising open and distance learning PhD students. Ukrainian Journal of Educational Studies and Information Technology, 2019, 7.3: P.32–41.

Transliteration of References:

1. Broome, Marion E., et al. (2011). Evaluating the outcomes of a distance-accessible PhD program. Journal of Professional Nursing, 27.2: P.69–77.
2. Dumacheva, E. V. (2016). Primenenie distancionnyh obrazovatel'nyh tehnologij pri obuchenii v aspiranture. [Application of distance educational technologies during postgraduate education]Science and modern world, 2: P.64–69.[In Russian]
3. Filonenko, M. M., Podkovko, Kh.V. (2016). Pedahohichna skladova v prohramakh pidhotovky doktora filosofii haluzi znan Okhorona zdorovia. [Pedagogical

- component within programs of preparation of PHDs in Health service] Pedagogical education: theory and practice. Psychology. Pedagogics., 26: P.88–91. [In Ukrainian]
4. Ievstafieva, V. O., Melnychuk, V. V., Borodai, Ye. O. (2020). Aktualni problemy pidhotovky doktoriv filosofii (PhD) v konteksti yevropeiskoho vyboru Ukrainy. [Actual problems of preparation of PHDs within the European choice of Ukraine context] Higher education: problems and ways of providing quality within modern transformations. Proceedings of the 51st scientific conference (26–27 February 2020, Poltava). Poltava, P. 29–30. [In Ukrainian]
 5. Ivanova, S.V., Oborotova, S.A. (2021). Vozmozhnosti i riski onlajn-obuchenija v aspiranture pedagogicheskogo napravlenija v sovremennyh usloviyah [Opportunities and risks of online education in postgraduate courses in pedagogics under the modern conditions]. Values and essence, 4: P. 74–84. [In Russian]
 6. Klishch, I. M, et al. (2019). Kompetentnisnyi pidkhid do pidhotovky doktoriv filosofii u derzhavnomu vyshchomu navchalnomu zakladi Ternopilskiyi derzhavnyi medychnyi universytet imeni I.Ia Horbachevskoho Ministerstva okhorony zdorovia Ukrainy” [Competence approach to training PhDs in state higher educational institution Ternopil state medical university after I.Gorbachevsky]. Medical education, 1: P. 74–78. [In Ukrainian]
 7. Lekhan V. M. et al. (2021). Osoblyvosti vykladannia osnov dokazovoi medytsyny pry pidhotovtsi doktoriv filosofii haluzi znan «Okhorona Zdorovia» [Peculiarities of teaching bases of evidence medicine during training PhDs in Healthcare]. Edited by: prof. AH Shulhai, 298p. [In Ukrainian]
 8. Lymar, L.; Storozhuk, Kh. (2021). Peculiarities of Distance Medical Learning during the Covid 2019 Lockdown: Practical Experience of Teaching Medical English. Wiadomosci Lekarskie (Warsaw, Poland: 1960), 74.8: P.1964–1969. [In Ukrainian]
 9. Meniailo, V. (2018). Doslidnytsko-innovatsiina pidhotovka doktoriv filosofii (PhD) yak predmet poshukovoho doslidzhennia. [Research and innovative preparation of PhDs as a subject of study]Pedagogical sciences: theory, history, innovative, 6: p. 207–221. [In Ukrainian]
 10. Nikolaiev, Ye. (2016). Yak stvoryty v Ukraini suchasnu systemu pidhotovky doktoriv filosofii (Ph. D.). Policy Paper [How to create in Ukraine a modern system of PhD preparation]. European information-research center, 25P. [In Ukrainian]
 11. Nikolaieva, S.Iu; Koval, T.I.(2019). Vykorystannia informatsiino-komunikatsiinykh tekhnolohii dlia formuvannia naukovo-doslidnytskoi kompetentnosti maibutnikh doktoriv filosofii. [Using information communication technologies for shaping the research competence of future PhDs]. Informational technologies and study means, 70, № 2: P. 237–256. [In Ukrainian]
 12. Panchenko, I. M., Malynovska, I. V. (2017). Akademichne pysmo yak neobkhidna skladova pidhotovky doktoriv filosofii z anhliskoi movy fakhovoho

- spriamuvannia linhvodydaktychnyi aspekt [Academic writing as a necessary component of preparation of the PhDs in English for interpreting texts on professional themes]. *Inguistics of the XXI Century*: P. 147–153. [In Ukrainian]
13. Prohorova, O. A.; Vonog, V. V. (2015). Kompetentnostnyj podhod v obuchenii inostrannym jazykam v aspiranture. [Competence approach in teaching foreign languages in postgraduate education] *Bulletin of Tomsk state pedagogical university*, 12 (165). [In Russian]
 14. Semenoh, O. (2016). Akademichna kultura – fundamentalnyi skladnyk pidhotovky doktora filosofii zi spetsialnosti 015 “profesiina osvita” [Academic culture –the fundamental component of the PhD in “professional education”015 specialty]. *Pedagogical sciences:theory, history, innovative technologies*. 016. № 5:P. 192–203. Rezhym dostupu: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pednauk_2016_5_27. [In Ukrainian]
 15. Spirin, O.M., Odud, O.A. (2016). Model formuvannia informatsiino-komunikatsiinoi kompetentnosti doktora filosofii na osnovi vykorystannia khmarnykh servisiv Google Scholar [Model of shaping the information-communicative competence of the PhD using cloud services Google Scholar]. *Information technologies and means of education*, 56, 6: P.204–218. [In Ukrainian]
 16. Sydorchuk, N. H. (2017). Shliakhy onovlennia pidhotovky doktoriv filosofii na zasadakh kompetentnisnoi paradyhmy [Ways of renovation of the PhD prepataion basing on the competence paradigm]. *Bulletin of Zhytomyr state unievrsity after I.Franko. Pedagogical sciences*, 2: P.249–253. [In Ukrainian]
 17. Sysoieva, S. O., Reheilo, I. P. (2016). Pidhotovka doktoriv filosofii u haluzi osvity: dosvid providnykh universytetiv svitu. [Preparation of PhDs in education:experience of world famous universities] *.Our school*, 5: P. 12–18. [In Ukrainian]
 18. Vitvytska, S. (2019). Innovatsiunist u pidhotovtsi doktoriv filosofii [Innovations in training the PhDs]. *Editorial board: AA Sbruieva–Doctor of pedagogics, professor (responsible editor)*, P. 101. [In Ukrainian]
 19. Volosovets, O. P. (2016). PhD prohramy v okhoroni zdorovia. [PhD programs in Healthcare]*Medical education*,№2:P.36-39.Access regimen: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mosv_2016_2_7. [In Ukrainian]
 20. Zvavahera, Promise; Masimba, Fine. (2019). The use of information and communication technology in supervising open and distance learning PhD students. *Ukrainian Journal of Educational Studies and Information Technology*, 7.3: P.32–41.

The Author

Lesya V. Lymar
PhD, Associate Professor,
Educational Center of Continuous
Professional Training,
Institute of Postgraduate Education affiliated to
O. Bogomolets National Medical University,
Kyiv, Ukraine
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9407-1066>
E-mail: Lesyalymar@ukr.net

Abstracts

ЛЕСЯ ЛИМАР. Формування англомовної академічної комунікативної компетентності майбутніх докторів філософії галузі охорони здоров'я засобами дистанційного навчання в Україні: стан дослідженості проблеми. У статті наведено огляд основних досліджень, присвячених формуванню англомовної академічної комунікативної компетентності майбутніх докторів філософії медичного профілю засобами дистанційного навчання. Наголошено, що дана тема висвітлена недостатньо, незважаючи на її особливу актуальність сьогодні. Автором визначено основні напрямки досліджень питання: дослідження підготовки докторів філософії-медиків та дослідження способів формування їх комунікативної компетентності. Показано 4 групи наявних базових досліджень проблеми: дослідження формування дослідницької компетентності в майбутніх докторів філософії, дослідження формування академічної компетентності в майбутніх докторів філософії, дослідження формування педагогічної компетентності в майбутніх докторів філософії та дослідження формування професійної компетентності в майбутніх докторів філософії. Визначено, що дослідження формування дослідницької компетентності наголошують на першочерговому значенні формування саме дослідницьких якостей у майбутніх докторів філософії, а також на необхідності формування інформаційної компетентності, безпосередньо пов'язаної з дистанційними технологіями. В статті показано дослідженість питання формування академічної компетентності серед майбутніх докторів філософії, та наголошено на новітності поняття в Україні та існуванні суперечностей у сприй-

нятті його. Визначено, що формування педагогічної професійної компетентності в майбутніх докторів філософії набуває особливого значення, та може розглядатись в межах формування академічної компетентності. Показано, що дослідження формування академічної культури є найбільш численними серед інших досліджень. Визначено, що дослідження формування компетентностей у майбутніх докторів філософії-медиків засобами дистанційного навчання в Україні не проводились.

Ключові слова: доктори філософії, охорона здоров'я, англомовна академічна комунікативна компетентність, дистанційне навчання.

ЛЕСЯ ЛЫМАРЬ. Формирование англоязычной академической коммуникативной компетентности будущих докторов философии в сфере здравоохранения средствами дистанционного обучения в Украине: обзор исследований. В статье описаны основные исследования, посвященные формированию англоязычной академической коммуникативной компетентности будущих докторов философии медиков средствами дистанционного обучения. Акцентируется, что данная тема изучена недостаточно, несмотря на ее особенную актуальность на сегодня. Автором определены основные направления наивных исследований подготовки докторов философии медицинского профиля и исследований способов формирования их коммуникативной компетентности. Показаны четыре группы базовых исследований проблемы: исследования формирования исследовательской компетентности у будущих докторов философии, исследования формирования академической компетентности у будущих докторов философии, исследования формирования педагогической компетентности у будущих докторов философии и исследования формирования собственно профессиональной компетентности у будущих докторов философии. Определено, что в исследованиях формирования исследовательской компетентности авторы акцентируется первоочередное значение формирования именно научно-исследовательских качеств, включая формирование информационной компетентности, непосредственно связанной с дистанционными технологиями. В статье описаны исследования формирования академической компетентности у будущих докторов философии, новизну понятия и существование противоречивого восприятия разными категориями. Определена важность формирования педагогической компетентно-

сти у будущих докторов философии, что может рассматриваться в пределах формирования также академической компетентности. Показано, что исследования формирования академической культуры являются самыми многочисленными среди всех исследований. Определено, что собственно исследование формирования компетентностей у будущих докторов философии медицинского профиля средствами дистанционного обучения в Украине не проводилось.

Ключевые слова. Доктора философии, здравоохранение, англоязычная академическая коммуникативная компетентность, дистанционное обучение.

LESIA ŁYMAR. **Formacja angielskojęzycznej akademickiej kompetencji komunikacyjnej przyszłych doktorów filozofii w dziedzinie «Ochrona zdrowia» za pomocą kształcenia na odległość na Ukrainie: stan aktualny badań.** Artykuł zawiera przegląd głównych badań dotyczących kształtowania angielskojęzycznej akademickiej kompetencji komunikacyjnej przyszłych doktorów filozofii w zakresie opieki zdrowotnej za pomocą kształcenia na odległość. Podkreśla się, że temat ten nie jest wystarczająco zbadany, pomimo jego szczególnej aktualności w dniu dzisiejszym. Autorka wyodrębnia główne obszary badań nad tym zagadnieniem: badanie kształcenia doktorów filozofii-medyków oraz badanie sposobów kształtowania ich kompetencji komunikacyjnej. Wskazuje na 4 grupy istniejących podstawowych opracowań problemu: opracowania dotyczące kształtowania kompetencji badawczej u przyszłych doktorów filozofii, opracowania dotyczące kształtowania kompetencji akademickiej u przyszłych doktorów filozofii, opracowania dotyczące kształtowania kompetencji pedagogicznej u przyszłych doktorów filozofii oraz opracowania dotyczące kształtowania kompetencji zawodowej u przyszłych doktorów filozofii. Ustalono, że w badaniach nad kształtowaniem kompetencji badawczych podkreśla się pierwszorzędne znaczenie kształtowania cech badawczych u przyszłych doktorów filozofii, a także potrzebę kształtowania kompetencji informacyjnych związanych bezpośrednio z technologiami kształcenia na odległość. W artykule przedstawiono badania nad zagadnieniem kształtowania kompetencji akademickich wśród przyszłych doktorów filozofii oraz podkreślono nowość tego pojęcia w Ukrainie i istnienie sprzeczności w jego postrzeganiu. Określono, że kształtowanie pedagogicznych kompetencji zawodowych u przyszłych doktorów filozofii ma szczególne znaczenie i może być traktowane jako część kształtowania kompetencji akademickich. Wykazano, że badania dotyczące kształtowania

kultury akademickiej są najliczniejsze wśród innych badań. Określono, że w Ukrainie nie przeprowadzono badań nad kształtowaniem kompetencji u przyszłych doktorów filozofii-medyków za pomocą kształcenia na odległość.

Słowa kluczowe: *doktorat, opieka zdrowotna, język angielski, komunikatywna kompetencja akademicka, kształcenie na odległość.*

Contents

1. PHILOSOPHICAL AND PSYCHOLOGICAL
IDEAS OF JACQUES LACAN: HISTORY
AND MODERNITY 3

Ірина ЛЕПЕТЮК

Роль історичної пам'яті у формуванні
лінгвокультурних репрезентацій сучасної
французької мови..... 4

2. PHILOSOPHY, PSYCHOLOGY AND
SOCIOLOGY OF THE MODERN SOCIETY
AND THE STATE 19

Лідія ДЕРКАЧ, Микола НЕСПРАВА

Ціннісні орієнтації як чинники ставлення молоді до
євроінтеграції 20

Sergiy SOTNIKOV

Language as a determinant of the formation of thinking' ways.. 37

Iryna CHUDOVSKA

Self-esteem as a construct of social communication..... 57

3. MODERN SOCIETY: THE LOGIC
OF CHANGES AND TRANSFORMATIONS 69

Lyudmila PRONKO

Assessment of human development of rural areas..... 70

4. MANAGEMENT IN EDUCATION: CURRENT VISIONS 94

Andrzej MIRSKI

Managing of school: decision taking in administration
of school and recognition of pupils' life strategies 95

5. EDUCATION AND MODERN SOCIETY..... 112

Оксана ГУЛЯК

Освітні інтенції іншомовної підготовки майбутніх
фахівців туристично-економічної сфери 113

Iryna LEVCHYK

The specifics of the structure of the process
of integrated learning in the introduced models of
English-language immersion in the Ukrainian context 127

Леся ЛИМАР

Формування англомовної академічної
комунікативної компетентності майбутніх
докторів філософії галузі охорона здоров'я
засобами дистанційного навчання в Україні:
стан дослідженості проблеми 143

Spis treści

1. IDEE FILOZOFICZNE I PSYCHOLOGICZNE JACQUESA LACANA: HISTORIA I NOWOCZESNOŚĆ	3
Iryna LEPETIUK	
Rola pamięci historycznej w kształtowaniu lingwokulturowych reprezentacji współczesnego języka francuskiego	4
2. FILOZOFIA I SOCJOLOGIA NOWOCZESNEGO SPOŁECZEŃSTWA I PAŃSTWA	19
Lidiia DERKACH, Mykola NESPRAVA	
Orientacje wartościujące jako czynniki postaw młodzieży wobec integracji Europejskiej	20
Serhii SOTNIKOV	
Język jako determinanta kształtowania się sposobów myślenia	37
Iryna CHUDOVSKA	
Poczucie własnej wartości jako konstrukt komunikacji społecznej	57
3. WSPÓŁCZESNE SPOŁECZEŃSTWO: LOGIKA ZMIAN I PRZEMIAN	69
Liudmyla PRONKO	
Ocena rozwoju ludności na obszarach wiejskich	70

4. ZARZĄDZANIE W EDUKACJI: AKTUALNE WIZJE 94

Andrzej MIRSKI

Zarządzanie szkołą: podejmowanie decyzji w
administracji szkoły i rozpoznawanie strategii
życiowych uczniów 95

5. EDUKACJA I NOWOCZESNE SPOŁECZEŃSTWO 112

Oksana HULAK

Edukacyjne intencje kształcenia języków obcych
przyszłych specjalistów w sferze turystycznogospodarczej 113

Iryna ŁEWCZYK

Specyfika struktury procesu nauczania
zintegrowanego we wdrażanych modelach immersji
angielskojęzycznej w kontekście ukraińskim. 127

Lesia ŁYMAR

Formacja angielskojęzycznej akademickiej kompetencji
komunikacyjnej przyszłych doktorów filozofii w
dziedzinie «Ochrona zdrowia» za pomocą kształcenia
na odległość na Ukrainie: stan aktualny badań. 143

WORK APPLICATION

Editorial Board EHS:S&S Takes the evaluation and publication of original materials, previously unpublished texts and only the ones that at the same time do not pass any publishing process.

Language(s) of publication: English, Polish. Possibility of the publication to further the stated languages – by the decision of the editorial board.

Authors who wish to publish the article in „European Humanities Studies: State and Society“, must send it to the E-mail: ehs.state@gmail.com, contains information about the author: academic degree and academic title, place of work (university, college, department), city, country, e-mail address.

After the successful Peer-review materials obtained the author will receive official notification of acceptance of an article for publication and preparation for publication. After receiving such notice, the author directs the editorial board of the Declaration of the author (download): print, fill out "by hand", sign, scan and send by e-mail edition: ehs.state@gmail.com

Declaration of the author:

- confirms that his / her text does not violate the rights of third parties, and is not in consideration for publication in any edition;
- confirms the accuracy and completeness of the copyright data (affiliation);
- agrees to submit personal information in electronic and printed form;
- in the case of collective work, the authors indicate the proportion of personal contributions (in accordance with the recommendations of the Ministry of Science and Higher Education, and in order to counter the practice of "ghostwriting" and "guest authorship").

Payment of printing costs (when it is necessary) carried out by the author only after the successful completion of a preliminary review procedure and the adoption of the Declaration of the editorship of the author.

Edition does not pay fees for the publication of the texts on the pages of the EHS:S&S. The editors reserve the right to make minor changes and reductions in the articles, which have no influence on their content, notifying the author.

AUTHOR GUIDELINES

Texts sent to the editors "European Humanities Studies: State and Society", subject to the review procedure.

The article should be submitted in MS Word format. Illustrations (tables, figures, charts and graphs) should't be sent in the form of separate image files. The minimum amount of text is 12 pages. The maximum amount of text is 25 pages.

The number of co-authors is two persons. The higher number of co-authors is possible in case if the article present the results of scientific research conducted within the grants or research projects with special budget issues. Official information about it must be stated in the article and supported by the relevant documents.

Article shall be executed in accordance with the requirements of: font Times New Roman, size 14, line spacing 1.5; standard field – 2.5 cm. At the beginning of the text should be: name and surname of the author (s), article title, abstract (225-250 words – about 1800 characters), keywords (5-10) in English, Polish, Ukrainian, Russian as well as additional statements, edited languages (in the case of special issues).

The abstract should contain: Relevance; Objective; Methods and Research Procedure; Results; Conclusions.

The article should contain: Introduction, Main text (divided into subsections – without numbering), the End (Conclusions, Recommendations, etc.), Footnotes, Bibliography (References).

References shall be made in the end of the article, in alphabetical order according to the surnames of the authors.

References provided by Cyrillic, always served in the original and in English translation or transliteration – two consecutive lists: References (1) and Transliteration of References (2). The style of submission of the original list of references is in accordance with the current requirements of the Higher Attestation Commission / SAC. The style of presentation of the Transliterated (or translated into English) list of links – APA.

**THE JOURNAL IS AVAILABLE ONLINE IN THE FOLLOWING DATABASES /
CZASOPISMO JEST DOSTĘPNE ONLINE W BAZACH:**

Index Copernicus International (<http://www.indexcopernicus.com>)

Link: <http://journals.indexcopernicus.com/search/details?id=46623>

Biblioteka Narodowa (https://alpha.bn.org.pl/search*pol)

Polska Bibliografia Naukowa (<https://pbn.nauka.gov.pl/sedno-webapp/works/734610>)

Centrum NUKAT (<http://katalog.nukat.edu.pl/lib/item?id=chamo:3718161&theme=nukat>)

<http://ehs.eeipsy.org> (OJS access on-line)

Address for correspondence of the Editorial
European Humanities Studies: State and Society

Adres korespondencyjny redakcji
European Humanities Studies: State and Society

E-mail: ehs.state@gmail.com

Website /
Adres strony internetowej

<http://ehs.eeipsy.org>

ARTE ET HUMANITATE,
LABORE ET SCIENTIA

EUROPEAN
HUMANITIES STUDIES:
State and Society

EUROPEAN HUMANITIES STUDIES: State and Society /
EUROPEJSKIE STUDIA HUMANISTYCZNE: Państwo i Społeczeństwo. –
Issue 1, 2022. - (Poland - Ukraine)

International Publishing / Międzynarodowe Wydawnictwo

East European Institute of Psychology (EEIP) / Wschodnioeuropejski Instytut Psychologii

Oddział w Krakowie (Polska) – 30-009 Kraków

tel. +48 797 325 749

Oddział w Kijowie (Ukraina)– 03039, Kijów, Ukraina

str. Holosiivska 13, of. 528-530, 03039, Kyiv, Ukraine

tel. +380442570710, +380443608622

e-mail: ehs.state@gmail.com

Partnership / Współpraca

Polska Akademia Nauk, pl . Defilad 1, 00-901 Warszawa, Poland (Przedstawicielstwo w Kijowie)

Fundacja im. M. Reja, Kraków

ul. Nad Potokiem 20, 30-830 Kraków, Poland